

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย แนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง
อย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน

นางพรพรรณ ฉลาดล้ำ และคณะ

มกราคม 2562

โครงการวิจัย แนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง
อย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน

คณะผู้วิจัย

1. นางพรพรรณ ฉลาดล้ำ	11. นายบุญดี บุญแก้ว	21. นางคำภา ก้อนแก้ว
2. นางสาวอมรรัตน์ เกิดศิริ	12. นางศรีเรือน รัตนศรี	22. นายบุญเส็ง หงษา
3. นายโชคชัย แซ่เจีย	13. น.ส.สิริพัฒน์ นารณ์ ชินโคตรพงษ์	23. นางคำมี ตระทอง
4. นายสมพร ป้อมหิน	14. นายอำพร เครือวัลย์	24. นายก่อ เกษมจิตร
5. นายบุญ ตาแก้ว	15. นายวิเชียร ทองทัฬห	25. นายปรีชา ทองทัฬห
6. นายจำนงค์ อูปกาญจน์	16. นายแสง สีเขียว	26. นายบุญยัง ก้านกิ่ง
7. นายสุรพงษ์ นวลตา	17. นายมงกุฎ สีเขียว	27. นายสมชาย พันเอ็ด
8. นายบุญ พิมพ์หาร	18. นายสุนันท์ บัวใหญ่	28. นายเล็งสี ทวีแสง
9. นายบัว วงศ์พรหมมา	19. นายทองเปลว เทียมทัศน์	29. นายสมัย ชูวงศ์
10. นายณรรธ ธีรโคตร	20. นายเกรียงไกร แสงกำ	๓๐. นายสุญ พิมพ์หาญ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย แนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน มีวัตถุประสงค์การศึกษาคือ 1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ ศักยภาพของแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง 2. เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการน้ำ ปัญหา สาเหตุและผลกระทบในการจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 3. เพื่อศึกษาสภาพการใช้น้ำ ปัญหา สาเหตุและข้อจำกัดของการใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง 4. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน มีรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีผลการศึกษาดังนี้

บริบทชุมชนตำบลนาหว้า ตำบลห้วย ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ หมู่บ้านโค้งอร่าม หมู่ 2 ตำบลคำโพน หมู่บ้านหินกอง หมู่ 9 ตำบลนาหว้า และหมู่บ้านสามแยก หมู่ 1 ตำบลคำโพน เป็นหมู่บ้านชนบทมีอาชีพทำนาเป็นหลัก มีที่ตั้งติดกับพื้นที่แหล่งน้ำขนาดใหญ่ คือห้วยหินกอง ดังนั้นจึงมีการทำการเกษตรโดยใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเป็นหลัก

สภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ ศักยภาพของแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง สภาพทั่วไปของอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก รูปร่างคล้ายปลากระเบน ตั้งอยู่ที่บ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ มีอาณาเขตติดต่อกับ 3 ตำบล คือ 1. ตำบลนาหว้า 2. ตำบลคำโพน และ 3. ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญขนาดอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง กว้าง 2,500.00 เมตร ยาว 3,000.00 เมตร ลึก 12.00 เมตร ปริมาณน้ำของอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองช่วงฤดูฝน ระหว่างเดือนกันยายนถึงเดือนมกราคม มีปริมาณน้ำประมาณ 5,000,000 ลูกบาศก์เมตร ฤดูหนาวปริมาณน้ำในอ่างเริ่มลดลงเล็กน้อยประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ ฤดูร้อนปริมาณน้ำในอ่างลดลงช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ระดับน้ำต่ำกว่าทางน้ำล้น (Spillway) ประมาณ 2.00 เมตร คงเหลือน้ำในอ่างประมาณ 350,000 ลูกบาศก์เมตร (ประมาณ 2.00 เมตร)

บทเรียนการจัดการน้ำ ปัญหา สาเหตุและผลกระทบในการจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยสรุป คือ สมาชิกไม่เคารพกติกาการใช้น้ำของกลุ่ม คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำยังไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ระบบการกระจายน้ำด้วยไฟฟ้ามีค่าไฟฟ้าแพงเกินไปไม่คุ้มทุนในการผลิต ระบบการกระจายน้ำด้วยระบบกัลกน้ำมีขนาดท่อการกระจายน้ำไม่เหมาะสมกับพื้นที่และปริมาณการใช้น้ำ และอุปกรณ์ในระบบการกระจายน้ำชำรุดเสียหายไม่สามารถใช้งานได้

สภาพการใช้น้ำ ปัญหา สาเหตุและข้อจำกัดของการใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง สรุปสภาพการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองในปัจจุบันรวมทั้งหมด 1,057,674 ลูกบาศก์เมตร ต่อฤดูกาลผลิตหน้าฝน ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการใช้น้ำและปริมาณน้ำที่มีในอ่าง (ฤดูฝน ระหว่างเดือน กันยายน-มกราคม บรรจุน้ำได้ 5 ล้าน ลบ.ม.) จึงเพียงพอต่อการผลิต

แนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน มี 2 แนวทางหลัก คือ **หนึ่ง การพัฒนาและแก้ไขปัญหาระบบการกระจายน้ำ** ประกอบด้วย 1) วางโครงข่าย

ท่อกระจายน้ำเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถกระจายน้ำได้ทั่วถึงมากขึ้น ทั้งนี้ได้รับการอนุมัติงบประมาณจากจากกรมทรัพยากรน้ำจำนวน 18 ล้านบาท วางระบบใหม่ และเพิ่มเติมในสายตอนชาติ แก้งไฮ และสายหินกอง แก้งไฮ ในส่วนที่ประสบปัญหา (แผนท่อส่งน้ำสีเหลือง ดังปรากฏในแผนที่) ปัจจุบันกำลังก่อสร้างใกล้จะแล้วเสร็จ (ก่อสร้างได้ 90 เปอร์เซ็นต์) 2) ปรับปรุงระบบการกระจายน้ำโดยให้สมาชิกที่ใช้น้ำซื้อมิเตอร์ติดเอง เพื่อแก้ไขปัญหาการกระจายน้ำในสายตอนชาติ –แก้งไฮ 3) เปลี่ยนแปลงขนาดท่อกระจายน้ำ และซ่อมแซมในส่วนที่ชำรุด เพื่อแก้ไขปัญหาการกระจายน้ำสายสายตอนชาติ 4) สำรวจ ออกแบบ และเสนอโครงการกระจายน้ำ ด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ แทนพลังงานไฟฟ้า เพื่อแก้ไขปัญหาการกระจายน้ำสายสามแยก และสายโค้งอ่วม ซึ่งปัจจุบัน 5) ขุดลอกอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง เพื่อเพิ่มความลึกของน้ำ ให้สามารถเก็บน้ำไว้ในหน้าแล้งมากขึ้น ได้รับงบประมาณจากกรมทรัพยากรน้ำ 6) เปลี่ยนระบบการใช้น้ำจากสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าเป็นสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ เนื่องจากการสูบน้ำด้วยไฟฟ้ามีค่าไฟฟ้าแพงมาก ไม่คุ้มทุนการผลิต **และสอง การพัฒนากลไกการจัดการน้ำในระดับกลุ่ม** คือ การสร้างกติกา ระดับโซน และกติการวม เนื่องจากไม่เคารพกติกา ละเมิดสิทธิคนอื่น และตั้งคณะกรรมการระดับหมู่บ้าน และกรรมการอ่างเก็บน้ำ ทั้งนี้พัฒนากลไกดังกล่าวโดยการสร้างความตระหนักถึงปัญหา โดยใช้เวทีประชาคมคืนข้อมูล เพื่อให้เห็นสภาพปัญหาร่วมกัน และนำไปสู่การสร้างกติกากาการใช้น้ำ และตั้งคณะกรรมการร่วมกัน

พรพรรณ ฉลาดล้ำ และคณะ

มกราคม 2562

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชนเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์ของ นายวรศาสน์ อภัยพงษ์ อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำ ที่ได้อนุมัติให้ดำเนินการวิจัย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณคณะเจ้าหน้าที่ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) นางมัสยา คำแหง นางสาวดวงมณี นารินุช นางสาวณัฐชฎา มาลี และนายทัพไท ชูมนาเสียว ที่ได้ให้คำแนะนำ และข้อคิดเห็นต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิจัย อีกทั้งยังช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน ขอขอบคุณประชาชนในพื้นที่ตำบลนาหว้า ตำบลห้วย ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลต่าง ๆ และตอบแบบสอบถามที่เอื้อต่อการทำวิจัย จนงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คณะผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยเล่มนี้จะมีประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้อง และขอขอบคุณกตัญญูทเวทิตาคุณแต่บิดา มารดา และผู้มีพระคุณทุกท่าน สำหรับข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นนั้น ผู้วิจัยขออภัย และยินดีที่จะรับฟังคำแนะนำจากทุกท่านที่ได้เข้ามาศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัยต่อไป

นางพรพรรณ ฉลาดล้ำ และคณะ

คำนำ

รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัย แนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน มีเนื้อหาจำนวน 7 ส่วน ได้แก่ บทคัดย่อ กิตติกรรมประกาศ คำนำ บทนำ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีการดำเนินงาน ผลการวิจัย และสรุปผลการวิจัย ทุกส่วนได้นำเสนอไว้ในรายงานฉบับนี้ ซึ่งหากผิดพลาดประการใดก็ขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

นางพรพรรณ ฉลาดล้ำ และคณะ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
คำนำ	ค
สารบัญ	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 แนวคิดการจัดการทรัพยากรน้ำ	6
2.2 แนวคิดการมีส่วนร่วม	7
2.3 แนวคิดความเป็นธรรมในสังคม	11
2.4 กรอบแนวคิดการวิจัย	14
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย	15
3.1 ขอบเขตการศึกษา	15
3.2 เครื่องมือการวิจัย	16
3.3 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน	16
3.4 กระบวนการวิจัย	17
บทที่ 4 ผลการวิจัย	33
4.1 บริบทชุมชนตำบลคำโพน ตำบลนาหว้า ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ	33
4.2 สภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ ศักยภาพของแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง	38
4.3 บทเรียนการจัดการน้ำ ปัญหา สาเหตุและผลกระทบในการจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำ ห้วยหินกอง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	39
4.4 สภาพการใช้ น้ำ ปัญหา สาเหตุและข้อจำกัดของการใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง	43
4.5 แนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วม และเป็นธรรมของชุมชน	48
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	55
5.1 สรุปผลการวิจัย	55
5.2 ผลที่เกิดขึ้นกับทีมวิจัยและชุมชน	58
5.3 ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดในการทำงานวิจัย	59
5.4 ข้อเสนอแนะ	60
บรรณานุกรม	61
ภาคผนวก	62
ภาคผนวก ก เครื่องมือการวิจัย	63
ภาคผนวก ข รูปภาพ	73

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเป็นแหล่งน้ำที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาลำเซบก ไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี แล้วไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี มีความยาวประมาณ 150 กิโลเมตร ห้วยหินกอง เดิมชื่อว่า “ห้วยตาเหียว” เมื่อปี พ.ศ. 2519 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดอุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย ได้เข้าดำเนินการก่อสร้างเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดกลางเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคและการเกษตร ชื่อ “อ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง” ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2521 มีพื้นที่ประมาณ 1200 ไร่ ความจุน้ำประมาณ 5 ล้านลูกบาศก์เมตร ตั้งอยู่ในพื้นที่ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลห้วย ตำบลคำโพน และตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ พื้นที่ส่วนใหญ่ของอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอยู่ในพื้นที่บ้านหินกอง ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ ตำบลนาหว้าเป็นชุมชนรอบเมือง มีความผสมผสานระหว่างตัวเมืองกับชุมชนท้องถิ่น ผู้คนอาศัยเป็นแบบเครือญาติ ส่วนใหญ่มีอาชีพด้านการเกษตร คือ ทำนา ทำสวนผักและผลไม้ เช่น มันเทศ แคนตาลูป แตงโม ข้าวโพด เป็นต้น อาชีพรองคือการค้าขาย นอกจากนี้ยังมีการผลิตผลิตภัณฑ์อื่น เช่น ปลาเลี้ยงในกระชัง กระเป่า ผ้าทอ ผ้าโสร่ง ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ลูกประคบสมุนไพร หัตถกรรมผ้าฝ้าย เครื่องจักรสานพลาสติก ไม้กวาดดอกหญ้า เป็นต้น มีการคมนาคมและการติดต่อกับชุมชนใกล้เคียงทั้งในประเทศและต่างประเทศ คือชุมชนในประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าและผลผลิตของชุมชน มีการแลกเปลี่ยนทั้งหมด 3 เส้นทาง คือ เส้นทางที่ 1 ใช้ถนนลาดยางแยกจากถนนสายหลักของอำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ ผ่านหน้าที่ว่าการอำเภอปทุมราชวงศาแล้วเข้าสู่ถนนลูกรังบ้านห้วยหนองงูเหลือม ผ่านบ้านทิวผล ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร เส้นทางที่ 2 ใช้ถนนลาดยางสายอำนาจเจริญไปอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ผ่านตลาดปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ ไปยังบ้านโนนสำราญและบ้านหินกอง อยู่ห่างจากอำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ ประมาณ 4 กิโลเมตร และเส้นทางที่ 3 ใช้ถนนลาดยางจากอำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญไปอำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร นอกจากนี้ ประชาชนในพื้นที่บ้านหินกองมีการติดต่อค้าขายกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าประเภท พืช ผัก เช่น มันเทศ แตงโม แคนตาลูป และข้าวโพด โดยใช้เส้นทางอำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ ระยะทางประมาณ 45 กิโลเมตร และเส้นทางอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ระยะทางประมาณ 35 กิโลเมตร (ที่มาข้อมูล : นายสมพร ป้อมหิน และสมาชิกในชุมชนตำบลนาหว้า ตำบลคำโพน ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ)

สำหรับการนำน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองไปใช้ประโยชน์ทั้งเพื่อการอุปโภค บริโภค การพาณิชย์ การเกษตร และการเลี้ยงสัตว์ กล่าวคือ เพื่อการพาณิชย์โดยที่การประปาส่วนภูมิภาคเขมราฐนำน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองไปผลิตน้ำประปา เพื่อให้บริการในพื้นที่อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ และในพื้นที่อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อการเกษตรได้แก่ กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ตำบลนาหว้า ตำบลห้วย ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ นำน้ำไปใช้เพื่อการปลูกพืช (ข้าว พืชผลไม้) ทั้งนี้ชาวบ้านบ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อทำการเกษตร ซึ่งผลผลิตที่ได้ส่งผลผลิตทางการเกษตรขายให้กับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ส่วนใหญ่เป็นแคนตาลูปและมันเทศ ซึ่งชุมชนนำน้ำไปใช้โดยส่งน้ำด้วยระบบท่อใต้ดินจากที่สูงสู่

ที่ต่ำ แบ่งออกเป็น 3 สาย ดังนี้ 1. สายที่ 1 สายตอนขาด ขนาดท่อส่งน้ำเส้นผ่านศูนย์กลาง 40 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 4.00 กิโลเมตร เกษตรกรผู้ใช้น้ำ 32 ราย และส่งน้ำเข้าหมู่บ้านเพื่อใช้ในครัวเรือน 90 ครัวเรือน ส่งน้ำโดยท่อขนาด 4 นิ้ว 2. สายที่ 2 สายกลาง ส่งน้ำด้วยระบบท่อขนาด 6 นิ้ว ความยาวประมาณ 3.00 กิโลเมตร เกษตรกรผู้ใช้น้ำทั้งหมด 18 ราย 3. สายที่ 3 สายหินกอง ส่งน้ำด้วยระบบท่อขนาด 10 นิ้ว ความยาวประมาณ 2.00 กิโลเมตร และท่อขนาด 6 นิ้ว ความยาวประมาณ 2.00 กิโลเมตร รวมความยาวประมาณ 4.00 กิโลเมตร เกษตรกรผู้ใช้น้ำ 33 ราย เกษตรกรผู้ใช้น้ำรวมทั้งสิ้น 83 ราย พื้นที่การเกษตรทั้งสิ้นประมาณ 3,000 ไร่ (ที่มาข้อมูล : นายสมพร ป้อมหินและสมาชิกในชุมชนนาหว้า ตำบลห้วย ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ)

การใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองประสบกับปัญหาเกี่ยวกับขาดระบบระเบียบ กล่าวคือ เกษตรกรผู้ใช้น้ำมีการปิด เปิดน้ำอย่างไม่เป็นระเบียบ เปิดตามความพอใจของตนเอง ต้นน้ำได้รับน้ำเต็มที่ ส่วนกลางน้ำและปลายน้ำได้รับน้ำไม่เพียงพอกับความต้องการ บางรายนำวัสดุไปอุดท่อเพื่อไม่ให้น้ำไหลไปจุดอื่น ซึ่งแต่ละสายมีประธานบริหารจัดการแต่เป็นเพียงหน้าที่เท่านั้น ไม่มีอำนาจสั่งการหรือดำเนินการใด ๆ แม้เมื่อเกิดปัญหา ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ รวมทั้งการดำเนินการกลุ่มของภาคประชาชนยังขาดความเข้มแข็งไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ขาดประสิทธิภาพในการบริหารองค์กร การบริหารและจัดสรรแบ่งปันน้ำ รวมทั้งการกำหนดข้อตกลงร่วมกัน ถึงแม้ว่าสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 11 (อุบลราชธานี) ได้ให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการการอบรมให้ความรู้ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบลุ่มน้ำ การรักษาแหล่งน้ำ การรวมกลุ่มผู้ใช้น้ำ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ทัวถึงและเป็นธรรม แต่การดำเนินการของสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 11 ดำเนินการตามกรอบงบประมาณประจำปี ซึ่งในแต่ละปีต้องเปลี่ยนพื้นที่การดำเนินการทำให้ขาดความต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลให้กลุ่มผู้ใช้น้ำขาดความเข้มแข็ง เป็นปัญหามาอย่างต่อเนื่องและไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง หากไม่หาแนวทางการแก้ไขปัญหาก็อาจเกิดผลเสียตามมา เช่น เกิดความแตกแยก ในกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำ และน้ำในอ่างเก็บน้ำจะหมดไปโดยไม่เกิดประโยชน์ และด้วยข้อจำกัดด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนที่มีสาเหตุมาจากแนวความคิดที่แตกต่างกัน การบริหารจัดการน้ำที่ไม่เหมาะสม ไม่มีความมั่นคงในผลผลิต ไม่สามารถวางแผนการผลิตในอนาคตได้ ทำให้เป็นอุปสรรคในการบริหารจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ซึ่งส่งผลต่อการผลิตด้านเกษตรกรรมและการอุปโภคบริโภค ปัญหาเกี่ยวกับการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง สามารถแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

น้ำเพื่อการอุปโภค - บริโภค หมู่บ้านที่ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง เพื่อการอุปโภคบริโภค ได้แก่ บ้านตอนขาด หมู่ที่ 9 ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 90 ครัวเรือน โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลควบคุมการใช้น้ำ เป้าหมายหลักของการใช้น้ำเพื่อรดผักสวนครัวและเพื่ออุปโภค บริโภคในครัวเรือน มีกฎระเบียบ คือ ใช้เท่าที่จำเป็นและประหยัด และมีการจัดเก็บค่าบำรุงรักษาเป็นรายปี โดยคิดต่อขนาดท่อน้ำละ 100 บาทต่อครัวเรือน (ท่อขนาด 1 นิ้ว ค่าบำรุง 100 บาท ท่อขนาด 2 นิ้ว ค่าบำรุง 200 บาท) ปัจจุบันปริมาณน้ำเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ แต่มีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับ

1. การเปิดปิดน้ำของประชาชนในพื้นที่ต้นน้ำไม่คำนึงถึงคนท้ายน้ำ เนื่องจากปริมาณน้ำที่ไหลไปท้ายน้ำน้อย
2. เปิดน้ำเข้าหมู่บ้านน้อยเกินไป(หริวาล์ว) ทำให้ชาวบ้านที่อยู่พื้นที่สูงมีน้ำใช้ไม่เพียงพอ
3. ยังไม่มีหน่วยงาน ภาครัฐช่วยแก้ไขปัญหาคัดขาด
4. คณะกรรมการไม่มีอำนาจเพียงพอ

น้ำเพื่อการผลิตน้ำประปา การใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อผลิตเป็นน้ำประปา แยกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. เพื่อผลิตน้ำประปาของการประปาส่วนภูมิภาคสาขาเขมราฐ (ขนาดใหญ่) มีผู้ใช้น้ำจำนวน 2 อำเภอ ประมาณ 2,000ครัวเรือน ปริมาณการใช้น้ำประมาณ 1,500 ลูกบาศก์เมตรต่อวันหรือประมาณ 547,500 ลูกบาศก์เมตรต่อปี แต่ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ กล่าวคือไม่ทราบข้อมูลการใช้น้ำของประปาส่วนภูมิภาคเขมราฐที่ชัดเจน

2. เพื่อผลิตน้ำประปาขององค์การบริหารส่วนตำบลนาหว้า (ขนาดกลาง) มีผู้ใช้น้ำ 315 ครัวเรือน ใช้น้ำ 221 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน หรือประมาณ 80,665 ลูกบาศก์เมตรต่อปี แต่พบปัญหาคือ น้ำไหลไม่สะดวก ไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน เนื่องจากผู้ควบคุมการส่งจ่ายน้ำขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการระบบประปา

3. เพื่อผลิตน้ำประปาหมู่บ้านสามแยก ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ มีผู้ใช้น้ำ 200 ครัวเรือน ปริมาณการใช้น้ำ 140 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน หรือประมาณ 51,100 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ซึ่งในพื้นที่ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการใช้น้ำ

รวมการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อผลิตน้ำประปาจำนวน 1,861 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน เท่ากับ 55,830 ลูกบาศก์เมตรต่อเดือน หรือ 679,265 ลูกบาศก์เมตรต่อปี

น้ำเพื่อการเกษตร พื้นที่ชุมชนตำบลห้วย ตำบลคำโพน และตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อการเกษตร ดังนี้

สายที่ 1 พื้นที่บ้านดอนชาด ตำบลห้วย มีผู้ใช้น้ำ 32 ราย มีพื้นที่ทำเกษตร 1,200 ไร่ พืชที่ปลูกได้แก่

1. แคนตาลูป และแตงโม จำนวน 8 ราย พื้นที่เพาะปลูก 200 ไร่
2. ข้าวโพด, พริก และมะเขือ จำนวน 5 ราย พื้นที่เพาะปลูก 100 ไร่
3. ปาล์ม, ลำไย และมันสำปะหลัง จำนวน 7 ราย พื้นที่เพาะปลูก 300 ไร่
4. ไร่นาสวนผสม จำนวน 12 ราย พื้นที่เพาะปลูก 600 ไร่

สถานการณ์ปัญหาที่พบ

1. เกษตรกรจำนวนมากมีความต้องการใช้น้ำ แต่ระบบการกระจายน้ำยังไม่ทั่วถึง
2. ขาดงบประมาณในการบำรุงรักษา
3. เกษตรกรบางรายใช้น้ำไม่เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากใช้น้ำเกินความต้องการและเกิน

ความจำเป็น

สายที่ 2 พื้นที่บ้านดอนชาด ตำบลห้วย (สายกลาง) มีผู้ใช้น้ำ 18 ราย พื้นที่การเกษตร 600 ไร่ พืชที่ปลูก ได้แก่

1. แคนตาลูป และแตงโม จำนวน 8 ราย พื้นที่เพาะปลูก 120 ไร่
2. ไร่นาสวนผสม จำนวน 6 ราย พื้นที่เพาะปลูก 220 ไร่
3. มันสำปะหลัง และสวนยางพารา จำนวน 4 ราย พื้นที่เพาะปลูก 260 ไร่ และยังมีผู้ต้องการใช้น้ำอีกจำนวน 15 ราย พื้นที่เพาะปลูกประมาณ 102 ไร่

สถานการณ์ปัญหาที่พบ

1. ท่อส่งน้ำมีขนาดเล็กเกินไป ไม่เพียงพอต่อความต้องการ เกิดการแย่งน้ำของเกษตรกร
2. เกษตรกรบางรายใช้น้ำไม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากใช้น้ำเกินความต้องการและความ

จำเป็น

3. ระบบกระจายน้ำยังไม่ทั่วถึง และไม่เพียงพอ

สายที่ 3 พื้นที่บ้านหินกอง แก้งไฮ ตำบลนาหว้า มีผู้ใช้น้ำ 33 ราย พื้นที่เพาะปลูก 1,200 ไร่ พืชที่ปลูก ได้แก่

1. แคนตาลูป และแตงโม จำนวน 13 ราย พื้นที่เพาะปลูก 180 ไร่
2. ไร่นาสวนผสม จำนวน 8 ราย พื้นที่เพาะปลูก 420 ไร่
3. มันสำปะหลังและปาล์ม จำนวน 7 ราย พื้นที่เพาะปลูก 600 ไร่

สถานการณ์ปัญหาที่พบ

1. สมาชิกบางรายใช้น้ำตามใจตัวเอง
2. สมาชิกใช้น้ำไม่เป็นประโยชน์และไม่ประหยัด
3. สมาชิกไม่เคารพกฎกติกา
4. สมาชิกบางรายนำวัสดุปิดท่อส่งน้ำทำให้ท่ออุดตัน

(ที่มาข้อมูล : นายสมพร ป้อมหิน และสมาชิกในชุมชนตำบลนาหว้า ตำบลห้วย ตำบลคำโพน

อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ)

จากสภาพปัญหาและสาเหตุดังกล่าว กลุ่มผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ จึงจะทำการศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน สภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ สภาพการทำเกษตรกรรม การใช้น้ำเพื่อการเกษตร แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำ บทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน ปัญหาและข้อจำกัด แนวทางการสร้างความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาระบบการจัดการน้ำร่วมกันของชุมชน โดยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุมชนขึ้น

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 คำถามวิจัยหลัก

แนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชนเป็นอย่างไร

1.2.2 คำถามวิจัยย่อย

- 1) สภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ ศักยภาพของแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง เป็นอย่างไร
- 2) บทเรียนการจัดการน้ำ ปัญหา สาเหตุและผลกระทบในการจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
- 3) สภาพการใช้น้ำ ปัญหา สาเหตุ และข้อจำกัดของการใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเป็นอย่างไร

1.3. วัตถุประสงค์

- 1.3.1 เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ ศักยภาพของแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง
- 1.3.2 เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการน้ำ ปัญหา สาเหตุและผลกระทบในการจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- 1.3.3 เพื่อศึกษาสภาพการใช้น้ำ ปัญหา สาเหตุและข้อจำกัดของการใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง
- 1.3.4 เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 ผลเชิงวิจัย

- 1) ได้ข้อมูลสภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ ศักยภาพของแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง
- 2) ได้ข้อมูลบทเรียนการจัดการน้ำ ปัญหา สาเหตุ และผลกระทบของการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- 3) ได้ข้อมูลสภาพการใช้น้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ปัญหา สาเหตุ และข้อจำกัด ของการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง
- 4) ทราบแนวทางการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน

1.4.2 ผลเชิงพัฒนา

- 1) ได้องค์ความรู้ในเรื่องการจัดการน้ำของชุมชนกลุ่มผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง
- 2) สร้างนักวิจัยชุมชนของกลุ่มผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง
- 3) สร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 4) สร้างกลไกการพัฒนาแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง
- 5) เกิดการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน คณะผู้วิจัยได้รวบรวม ศึกษาเอกสาร งานวิจัย งานพัฒนา และแนวคิดทฤษฎีเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

2.1 แนวคิดการจัดการทรัพยากรน้ำ

การบริหารจัดการน้ำเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความเป็นธรรม ยั่งยืน และไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับข้อจำกัดที่มีอยู่ของแต่ละพื้นที่ จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงความสมดุลของความต้องการใช้น้ำและปริมาณน้ำที่มีอยู่ ทั้งนี้ประชากรของจังหวัดอำนาจเจริญส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม จากพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด 1,975,900 ไร่ เป็นพื้นที่เพื่อการเกษตร 1,255,238 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 63.5 ของพื้นที่จังหวัด เมื่อปี 2555 การใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดอำนาจเจริญ พบว่าเป็นพื้นที่นาข้าว 1,115,303 ไร่ พืชไร่ 108,282 ไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น 81,945 ไร่ พืชผัก 641 ไร่ พื้นที่เกษตรกรรมอื่น ๆ 146,991 ไร่ ป่าไม้ 259,427 ไร่ และพื้นที่นอกการเกษตร 163,196 ไร่ จังหวัดอำนาจเจริญ มีความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตร 248.29 ล้านลูกบาศก์เมตร ทั้งนี้ จังหวัดอำนาจเจริญมีปริมาณน้ำที่กักเก็บได้ (พ.ศ.2556) จำนวน 35.58 ล้านลูกบาศก์เมตร โดยที่อ่างเก็บน้ำสามารถกักเก็บน้ำได้ 25.17 ล้านลูกบาศก์เมตร ฝายคอนกรีต 7.42 ล้านลูกบาศก์เมตร ประตูระบายน้ำ 2.99 ล้านลูกบาศก์เมตร (รายงานวิเคราะห์สถานการณ์จังหวัดอำนาจเจริญ สำนักงานสถิติจังหวัดอำนาจเจริญ) ซึ่งมีปริมาณไม่เพียงพอต้องพัฒนาและปรับปรุงแหล่งน้ำเพิ่มเติม ความต้องการใช้น้ำของจังหวัดอำนาจเจริญในแต่ละประเภทต่อปี ดังรายละเอียดในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ความต้องการใช้น้ำของจังหวัดอำนาจเจริญ

วัตถุประสงค์การใช้น้ำ	ปริมาณความต้องการใช้น้ำ (ล้าน ลบ.ม./ปี)
เพื่ออุปโภค – บริโภค	10.44
เพื่อการเกษตร	248.29
เพื่อการอุตสาหกรรม	0.95
รวม	259.69

ที่มา : รายงานวิเคราะห์สถานการณ์จังหวัดอำนาจเจริญ สำนักงานสถิติจังหวัดอำนาจเจริญ

ปริมาณฝนและปริมาณน้ำท่า

จังหวัดอำนาจเจริญมีพื้นที่ 3,287.78 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่อยู่ในลุ่มน้ำมูล ลุ่มน้ำสาขาลำเซบก และลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำโขงตอนล่าง โดยพื้นที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำมูล 2,453.88 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,533,672 ไร่ ร้อยละของพื้นที่จังหวัด 74.64 ร้อยละของพื้นที่ลุ่มน้ำมูล 3.45 อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง 835.98 ตารางกิโลเมตร 522,487 ไร่ ร้อยละของพื้นที่จังหวัด 25.43 ร้อยละของพื้นที่ในลุ่มน้ำโขง 1.46 ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำมูล โดยมีลุ่มน้ำสาขาลำเซบก ซึ่งเป็นลุ่มน้ำสาขาในลุ่มน้ำมูลที่ไหลผ่านพื้นที่อำเภอปทุมราชวงศา อำเภอพนา อำเภอเมืองอำนาจเจริญ และอำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ไหลผ่านอำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี และไหลลงสู่แม่น้ำมูลบริเวณพื้นที่อำเภอพิบูลมังสาหารจังหวัด

อุบลราชธานี พื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 3,665 ตารางกิโลเมตร และอีกส่วนอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำโขงตอนล่าง มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 3,389.61 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,118,509 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.93 ของพื้นที่ลุ่มน้ำโขง (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ครอบคลุมพื้นที่อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร อำเภอนามน อำเภอเสนางคนิคม อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ อำเภอเขมราฐ อำเภอกุดข้าวปุ้น อำเภอนาตาล อำเภอโพธิ์ไทร อำเภอศรีเมืองใหม่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี โดยที่พื้นที่ลุ่มน้ำโขงมีปริมาณฝนเฉลี่ยรายปี 1,578 มิลลิเมตร และพื้นที่ลุ่มน้ำมูล มีปริมาณฝนเฉลี่ยรายปี 1,296 มิลลิเมตร สำหรับปริมาณน้ำท่าในลุ่มน้ำสาขาลำเซบกเฉลี่ยรายปี 1,986 ล้านลูกบาศก์เมตร ประมาณร้อยละ 10.18 ของปริมาณน้ำท่าของลุ่มน้ำมูล (โครงการพัฒนาระบบคลังข้อมูล 25 ลุ่มน้ำ และแบบจำลองน้ำท่วมน้ำแล้ง, กรมทรัพยากรน้ำ)

2.2 แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมถือเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่างๆเป็นอย่างมากโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจของพนักงานที่ประกอบไปด้วยกิจกรรมต่างๆมากมายที่ต้องการการมีส่วนร่วมของพนักงานทั่วไปจึงจะส่งผลให้การบริหารจัดการงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจของพนักงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีกำลังเป็นที่นิยมและใช้เป็นข้อได้เปรียบของเส้นทางการแข่งขันกันทางธุรกิจ โดยเน้นเป้าหมายของการมีพันธมิตรร่วมกัน การมีส่วนร่วมของผู้บริหาร และผู้ใต้บังคับบัญชา ในการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร แนวคิดหลักของการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือการให้ความสำคัญกับทรัพยากรบุคคล เป็นนวัตกรรมในการบริหารที่สนับสนุนให้กลุ่มงานมีส่วนร่วม และเป็นศูนย์กลางของการดำเนินการ โดยมีการพัฒนาติดต่อสื่อสาร มีส่วนร่วมในการคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ อาจมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือในกระบวนการบริหาร

ความหมายของการมีส่วนร่วม

เนติ นาโพธิ์ประสระ (2541) การมีส่วนร่วมหมายถึงการได้เข้าไปเกี่ยวข้องที่อาจเป็นการเข้าร่วมแบบทางตรงหรือทางอ้อมในการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งก็ได้

สายสุนีย์ ปุณณินันท์ (2541, หน้า 41) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมหมายถึงการที่ปัจเจกบุคคลก็ดี กลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินโครงการการแบ่งปันผลประโยชน์และการประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจโดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอกและเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชนรวมทั้งอำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจและผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย

โกวิทย์ พวงงาม (2541) การมีส่วนร่วมหมายถึงกระบวนการของกลุ่มองค์กรชุมชน มีการร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมลงมือปฏิบัติโดยมีความเข้าใจปัญหาของตนและตระหนักถึงสิทธิของตนที่มีต่อสิ่งนั้นซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการที่บุคคลได้รับข้อมูลใหม่ที่ช่วยเพิ่มอำนาจความคิดและโอกาสได้ร่วมวิเคราะห์และตัดสินใจกำหนดเป้าหมายในกิจกรรมเหล่านั้น

ทองใบ สุดซารี (2543, หน้า 227) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากรเป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้นมีลักษณะเป็นกระบวนการที่จะทำให้พนักงานมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานของตนบุคลากรที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจอาจมีความผูกพันในการทำงานยิ่งกว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในการ

ตัดสินใจเท่านั้นยิ่งไปกว่านั้นการเข้าไปมีส่วนร่วมจะทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้น ส่งผลให้บุคคลเกิดความพอใจในการทำงาน และมีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงานตลอดจนทำให้เขาได้รับการยอมรับ (Recognition) มีความรับผิดชอบ (Responsibility) และเกิดความนับถือตนเองมากขึ้น (Self-esteem) นอกจากนี้ ยังพบว่าการมีส่วนร่วมของบุคลากรส่งผลให้เขามีความชัดเจนในความคาดหวังมากยิ่งขึ้นกล่าวคือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะทำให้บุคลากรเกิดความเข้าใจการทำงานและการบริหารงานในองค์กรได้ดียิ่งขึ้นอีกทั้งจะเชื่อมโยงไปสู่ความเข้าใจในการทำงานกับระบบรางวัลได้ดีขึ้น

Newstrom and Davis (1993) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า “เป็นการเกี่ยวข้องในด้านจิตใจและอารมณ์ความรู้สึกของบุคคลในสถานการณ์กลุ่มที่จะกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรค์ที่จะกระทำในสิ่งที่บรรลุเป้าหมายของกลุ่มและแบ่งความรับผิดชอบกันระหว่างสมาชิก ในกลุ่มทำให้เกิดการมีส่วนร่วม”

คีท (Keith.1972:136) กล่าวว่าการมีส่วนร่วม หมายถึงการเกี่ยวข้องทางจิตใจ และอารมณ์ (Mental and Emotion Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อกลุ่มดังกล่าวด้วย

รีเดอร์ (Reeder,W.W, 1974:39) กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2541:32)กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การปฏิบัติและรับผิดชอบ ในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้รับการปฏิบัติ อย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับความบริสุทธิ์ใจด้วยว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แจงอย่างถูกต้อง

ศิริกุล กลวิวัฒน์ (2546:20) กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึงการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมการพัฒนาด้วยความสมัครใจ ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุด เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองด้วยความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะสำคัญของกระบวนการทางการเมืองและกระบวนการในการจัดการต่อปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารงานของสังคมยุคใหม่ที่น่าสนใจในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการเสนอข้อเรียกร้อง (Demand) และการสนับสนุน (Support) เป็นสิ่งที่แสดงความสำคัญ และวิธีการบริหารจัดการสังคมและชุมชนร่วมกันการที่จะทำให้สังคมและระบบการเมืองอยู่ในดุลยภาพได้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยปัจจัยในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการและการนำเสนอข้อมูล ตลอดจนการตรวจสอบระบบของสังคม ซึ่งถ้าหากระบวนการเมืองปราศจาก สิ่งเหล่านี้แล้วก็จะไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นถือว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่ง

Cohen and Uphoff (n.d อ้างถึงในจริยญา บรรเทิง, 2548) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทว่าหมายถึงความร่วมมือของท้องถิ่นที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขหรือสถานการณ์ใด ๆ ก็ตามที่ต้องการให้ประสบผลสำเร็จในเป้าหมายของการพัฒนาที่เกิดขึ้นโดยหน่วยงานพัฒนาและรัฐบาลกลุ่มประเทศด้อยพัฒนา ดังนั้นจึงสามารถสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมคือการเข้าไป มีส่วนร่วมทำ กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอาจเป็นการเข้าร่วมแบบทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้และยังเป็นวิธีการที่ ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากรเป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้นการเข้าไปมีส่วนร่วมยัง

ทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้นส่งผลให้บุคคลเกิดความพอใจในการทำงานเกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วมมีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงานลักษณะของการมีส่วนร่วม Cotton et al. (1984 อ้างถึงในเนตินาโพธิ์ประสระ, 2541 หน้า 17) ได้สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมออกดังนี้

1) การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Formal-informal Participation)

(1.1) การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการเป็นการมีส่วนร่วมที่ถูกต้องตามระบบขององค์กรซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมตามหน้าที่ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมตามขอบเขตที่องค์กรได้วางนโยบายไว้

(1.2) การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการเป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีโครงสร้างเป็นการร่วมตกลงกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มระหว่างพนักงานในบรรยากาศของความเป็นส่วนตัวมากกว่าลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ

2) การมีส่วนร่วมทางตรงและทางอ้อม (Direct-indirect Participation)

(2.1) การมีส่วนร่วมทางตรงเป็นการมีส่วนร่วมกันโดยตรงที่สมาชิกหรือพนักงานในองค์กรได้มีส่วนร่วมโดยตรงแบบทันทีที่พนักงานแต่ละคนมีสิทธิและโอกาสที่จะแสดง การมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้อง

(2.2) การมีส่วนร่วมทางอ้อมเป็นการมีส่วนร่วมของพนักงานโดยผ่าน ทางตัวแทนพนักงาน Cohen and Uphoff (อ้างถึงในจริญญาบรรเทิง, 2548) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมเป็น 4 ด้านคือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation in Decision-making)
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Participation in Implementation)
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Participation in Benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation)

สำหรับการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ นักวิชาการสาขาต่างๆมีจุดเน้นของการมีส่วนร่วมแตกต่างกันออกไปเช่นนักเศรษฐศาสตร์จะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ นักบริหารมักจะเน้นถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและนักเศรษฐศาสตร์มักจะเน้นการมีส่วนร่วม ในผลประโยชน์แต่สำหรับการมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นยังไม่มีการศึกษาที่กว้างขวางนัก ซึ่ง Cohen and Uphoff ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วมดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การตัดสินใจชนิดนี้เป็นศูนย์กลางของการเกิดความคิดที่หลากหลายมีการกำหนดและประเมินทางเลือกตัดสินใจเลือกเปรียบเทียบได้กับการวางแผนเพื่อนำทางที่เลือกมาสู่การปฏิบัติสามารถแบ่งการตัดสินใจนี้ออกเป็น 3 ชนิด คือ

1.1 การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น (Initial Decisions) เป็นการเริ่มต้นหาความต้องการจากคนในท้องถิ่นและวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการที่สำคัญขั้นตอนนี้มีความสำคัญที่จะเลือกเอาโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มคนและมีความเป็นรูปธรรมโดยผ่านการใช้กระบวนการตัดสินใจในระยะนี้สามารถให้ข้อมูลที่สำคัญของท้องถิ่นและป้องกันความเข้าใจที่อาจเกิดขึ้นและเสนอกลยุทธ์เพื่อแก้ไขปัญหาซึ่งคนในท้องถิ่นสามารถเข้ามาเกี่ยวข้องตั้งแต่ช่วงเริ่มต้น โครงการทั้ง ในเรื่องการเงินการจัดสรรบุคลากรตลอดจนวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการและสนับสนุนโครงการที่จะนำเข้ามา

1.2 การตัดสินใจในช่วงดำเนินการ (On-going Decisions) คนในท้องถิ่นอาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในช่วงเริ่มต้นแต่ถูกขอร้องให้เข้ามาดำเนินการเมื่อโครงการเข้ามาความสำเร็จในช่วงนี้เกิดขึ้นได้มากกว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นซึ่งโครงการจะต้องค้นหาความต้องการของบุคคลที่เข้ามามี

ส่วนร่วมในภายหลังนี้และจัดลำดับความสำคัญของโครงการและวิธีการดำเนินโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

1.3 การตัดสินใจในช่วงปฏิบัติการ (Operational Decisions) เป็นความเกี่ยวข้องในองค์กรเมื่อโครงการเข้ามามีการเชื่อมโยงโครงการเข้ามาสู่คนในท้องถิ่นมีการรวบรวม ขององค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์สำหรับปฏิบัติกิจกรรมในโครงการรอบที่สมาชิกยึดถือประกอบด้วยการประชุมเพื่อจัดทำนโยบายการคัดเลือกผู้นำที่จะมีอิทธิพลต่อองค์กร

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติคนในท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ แบ่งได้เป็น 3 ชนิด คือ

2.1 การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource Contribution) สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบได้แก่แรงงานเงินวัสดุอุปกรณ์และข้อมูลข่าวสารทั้งหมดนี้ เป็นแหล่งทรัพยากรหลักที่สำคัญซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่นนำมาใช้เพื่อพัฒนาโครงการการส่งเสริมโดยใช้แรงงานในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่จัดการบริจาคเงินและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆและอื่นๆแสดงให้เห็นทิศทาง ที่ชัดเจนของการมีส่วนร่วมสิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมคือการรู้ว่าใครเป็นผู้สนับสนุนและทำอะไร โดยวิธีการสมัครใจการได้รับค่าตอบแทนหรือโดยการบีบบังคับการสนับสนุนเรื่องทรัพยากรบ่อยครั้งที่พบว่ามีความไม่เท่าเทียมกันและการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

2.2 การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (Project Demonstration and Co-ordination) คนในท้องถิ่นสามารถรวมตัวกันในการปฏิบัติงานโดยการเป็นลูกจ้างหรือสมาชิกทีมที่ปรึกษาหรือเป็นผู้บริหารโครงการเป็นสมาชิกอาสาซึ่งทำหน้าที่ประสานงานกิจกรรมของโครงการมีการฝึกอบรมให้รู้เทคนิคการปฏิบัติงานในโครงการสำหรับผู้เข้ามาบริหารหรือประสานงานวิธีนี้นอกจากจะเพิ่มความไว้วางใจให้กับคนในท้องถิ่นแล้วยังช่วยให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาของตนเองอีกด้วยอีกทั้งยังทำให้เกิดการสื่อสารข้อมูลภายในและได้รับคำแนะนำ ซึ่งเป็นปัญหาของคนในท้องถิ่นตลอดจนผลกระทบที่ได้รับเมื่อโครงการเข้ามา

2.3 การมีส่วนร่วมในการขอความร่วมมือ (Enlistment) การขอความร่วมมือไม่จำเป็นต้องมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องแต่พิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ว่าผลเสียที่ตามมาหลังจากนำโครงการเข้ามาและผลที่เกิดกับคนในท้องถิ่นที่เข้าร่วมในโครงการ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานและมีผลในทางเศรษฐกิจ ซึ่งไม่ควรมองข้ามไปการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์แบ่งได้ 3 ชนิด คือ

3.1 ผลประโยชน์ด้านวัตถุ (Material Benefits) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคลเช่นเป็นการเพิ่มการบริโภครายได้และทรัพย์สินแต่สิ่งเหล่านี้อาจจะทำให้การสรุปข้อมูลล้มเหลวได้ซึ่งควรวิเคราะห์ให้ได้ว่าใครคือผู้มีส่วนร่วมและดำเนินการให้เกิดขึ้น

3.2 ผลประโยชน์ด้านสังคม (Social Benefits) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานด้านสาธารณะได้แก่บริการหรือความพึงพอใจการสาธารณูปโภคการเพิ่มโครงการพัฒนาท้องถิ่นโดยใช้รูปแบบการผสมผสานเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับคนยากจนจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ทั้งในเรื่องปริมาณการแบ่งผลประโยชน์และคุณภาพบริการและความพึงพอใจ

3.3 ผลประโยชน์ด้านบุคคล (Personal Benefits) เป็นความปรารถนาที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มหรือได้รับการคัดเลือกเข้ามาเป็นความต้องการอำนาจทางสังคมและการเมืองโดยผ่านความร่วมมือในโครงการผลประโยชน์สำคัญที่ได้จากโครงการมี 3 ชนิดคือความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองอำนาจทางการเมืองและความรู้สึกที่ตนเองทำงานมีประสิทธิผลการมีส่วนร่วม ในผลประโยชน์ควรศึกษาผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลังด้วยเพราะอัตราการใช้มีส่วนร่วม ในผลประโยชน์มีความแตกต่างกันจะเป็นข้อมูล

ที่สำคัญในการวางนโยบายหลักที่เกี่ยวข้องว่าจะให้ใครมีส่วนร่วมหากผลที่ออกมาตรงกันข้ามกับความคาดหวังจะได้แก้ไขเพื่อหาแนวทางที่มีความเป็นไปได้ในการวางรูปแบบใหม่

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นส่วนที่มีการเขียนเป็นรายงานไว้น้อย สามารถประเมินโครงการได้ 2 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมทางตรงและการมีส่วนร่วมทางอ้อม การมีส่วนร่วมในการประเมินผลส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางมากกว่าคนในท้องถิ่นซึ่งทำหน้าที่ประเมินผลด้านงบประมาณ ความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อโครงการประเมินว่ามีผู้เห็นด้วยกับโครงการหรือไม่ ผู้ที่มีส่วนร่วมได้แก่ใครบ้างมีส่วนร่วมโดยวิธีใดมีการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อต่าง ๆ หรือผ่านตัวแทนที่เลือกเข้าไปอย่างไรและทำอย่างไรความคิดเห็นต่าง ๆ จึงจะได้รับการนำไปใช้ประโยชน์ (ที่มา : วิจิต บุตรชา, 2558. รายงานการวิจัยโครงการการจัดการตนเองกรณีการจัดการพื้นที่รองรับขยะอย่างมีส่วนร่วมของตำบลไถ่คำ อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ. : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.)

2.3 แนวคิดความเป็นธรรมในสังคม

ความเป็นธรรมในสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญของสิทธิพลเมือง (Civil Right) สะท้อนถึงความยุติธรรมสำหรับคนในสังคมกล่าวคือคนทุกคนในสังคมควรได้รับสิทธิพื้นฐาน (Basic Rights) การคุ้มครอง (Protection) โอกาส (Opportunities) และสิทธิประโยชน์ทางสังคม (Social Benefits) ถือเป็นข้อผูกพันทางสังคมในการจัดสรรทรัพยากรและการจัดบริการสวัสดิการสังคมที่ควรให้ความสำคัญในการหลีกเลี่ยงจาก 3 ประเด็น ได้แก่

อคติ (Prejudice) คือ ความเชื่อหรือทัศนคติเชิงลบที่ไม่ชอบต่อบุคคลหรือกลุ่มอันเป็นมายาคติและทำให้เกิดแนวคิดที่ไม่ถูกต้องต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

การเลือกปฏิบัติ (Discrimination) คือ การกระทำที่ปฏิบัติต่อประชาชนอย่างแตกต่างกันอันเป็นผลมาจากความเชื่อที่มีอคติต่อเรื่องนั้นๆ หากการเลือกปฏิบัติมีการขยายวงกว้างและพัฒนาไปสู่ระบบการเลือกปฏิบัติจะนำไปสู่ “การกดขี่”

การกดขี่ (Oppression) คือ การบีบบังคับและการใช้อำนาจโดยไม่มีเหตุผล

ย้อนไปในอดีตเมื่อตอนที่สังคมยังอยู่ในยุคหาของป่า และล่าสัตว์ จากการวิวัฒนาการตั้งแต่มนุษย์ที่ยังยืนไม่ได้ใช้มือไม่เป็น ความเป็นธรรมอาจจะยังเป็นเรื่องที่ยังไม่ได้รับความนิยามมากพอที่จะให้กล่าวถึงเนื่องจากการดำรงชีวิตของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์บางช่วง ใช้การต่อสู้เป็นการแสดงออกถึงอำนาจอันแฝงไปด้วยความไม่ชอบธรรม จนกระทั่งถึงยุคที่มนุษย์ที่ใช้มือเป็น เขี่ยดหลังตรงได้ และมีการใช้ทักษะในการดำรงชีวิต โดยใช้วิธีการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ใช้ระบบเครือญาติในการพึ่งพาอาศัยกัน แต่ยังไม่ได้มีการแบ่งงานกันทำอย่างเป็นระบบ พอมนุษย์เริ่มรู้จักภาษาเขียน ทำให้พวกเขาได้รับรู้เกี่ยวกับการเจรจาต่อรองมากขึ้น ความเป็นธรรมที่ถูกเรียกหา โดยกลุ่มคนที่อยู่ภายใต้การปกครองของคนที่มีอำนาจมากกว่า ซึ่งความเป็นธรรมจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของการเมืองการปกครองเป็นส่วนมาก แต่แท้ที่จริงแล้วมีปัจจัยรอบด้านที่เกี่ยวกับความเป็นธรรมแอบแฝงอยู่เสมอ เพียงแต่เมื่อก่อนได้รับความสนใจน้อยกว่าความเป็นธรรมเรื่องการเมืองการปกครอง

David Miller (1979) กล่าวว่า คนในสังคมดั้งเดิมมักจะนึกถึงความสุขของกลุ่มตนเองทุกคนมีหน้าที่ต้องเสียสละ ใจกว้าง ไม่เห็นแก่ตัว ด้วยการให้ผลผลิตและการบริการแก่คนอื่น ๆ ที่ต้องการ ทุกคนในกลุ่มตระหนักถึงความสัมพันธ์ต่างตอบแทนระหว่างกัน นอกจากนี้ยังคำนึงถึงสวัสดิการของส่วนรวมด้วยการปันส่วนอาหารให้กับทุกคน ซึ่งไม่ได้สะท้อนความคิดเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียม แต่เป็นเรื่องการจัดสรรทรัพยากรให้แก่สมาชิกของสังคมอย่างกว้างขวางทั่วถึง ไม่มีความคิดว่าแต่ละคนควรได้ผลประโยชน์ตามสัดส่วนความสามารถและความพยายามของตนเอง

โดยทั่วไปแล้วความเป็นธรรมมีมุมมองที่หลากหลายในการเข้าถึง แต่ความเป็นธรรมส่วนมากจะถูกกดทับและบดบังด้วยความเหลื่อมล้ำบางประการ ในบางเวลาประวัติศาสตร์ไม่ได้ถูกสร้างโดยเรื่องจริง แต่เป็นเพียงวาทกรรมบทหนึ่งที่ถูกสถาปนาโดยผู้ชนะ แต่สิ่งที่จริงแท้บางอย่าง กลับไม่ถูกพบในวรรณกรรมบันทึก หรือจดหมายเหตุอย่างที่ควรจะเป็น สะท้อนให้เห็นถึงปัญหา ของความเป็นธรรมทางสังคมโดยตรง

เมื่อเข้าสู่ยุคของนักคิดและนักวิชาการ ในสมัยก่อนคริสตกาล ได้มีนักคิดชื่อ โซคราตีส (465-399 ก่อน ค.ศ.) ได้เน้นประเด็นของความเป็นธรรมผ่านคุณธรรมของการมีชีวิตที่มีความสุข ซึ่งจะต้องมีคุณธรรมในรอบด้าน ซึ่งความเป็นธรรมในที่นี้หมายถึงความยุติธรรมของการมีชีวิตที่มีความสุข ซึ่งจะต้องมีคุณธรรมในรอบด้าน ซึ่งความเป็นธรรมในที่นี้หมายถึงความยุติธรรมของการแสดงการกระทำที่เคารพสิทธิของผู้อื่นและการไม่ยอมทำความชั่วต่อผู้อื่นแม้ว่าผู้อื่นจะทำอันตรายแก่ตน ในอีกแง่มุมของเพลโต (427-347 ก่อน ค.ศ.) ยังได้แสดงแนวความคิดเรื่องความเป็นธรรมว่า หมายถึงการให้ทุกคนตามส่วนที่พึงได้รับ ซึ่งคนแต่ละกลุ่มในสังคมนั้นจะทำหน้าที่แตกต่างกัน จึงควรได้รับผลตอบแทนต่างกัน จึงจะถือว่าเป็นความยุติธรรมหรือความเป็นธรรม นอกจากนี้มุมมองของ อริสโตเติล (384 -322 ก่อน ค.ศ.) ได้นำเอาความคิดเรื่องของ โซคราตีส และเพลโต มาสานต่อกัน โดยได้แบ่งความเป็นธรรมในแง่มุมของความยุติธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ ความยุติธรรมโดยทั่วไป และความยุติธรรมโดยเฉพาะ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ (1) ความยุติธรรมในการแบ่งปันปันส่วน (2) ความยุติธรรมในการชดเชย และ (3) ความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยน

ต่อมาได้เข้าสู่ช่วงของแนวคิดในสมัยคริสกาล อันประกอบไปด้วย โทมัสฮอบส์ (ค.ศ. 1588 - 1679) ซึ่งได้เสนอแนวคิดความเป็นธรรมผ่านมุมมองของความยุติธรรมไว้ว่า ความยุติธรรมเป็นกฎธรรมชาติข้อหนึ่งที่ถูกต้อง ซึ่งเกิดจากการรับขาสัญญาและต้องอาศัยการมีเหตุผล นอกจากนี้ในด้านมุมมองของ ช็อง จาร์ครุสโซ (ค.ศ. 1712 - 1778) ได้เสนอความเป็นธรรมในแง่มุมความยุติธรรมต่างๆ ไว้ ดังนี้

1) ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ปฏิบัติต่อกันตามความเหมาะสม ตามความจำเป็นของแต่ละคน

2) ความยุติธรรมจะเกิดขึ้น เมื่อมนุษย์เข้าทำสัญญาประชาคมกันภายใต้เจตจำนงทั่วไป

3) ความยุติธรรม เป็นความความดีอย่างหนึ่งซึ่งมาจากพระเจ้า

4) ความยุติธรรม ต้องอาศัยกฎหมายและการปกครองเพราะมนุษย์ไม่รู้ถึงความยุติธรรม

ในอีกแง่มุมของ จอห์น สจ๊วตมิลล์(ค.ศ. 1806-1873) ได้เสนอแนวคิดความเป็นธรรม ว่าเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งและเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ในการดำรงชีพที่ดี โดยจะเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพมากและที่สำคัญ คือ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เพื่อให้เกิดพันธะและการปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม

จอห์น รอลส์ (1971) กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวกับความเป็นธรรม โดยใช้แนวคิดดังกล่าวเป็นชุดแนวคิดหลักในการถ่ายทอดเนื้อหาของความยุติธรรมในฐานะที่เป็นการปฏิบัติต่อกันอย่างเป็นธรรม โดยพยายามที่จะแสวงหาหนทางแก้ไขปัญหาคำคัญอย่างหนึ่งคือ การกระจายความยุติธรรม ซึ่งมีหลักการ 2 ข้อ ดังนี้

1. หลักการพื้นฐานในเสรีภาพที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน เพื่อปกป้องคุ้มครองเสรีภาพในด้านต่างๆ ที่คุ้นเคยเป็นอันดี อาทิ เสรีภาพในด้านวิชาการ เสรีภาพในการสมาคม และเสรีภาพในการแสดงออก ทุกคนในสังคมต้องได้รับสิทธิเสรีภาพพื้นฐานอย่างเข้มข้นและอย่างเท่าเทียมกับคนอื่นๆ ยิ่งไปกว่านั้น ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใดในสังคม เสรีภาพจะเสมือนเป็นตัวแทนทางเลือกที่มีความหมายต่อเรา ตัวอย่างเช่น การมีหลักประกันที่เป็นทางการในด้านเสรีภาพทางการเมืองและเสรีภาพในการรวมตัว

2. หลักการเรื่องความแตกต่าง หลักการข้อนี้เป็นหลักประกันการยกเว้นให้มีการปฏิบัติต่อสมาชิกของสังคมแตกต่างกันได้ หากการปฏิบัตินั้นเป็นไปเพื่อช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่าหรือคนเสียเปรียบในสังคม เช่น เป็นความยุติธรรมที่รัฐจะนำภาษีของคนรวยไปสร้างระบบสวัสดิการต่างๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของ

คนยากจน คนชั้นล่าง คนพิการ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นต้น ดังนั้นคนที่ด้อยโอกาสที่สุดในสังคมก็ควรจะได้รับโอกาสอย่างทัดเทียมกันด้วย

จะเห็นได้ว่าแนวคิดของจอห์น รอลส์ คือ การมองว่าสังคมที่มีความยุติธรรมนั้น กฎหมายและสถาบันต่างๆ ไม่ควรให้ประโยชน์กับคนกลุ่มหนึ่งบนต้นทุนของคนกลุ่มอื่นๆ บนฐานธรรมชาติและฐานสังคมที่มีความแตกต่างกัน ความยุติธรรมไม่ได้มาจากอิทธิพลของแนวคิดหรือผลประโยชน์นิยม ที่มองว่าสังคมควรจะให้ประโยชน์ที่ดั่งามที่สุดให้กับคนส่วนมากในสังคม เนื่องจากเขาพิจารณาถึงผลของการใช้แนวคิดนี้ อาจทำให้เสียงคนส่วนน้อยถูกลิดรอน แต่บางครั้งอาจต้องยอมรับด้วยความยากลำบากใจว่า สังคมเป็นเช่นนั้นจริง ยิ่งไปกว่านั้นแนวคิดหรือประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วตมิลล์ ยังมีผลให้เสรีภาพของปัจเจกบุคคลมีความสำคัญเป็นอันดับสอง รองจากผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งตามวิธีคิดแบบจอห์น รอลส์ มองว่ากฎหมายและสถาบันทางสังคมไม่ควรให้ผลประโยชน์กับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งบนต้นทุนของคนกลุ่มอื่นๆ บนฐานธรรมชาติและฐานะทางสังคมที่แตกต่างกัน เช่น กรณีศึกษาที่มีมายาวนานเกี่ยวกับเด็ก 3 คน กับกล่อง 3 ใบ ที่จะช่วยให้เด็กได้มองเห็นการแข่งขันกีฬา แต่เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีความสูงไม่เท่ากัน บางคนสูงมากจนไม่ต้องอาศัยกล่องยังสามารถเห็นการแข่งขันได้เรียกคนที่มีแต่้มต่อ ในขณะที่อีกคนต้องการกล่องเพียงใบเดียวจะสามารถมองเห็นการแข่งขันได้ และคนสุดท้ายต้องการกล่องมากกว่า 1 ใบ จึงจะสามารถเห็นการแข่งขันได้ กรณีศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ที่แสดงความเหลื่อมล้ำทางสังคม แล้วยังเปรียบเสมือนการตอกย้ำฐานะทางสังคมหากให้กล่องกับเด็กทั้ง 3 คนเท่ากัน โดยไม่พิจารณาเงื่อนไขข้ออื่นใด ประกอบการตัดสินใจ

ในแง่มุมเชิงสังคมวิทยา แนวคิด ความเป็นธรรมทางสังคม เป็นส่วนหนึ่งของระบบทางสังคม ซึ่งทุกสังคมล้วนมีโครงสร้างพื้นฐานของสถาบันทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ องค์ประกอบเหล่านี้อยู่ภายใต้ข้อตกลงร่วมกันทางสังคมที่เป็นผลผลิต ของระบบกฎหมาย โดยความเป็นธรรมทางสังคมยังครอบคลุมโครงสร้างสังคมที่เป็นผลผลิตของระบบกฎหมายด้วย ซึ่งความเหมาะสมของความเท่าเทียมเพื่อนำไปสู่ความเป็นธรรมนั้นล้วนถูกผูกไว้ โดยบริบททางสังคม โดยสรุปแล้ว แนวคิดของความเป็นธรรมทางสังคมมีพื้นฐานตามหลักการดังต่อไปนี้

- 1) เงื่อนไขของความไม่เท่าเทียมที่ต้องได้รับการแก้ไขไปสู่ความเป็นธรรม
- 2) การกระจายความมั่งคั่ง อำนาจ และสถานะไปยังบุคคล ชุมชน และสังคมส่วนร่วม
- 3) เป็นความรับผิดชอบของรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจ ที่จะประกันคุณภาพชีวิตพื้นฐานแก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียม

2.4 กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เกิดขึ้นเนื่องจากการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองขาดระบบระบาย ใช้น้ำตามความพอใจของตนเอง ก่อให้เกิดความขัดแย้งในการใช้น้ำ ดังนั้นจึงดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อหาแนวทางทางแก้ไข โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนหลัก คือ การเตรียมนักวิจัย การจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาแนวทางการทดลองปฏิบัติการ การทดลองและสรุปผลการทดลอง และสุดท้ายการสรุปผลการวิจัย ตลอดโครงการการวิจัยดังกล่าว มุ่งศึกษาในประเด็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. สภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ ศักยภาพของแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง
2. สภาพการใช้น้ำ และกลไกระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง
3. บทเรียนการจัดการน้ำ ปัญหา สาเหตุ และข้อจำกัด ของการจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

โดยมีแนวคิดนำในการวิจัย 2 แนวคิด คือ แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดการจัดการทรัพยากรน้ำและแนวคิดความเป็นธรรม เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชนในที่สุด

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

โครงการวิจัยแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชนเป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งมีรายละเอียดวิธีการดำเนินงานดังนี้

3.1 ขอบเขตการศึกษา

3.1.1 ขอบเขตเนื้อหา

1. บริบทชุมชน

- ประวัติความเป็นมาของชุมชน
- การเปลี่ยนแปลงของชุมชน
- ข้อมูลพื้นฐาน ประกอบด้วย ที่ตั้ง อาณาเขต ประชากร โครงสร้างพื้นฐาน
- ทรัพยากรในชุมชน
- สภาพเศรษฐกิจชุมชน
- สภาพสังคมชุมชน
- วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ

2. สภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ ศักยภาพของแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง โดยศึกษาให้เห็นการเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดข้อมูลที่ต้องศึกษา ดังนี้

- สภาพพื้นที่ ประกอบด้วย ข้อมูลที่ตั้งอาณาเขต ลักษณะภูมิประเทศ และลักษณะภูมิอากาศในบริเวณที่อ่างเก็บน้ำห้วยหินกองตั้งอยู่
- สภาพแหล่งน้ำ ประกอบด้วยข้อมูลการพัฒนาแหล่งน้ำตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ที่มาของน้ำในอ่างเก็บน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นในพื้นที่ใกล้เคียง และในอ่างเก็บน้ำ และข้อมูลการใช้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำและพื้นที่ใกล้เคียง
- ศักยภาพของแหล่งน้ำ ประกอบด้วยข้อมูลความกว้าง ความยาว ความลึก ปริมาณน้ำในแต่ละฤดูกาล และคุณภาพน้ำ

3. สภาพการใช้น้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง และกลไกระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง โดยศึกษาให้เห็นพัฒนาการจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดข้อมูลที่ต้องศึกษา ดังนี้

- ข้อมูลการใช้น้ำสำหรับผลิตน้ำประปาประกอบด้วยข้อมูลจำนวนประชากรที่ใช้ปริมาณการใช้น้ำ ระบบการจัดการ ดูแล สถานการณ์ปัญหาที่พบ การแก้ไข และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ปัญหานั้น ๆ
- ข้อมูลการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคประกอบด้วยข้อมูลประชากรที่ใช้น้ำสำหรับอุปโภคบริโภค ปริมาณการใช้น้ำ ความแตกต่างการใช้น้ำในแต่ละฤดูกาล พัฒนาการกลไกการจัดการ สถานการณ์ปัญหาที่พบ การแก้ไข และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ปัญหานั้น ๆ
- ข้อมูลการใช้น้ำเพื่อการเกษตร ประกอบด้วยข้อมูลประชากรที่ใช้น้ำเพื่อการเกษตร จำนวนครัวเรือน จำนวนพื้นที่ทางการเกษตร พืชที่ปลูก ปริมาณการใช้น้ำในแต่ละฤดู กลไกการจัดการ หรือระบบการจัดการดูแล สถานการณ์ปัญหาที่พบ การแก้ไขปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ปัญหา

4. บทเรียนการบริหารจัดการ ปัญหา สาเหตุ และข้อจำกัดของการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

- บทเรียนการบริหารจัดการน้ำจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- ปัญหาสาเหตุและข้อจำกัดด้านผู้นำ และกลไกการบริหารจัดการน้ำทั้ง 3 ส่วน คือ การจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค น้ำประปา และน้ำเพื่อการเกษตร
- ปัญหาสาเหตุและข้อจำกัดด้านกฎระเบียบการใช้น้ำ
- ปัญหาสาเหตุและข้อจำกัดด้านงบประมาณในการบริหารจัดการ
- แนวโน้มปัญหา สาเหตุ และข้อจำกัดด้านต่าง ๆ ในอนาคต

5. แนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นธรรม

3.1.2 ขอบเขตพื้นที่เป้าหมาย

ศึกษาในพื้นที่ตำบลนาหว้า ตำบลห้วย ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

3.1.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ศึกษาในกลุ่มผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้ใช้น้ำระบบประปา
 - 1.1 ประปาส่วนภูมิภาค
 - 1.2 ประปาหมู่บ้าน
2. กลุ่มผู้ใช้น้ำสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าเพื่อการเกษตร
 - 2.1 บ้านโค้งอร่าม ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ
 - 2.2 บ้านสามแยก ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

3.1.4 ขอบเขตระยะเวลาดำเนินการระยะเวลาในการดำเนินงาน 18 เดือน (1 ปี 6 เดือน) เริ่มตั้งแต่ 1 มิถุนายน 2560 – 30 พฤศจิกายน 2561)

3.2 เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ประกอบด้วย แบบสอบถามทั่วไป และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

3.3 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

วิธีการดำเนินงานโครงการวิจัยแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน มีการดำเนินงานตามกิจกรรม ดังนี้

1. ประชุมคณะวิจัย
2. ประชุมสร้างทีมวิจัยเพื่อสร้างเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ประชุมชี้แจงโครงการวิจัยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ
4. ประชุมทีมวิจัยเพื่อทบทวนการแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล และทำความเข้าใจคำถามในการเก็บข้อมูล
5. จัดเก็บข้อมูล
6. สรุปผลการจัดเก็บข้อมูล
7. นำเสนอผล/ตรวจสอบ

8. เก็บข้อมูลเพิ่ม
9. สรุปวิเคราะห์
10. กำหนดแนวทาง
11. ทดลอง
12. สรุปผลการทดลองเป็นระยะ
13. นำเสนอผล
14. สรุปผลการวิจัย

3.4 กระบวนการวิจัย

การวิจัยแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน เป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยยึดกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งสาเหตุที่มีการศึกษาวิจัยครั้งนี้เนื่องจากการร้องเรียนไม่ให้ชุมชนใช้น้ำเพื่อการเกษตร โดยร้องเรียนถึงอำเภอ และส่งต่อถึงสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 11 และการประสานส่วนภูมิภาคสาขาเขมราฐ (หน่วยบริการปทุมราชวงศา) ได้ลืกวาล้วนน้ำที่ชุมชนใช้ ซึ่งให้ความสำคัญกับน้ำอุปโภคจำเป็นกว่าน้ำเพื่อการเกษตร ชุมชนได้ศึกษา ทบทวนระเบียบที่ผ่านมามีการตั้งคณะกรรมการแต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหา ชุมชนเห็นปัญหาจึงทำให้ ประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำปรึกษากับสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 11 และสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 11 โดยนางพรพรรณ ฉลาดล้ำ ตำแหน่งวิศวกรโยธาชำนาญการได้เสนอแนวทางว่าควรทำการศึกษาเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งนางพรพรรณ ฉลาดล้ำ ได้ประสานกับผู้แทนศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อรับคำแนะนำเกี่ยวกับประเด็น ขั้นตอน วิธีการ ที่จะเป็นไปได้ของการ ศึกษาวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหา จึงได้แนวทางว่าควรมีการสอบถามถึงความเป็นมาของปัญหาว่าเกิดอะไรขึ้นและได้มีการนัดประชุมระหว่างชุมชนผู้แทนสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 11 และผู้แทนศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ณ ศาลากลางบ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอ ปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โดยเชิญคณะกรรมการ 3 สาย ประกอบด้วยบ้านดอนชาด บ้านหินกอง และสาย กลาง ได้รับรู้ปัญหาร่วมกัน เมื่อได้ข้อสรุปว่าจะทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหิน กองโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม พร้อมทั้งได้จัดคณะวิจัยขึ้น จำนวน 29 คน ประกอบด้วย ชาวบ้านจำนวน 26 คน และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 11 จำนวน 3 คน สำหรับการเขียนข้อเสนอโครงการมีวิธีการคือ คณะวิจัยจากชุมชนเป็นผู้ให้ข้อมูลและเจ้าหน้าที่จากสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 11 เป็นผู้เขียน และได้มีการ ลงพื้นที่ร่วมระดมข้อมูล เชิญประธานในแต่ละสายของการใช้น้ำเข้าร่วมประชุมเพื่อรับรู้ปัญหาร่วมกันและเข้าใจ วัตถุประสงค์ของงานวิจัยร่วมกัน จัดเวทีทำแผนที่ทำมือ 7 สาย เขียนแผนการใช้น้ำของแต่ละสาย แล้วนำมา ประกอบกัน ทำให้แผนการใช้น้ำในภาพรวมที่กว้างขึ้น มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ตามสายทั้งหมด 7 สาย และ ผู้รับผิดชอบ ดังนี้ 1. บ้านดอนชาด นายณรรธ ธิรโคตร 2. บ้านหินกอง นายจำนงค์ อภัยภูณณ์ 3. สายกลาง นายสาคร พันทอง 4. สถานีสูบน้ำเพื่อการเกษตรด้วยพลังไฟฟ้า นายสุนันท์ บัวใหญ่ 5. สถานีสูบน้ำเพื่อ การเกษตร นายประขุน ศรีจันทร์ 6. สถานีประปา นาย สุรพงษ์ นวลตา และ 7. ใช้เครื่องทุ่นแรงรอบอ่าง นายแสง สีเขียว มีการสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัยร่วมกันของคณะวิจัยและเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เมื่อได้เครื่องมือการวิจัยแล้วทำการทดลอง เครื่องมือโดยนำไปเก็บข้อมูลในชุมชน แต่เนื่องจากเมื่อนำเครื่องมือไปทดลองแล้วพบว่าชาวบ้านไม่เข้าใจใน คำถามต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงคำถามในแบบสอบถาม แล้วนำแบบสอบถามไปใช้เพื่อเก็บข้อมูลอีกครั้ง เมื่อได้ข้อมูลแล้วนำข้อมูลมารวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามและการ

สัมภาษณ์นำไปสู่การตั้งกฎกติกาการใช้และการบริหารจัดการน้ำในแต่ละสาย ซึ่งกติกาเหล่านี้มาจากเสียงส่วนมาก

การดำเนินงานโครงการวิจัยแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน ได้ดำเนินการภายใต้วัตถุประสงค์ คือ การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน ดังนั้น กระบวนการวิจัยจึงมุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือเพื่อบริหารพัฒนาทรัพยากรน้ำร่วมกันภายในชุมชน ระหว่างชุมชนกับชุมชน และระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอก ดังนี้

- กิจกรรมที่ 1:** ประชุมคณะวิจัยเพื่อทำความเข้าใจรายละเอียดของโครงการ
- วันที่จัดกิจกรรม:** วันที่ 11 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2560
- สถานที่จัดกิจกรรม:** ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ
- วัตถุประสงค์:** เพื่อทำความเข้าใจโครงการวิจัยร่วมกัน วางแผนการทำงานตลอดโครงการ และแบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินงาน

กระบวนการ / วิธีการ:

1. นัดหมายคณะวิจัยแจ้งวันประชุม
2. กำหนดวาระการประชุม เตรียมเอกสาร
3. ลงทะเบียนและแจกเอกสารโครงการวิจัยให้กับนักวิจัยที่เข้าร่วมประชุม
4. ประชุมคณะวิจัยเกี่ยวกับทำความเข้าใจเอกสารโครงการวิจัยร่วมกัน ประเด็นการวิจัยเป้าหมายและกิจกรรมหรือช่วงเวลาทำงานเพื่อให้เข้าใจตรงกัน โดยหัวหน้าโครงการอธิบายชี้แจงทีละข้อ
5. ทบทวนการจัดกิจกรรมประชุมร่วมกันและแบ่งหน้าที่การประสานงานต่าง ๆ วางแผนการดำเนินกิจกรรม
6. ออกแบบบทบาทหน้าที่ที่คณะนักวิจัยในการดำเนินโครงการ พร้อมกับมอบหมายหน้าที่ให้กับแต่ละคนตามศักยภาพและความสนใจของแต่ละคน
7. นัดหมายประชุมครั้งต่อไป
 - 7.1 นัดหมาย วัน เวลา เพื่อการอบรมสร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูล ในวันที่ 4-5 สิงหาคม 2560
 - 7.2 นัดหมาย วัน เวลา เพื่อการประชุมชี้แจงโครงการวิจัย ในวันที่ 19 สิงหาคม 2560
8. หัวหน้าโครงการวิจัย สรุปผลการประชุม พร้อมทั้งกล่าวปิดการประชุม

ผลการดำเนินกิจกรรม ได้แผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย ได้แบ่งบทบาทหน้าที่นักวิจัย และนักวิจัยทุกคนเข้าใจเป้าหมายการทำงานวิจัยตรงกัน

ลำดับ	หน้าที่	จำนวน (คน)	หมายเหตุ
1	ฝ่ายประสานงาน -นัดหมายการประชุม	3	1. นายบุญดี บุญเกิด 2. นายสุรพงษ์ นวลตา 3. นายแสง สีเขียว
2	ฝ่ายเขียนกระดาน	2	1. นายจ้านงค์ อธิภาณุจันท์ 2. นายมงกุฎ สีเขียว
3	ฝ่ายบันทึกผลสรุป	2	1. นายณรรธ ธีรโคตร

			2. นายสุนันท์ บัวใหญ่
4	ฝ่ายถ่ายรูป	2	1. นายโชคชัย แซ่เจีย 2. นายบุญดี บุญเกื้อ
5	ประชาสัมพันธ์	3	1. นายปรีชา ทองทัพ 2. นายสุน พิมพ์หาญ 3. นายทองเปลว เทียมทัศน์
6	ฝ่ายการเงิน	5	1. นางพรพรรณ ฉลาดล้ำ 2. นายสุรพงษ์ นวลตา 3. นายสมพร ป้อมหิน 4. นายณรรธ ธีรโคตร 5. นางอำนาจ ปรีทอง
7	ฝ่ายสถานที่	5	1. นายสุรพงษ์ นวลตา 2. นางศรีเรือน รัตนศรี 3. นางคำมี ตระทอง 4. นายบุญ พิมพ์หาร 5. นายบุญเส็ง หงษา
8	ฝ่ายพิธีกร	4	1. นายมงกุฎ สีเขียว 2. นายสมพร ป้อมหิน 3. นายสุรพงษ์ นวลตา 4. นางพรพรรณ ฉลาดล้ำ
9	ฝ่ายอาหาร	3	1. นายวิเชียร ทองทัพ 2. นายอัมพร เครือวัลย์ 3. นายก่อ เกษมจิตต์

ผู้เข้าร่วม: คณะนักวิจัย ๒๙ คน

-
- กิจกรรมที่ 2:** ประชุมสร้างทีมวิจัยเพื่อสร้างเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล
- วันที่จัดกิจกรรม:** วันที่ 4-5 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560
- สถานที่จัดกิจกรรม:** ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ
- วัตถุประสงค์:** เพื่อสร้างเครื่องมือจัดเก็บข้อมูล เพื่อวางแผนการจัดเก็บข้อมูล และเพื่อวางแผนขั้นตอนการประชุมชี้แจงโครงการวิจัย
- กระบวนการ / วิธีการ:**
1. นัดหมายคณะวิจัยแจ้งวันประชุม
 2. ประชุมโดยเริ่มต้นด้วยการลงทะเบียนผู้เข้าร่วมประชุม
 3. หัวหน้าโครงการวิจัยกล่าวทักทายผู้เข้าร่วมประชุม และอธิบายวัตถุประสงค์การจัดประชุมในครั้งนี้
 4. เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานีอธิบายความหมายของเครื่องมือการเก็บข้อมูลงานวิจัย และแนะนำขั้นตอนการสร้างเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

5. คณะนักวิจัยทบทวนโครงการและวัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อให้รู้ว่าจะต้องเก็บข้อมูลอะไรบ้าง หลังจากนั้นหัวหน้าโครงการอธิบายเครื่องมือที่ได้เข้าประชุมสร้างเครื่องมือ กับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานีให้กับนักวิจัยในโครงการวิจัยได้รับรู้ พร้อมทั้งร่วมกันตั้งคำถามเพื่อเก็บข้อมูล ในแต่ละวัตถุประสงค์เพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์

6. นักวิจัยร่วมกันออกแบบวิธีการเก็บข้อมูล ว่าข้อมูลแต่ละส่วนจะเก็บรวบรวมโดยวิธีการใด และจะใช้เครื่องมืออะไรบ้าง โดยมีรายละเอียดดังตาราง

ข้อมูล	วิธีการ	เครื่องมือ
สภาพพื้นที่	-สอบถาม -สำรวจ	-แบบสอบถาม -บุคลากร (ทีมวิจัย) -แบบสำรวจ -เอกสาร
สภาพแหล่งน้ำ	-สำรวจ -สอบถาม	-แบบสำรวจ
ศักยภาพแหล่งน้ำ	-ตรวจวัดเชิงเทคนิค -สอบถาม	-ช่างเทคนิค -แบบสอบถาม
บทเรียนการจัดการน้ำในอ่างห้วยหินกอง(อดีตถึงปัจจุบัน)	-สนทนากลุ่มย่อย -สัมภาษณ์เจาะลึก -เอกสารที่เกี่ยวข้อง	-ประเด็นคำถาม
ปัญหา สาเหตุ ในการจัดการน้ำในอ่างห้วยหินกอง ผลกระทบในการใช้น้ำ (อดีตถึงปัจจุบัน)	-สนทนากลุ่มย่อย -สัมภาษณ์เจาะลึก -สนทนากลุ่มย่อย -สัมภาษณ์เจาะลึก	-ประเด็นคำถาม
สภาพการใช้น้ำในอ่างห้วยหินกอง ปัญหา สาเหตุ ข้อจำกัด	-สัมภาษณ์เจาะลึก -สนทนากลุ่มย่อย	-ประเด็นคำถาม

7. คณะนักวิจัยวางแผนการเก็บข้อมูล โดยได้ทำความเข้าใจคำถามในการเก็บข้อมูลร่วมกัน และให้เก็บข้อมูลในพื้นที่ตนเองรับผิดชอบพื้นที่ใช้น้ำ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

7.1 สายที่ 1 ดอนชาติ ใช้น้ำจากห้วยหินกอง เพื่อการอุปโภค และการเกษตร มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำทั้งหมด 80 ครัวเรือน เก็บข้อมูลทั้งหมด 40 ครัวเรือน คิดเป็น 50 เปอร์เซ็นต์ของข้อมูล นักวิจัยรับผิดชอบเก็บข้อมูล คือ นายบุญดี บุญแก้ว นายปรีชา ทองทัพ นายทองเปลว เทียมทัศน์ นายอัมพร เครือวัลย์ นายบุญเส็ง หงษา นายก่อ เกษมจิตต์ และนายวิเชียร ทองทัพ

7.2 สายที่ 2 หินกอง แก่งไฮ ใช้น้ำจากห้วยหินกองเพื่ออุปโภคบริโภค มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำทั้งหมด 33 ครัวเรือน เก็บข้อมูล 17 ครัวเรือน นักวิจัยที่รับผิดชอบเก็บข้อมูล คือ นายจำนงค์ อธิภาณูจน์ นายบัว วงศ์พรมมา นายสุน พิมพ์หาญ และนายบุญ พิมพ์หาร

7.3 สายที่ 3 สายกลาง ดอนชาติ แก่งไฮ ใช้น้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และเกษตร มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำทั้งหมด 18 ครัวเรือน เก็บข้อมูล 10 ครัวเรือน นักวิจัยที่รับผิดชอบเก็บข้อมูล คือ นางศรีเรือน รัตนศรี นางคำมี ตระทอง นางอำนาจ ปรีทอง และนายสาคร พันทอง

7.4 สายที่ 4 ประปาส่วนภูมิภาค อำเภอปทุมราช และอำเภอภูซำป๋น (ใหญ่ กลาง เล็ก) นักวิจัยที่รับผิดชอบในการเก็บข้อมูล คือ นายสุรพงษ์ นวลตา

7.5 สายที่ 5 โค้งอร่าม สามแยก ใช้น้ำจากห้วยหินกองเพื่อใช้ในการเกษตร สูบน้ำด้วยระบบไฟฟ้า 2 จุด มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำทั้งหมด 50 ครัวเรือน เก็บข้อมูลจำนวน 25 ครัวเรือน นักวิจัยที่รับผิดชอบเก็บข้อมูล คือ นายมงกุฎ สีเขียว นายแสง สีเขียว และนายสุนันท์ บัวใหญ่

7.6 สายที่ 6 สามแยกชลประทานระบบท่อสูบน้ำด้วยน้ำมัน มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำทั้งหมด 65 ครัวเรือน เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด 35 ครัวเรือน

7.7 สายที่ 7 อื่น ๆ สูบน้ำใช้ส่วนตัว เก็บข้อมูลทั้งหมด 10 ครัวเรือน

8. วางแผนขั้นตอนการจัดเวทีชี้แจงโครงการวิจัย โดยมอบหมายผู้รับผิดชอบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

8.1 ลงทะเบียน และแจกเอกสาร ผู้รับผิดชอบ นายบุญดี บุญเกื้อ นายบุญเส่ง หงษา

8.2 ประสัมพันธ์รายละเอียดโครงการ ผู้รับผิดชอบ นายมงกุฎ สีเขียว

8.3 อธิบายความเป็นมาของโครงการ ผู้รับผิดชอบ นายสมพร ป้อมหิน นายณรรธ ธีรโคตร

8.4 อธิบายวัตถุประสงค์การวิจัย คำถามวิจัยหลัก คำถามวิจัยย่อย ขั้นตอนการดำเนินงาน ระยะเวลา และงบประมาณโครงการวิจัย ผู้รับผิดชอบ นายสุรพงษ์ นวลตา

8.5 อธิบายขอบเขตของการวิจัย ผลที่คาดว่าจะได้รับ ผู้รับผิดชอบ นายสุนันท์ บัวใหญ่

8.6 แลกเปลี่ยนซักถาม ผู้รับผิดชอบ หัวหน้าโครงการ นางพรพรรณ ฉลาดล้ำ

8.7 สรุปผลการจัดประชุม

9. นัดประชุมครั้งต่อไป

ผลการดำเนินกิจกรรม ได้เครื่องมือเก็บข้อมูล ได้แผนการจัดเก็บข้อมูล นักวิจัยเข้าใจและสามารถสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูลในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ และได้แผนการจัดเวทีประชุมชี้แจงโครงการ

ผู้เข้าร่วม: ผู้เข้าร่วมประชุม คือ นักวิจัยและเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี

กิจกรรมที่ 3: ประชุมชี้แจงโครงการวิจัยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ

วันที่จัดกิจกรรม: วันที่ 19 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560

สถานที่จัดกิจกรรม: ศาลากลางบ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

วัตถุประสงค์: เพื่อให้คนในชุมชนรับทราบว่าปัจจุบันในชุมชนจะมีการทำงานวิจัย เพื่อชี้แจงรายละเอียดโครงการวิจัยที่กำลังจะดำเนินการ และเพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลงานวิจัย ตลอดจนมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยและกิจกรรมต่าง ๆ

กระบวนการ / วิธีการ:

1. นัดหมายคณะวิจัยแจ้งวันประชุม
2. ลงทะเบียนและแจกเอกสารโครงการวิจัยให้กับผู้เข้าร่วมประชุม
3. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุม พร้อมกับชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดประชุมให้กับชุมชนได้รับรู้
4. นักวิจัยอธิบายรายละเอียดโครงการวิจัยให้กับผู้เข้าร่วมประชุมได้รับทราบตามที่ได้วางแผนไว้ พร้อมซักถาม

5. นัดประชุมครั้งต่อไป

6. หัวหน้าโครงการวิจัย กล่าวปิดการประชุม

ผลการดำเนินกิจกรรม: สมาชิกในชุมชนทั้ง 3 ตำบล คือ ตำบลนาหว้า ตำบลคำโพน และตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ ได้รับรู้ว่าจะมีการทำงานวิจัย ได้รับรู้แผนงาน และพร้อมที่จะให้ข้อมูลในงานโครงการวิจัย

ผู้เข้าร่วม: นักวิจัย และสมาชิกในชุมชน

กิจกรรมที่ 4: ประชุมทีมวิจัยเพื่อทบทวนการแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล และทำความเข้าใจคำถามในการเก็บข้อมูล

วันที่จัดกิจกรรม: วันที่ 6 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2560

สถานที่จัดกิจกรรม: ศาลาประชาคมบ้านหินกอง ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

วัตถุประสงค์: เพื่อทบทวนแผนการจัดเก็บข้อมูล และเพื่อทำความเข้าใจคำถามในการเก็บข้อมูล เนื่องจากเมื่อชุมชนได้ไปเก็บข้อมูลแล้วจะมีคำถามบางคำถามนั้นกลุ่มเป้าหมายไม่เข้าใจและไม่สามารถตอบได้ตรงคำถาม

กระบวนการ / วิธีการ:

1. นัดหมายคณะวิจัยแจ้งวันประชุม
2. นักวิจัยร่วมกันทบทวน ตรวจสอบคำถามในการวิจัย และได้กล่าวถึงปัญหาจากการไปเก็บข้อมูล ว่ามีคำถามข้อใดบ้างที่ชุมชนไม่สามารถตอบคำถามได้ หลังจากนั้นนักวิจัยได้หารือกันและหาข้อสรุปว่าควรปรับคำถามอย่างไร รวมทั้งได้ทบทวนเป้าหมายการเก็บข้อมูล ว่าในแต่ละตำบลจะเก็บข้อมูลจำนวนเท่าไร และมอบหมายใครเป็นผู้รับผิดชอบ

ผลการดำเนินกิจกรรม: นักวิจัยเข้าใจข้อคำถามในแบบสอบถาม

ผู้เข้าร่วม: นักวิจัย

กิจกรรมที่ 5: คณะนักวิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามแผนที่วางไว้

วันที่จัดกิจกรรม: ระหว่างเดือนกันยายน 2560 ถึงเดือน มกราคม 2561

สถานที่จัดกิจกรรม: พื้นที่ตำบลห้วย ตำบลนาหว้า ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ และหน่วยงานประปาภูมิภาค

วัตถุประสงค์: เพื่อจัดเก็บข้อมูลตามเป้าหมายที่วางไว้ เพื่อที่จะนำมาวิเคราะห์หาแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน

กระบวนการ / วิธีการ: ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม การสำรวจการใช้ น้ำ และพื้นที่การเกษตร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ตามสายที่รับผิดชอบตามการวางแผนเก็บข้อมูล ทั้งนี้ ในส่วนการสนทนากลุ่มนั้น ทีมวิจัยบางสายก็จะมาร่วมกันดำเนินการ เพื่อให้จะเรียนรู้ร่วมกัน และนำไปใช้เก็บข้อมูลในการสายที่ตนเองรับผิดชอบ เช่น สายที่ 1 และ สายที่ 2

ผลการดำเนินกิจกรรม: ได้ข้อมูลตามเป้าหมายที่วางไว้ ดังนี้

แบบสอบถามเพื่อถามข้อมูลพื้นที่การใช้น้ำ และปริมาณการใช้น้ำ มีเป้าหมายการเก็บข้อมูลคือ 137 ชุด จากจำนวนเต็มคือ 256 ครั้วเรือน (เก็บข้อมูลครั้วเรือนละ 1 ชุด) เก็บได้

ครบและสมบูรณ์ทุกชุด คือ 137 ชุด คิดเป็น 100 เปอร์เซ็นต์ และ คิดเป็น 53.5 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

ได้แผนที่ระบุพื้นที่การใช้น้ำ ระบบการส่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรและอุปโภค บริโภค จำนวน 5 สาย (ครบตามเป้าหมายที่วางไว้)

และได้จัดสนทนากลุ่มเพื่อรับฟังปัญหาหรือผลที่เกิดขึ้นจากการใช้น้ำตั้งแต่อดีตของสมาชิกในชุมชนที่ใช้น้ำอย่างน้อยสายละ 1 ครั้ง

ผู้เข้าร่วม: นักวิจัย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลห้วย ตำบลคำโพน ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

กิจกรรมที่ 6: ประชุมทีมวิจัยสรุปผลการจัดเก็บข้อมูล

วันที่จัดกิจกรรม: วันที่ 10 เดือนมกราคม พ.ศ. 2561

สถานที่จัดกิจกรรม: ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

วัตถุประสงค์: เพื่อสรุปผลการจัดเก็บข้อมูล

กระบวนการ / วิธีการ:

1. นัดหมายคณะวิจัยแจ้งวันประชุม
2. นักวิจัยทุกสายนับจำนวนแบบสอบถามที่ไปเก็บมาได้ พร้อมทั้งตรวจสอบ ความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม
3. นักวิจัยแต่ละคนเล่าประสบการณ์จากการไปเก็บรวบรวมข้อมูลให้กับทีมวิจัย ได้เรียนรู้ร่วมกัน
4. วางแผนการดำเนินการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อรับฟังปัญหาหรือผลที่เกิดขึ้นจากการใช้น้ำห้วยหินกอง
5. นักวิจัยนัดหมายวันเวลา เพื่อจัดสนทนากลุ่มย่อย
6. เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับขั้นตอน วิธีการสนทนากลุ่มย่อย
7. นัดหมายการประชุมครั้งต่อไป ปิดประชุม

ผลการดำเนินกิจกรรม: ได้รับรู้สถานการณ์การเก็บรวบรวมข้อมูลว่าเก็บได้กี่เปอร์เซ็นต์ และได้รู้ว่าข้อมูลที่ต้องจัดเก็บเพิ่มมีอะไรบ้าง และจัดเก็บด้วยวิธีการใด

ผู้เข้าร่วม: นักวิจัย และเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี

กิจกรรมที่ 7: ประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปวิเคราะห์ข้อมูลครั้งที่ 1

วันที่จัดกิจกรรม: วันที่ 13 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561

สถานที่จัดกิจกรรม: ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

วัตถุประสงค์: เพื่อสรุปผลการจัดเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาแนวทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหา

กระบวนการ / วิธีการ:

1. นัดหมายคณะวิจัยแจ้งวันประชุม

2. นักวิจัยตรวจสอบความครบถ้วนและสมบูรณ์ของแบบสอบถาม
 3. ตรวจสอบความครบถ้วนของการจัดสนทนากลุ่ม
 4. สรุปรูปข้อมูลจากการสนทนากลุ่มโดยการวาดแผนผัง เพื่อให้เห็นขอบเขตห้วยหินกอง พื้นที่ทางการเกษตรที่ใช้น้ำจากห้วยหินกอง ครีวเรือนที่ใช้น้ำจากห้วยหินกอง และสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้น้ำ
 5. หลังจากวาดแผนที่เสร็จแล้ว นักวิจัยร่วมกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี ได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น
 6. สรุปรูปผลการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งที่ 1 และนัดหมายการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งที่ 2
- ผลการดำเนินกิจกรรม:** ได้สรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มย่อย ทำให้ได้รับทราบสถานการณ์ปัญหาสาเหตุ และผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนขึ้น
- ผู้เข้าร่วม:** นักวิจัย และเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี
-

- กิจกรรมที่ 8:** ประชุมสรุปวิเคราะห์ข้อมูลครั้งที่ 2
- วันที่จัดกิจกรรม:** วันที่ 25 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561
- สถานที่จัดกิจกรรม:** ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ
- วัตถุประสงค์:** เพื่อสรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก
- กระบวนการ / วิธีการ:**
1. นัดหมายคณะวิจัยแจ้งวันประชุม
 2. นักวิจัยเล่าประสบการณ์การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
 3. นักวิจัยสรุปข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก
 4. เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานสรุปผลการสรุปข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2
 5. เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานนัดหมายกิจกรรมนำเสนอรายงานความก้าวหน้า พร้อมทั้งแนะนำวิธีการเขียนรายงาน และการส่งรายงานทั้งรายงานเนื้อหาและรายงานการเงินให้กับเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงาน
- ผลการดำเนินกิจกรรม:** ได้ข้อมูลจากการสรุปจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก และนักวิจัยได้เรียนรู้ประสบการณ์จัดเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย
- ผู้เข้าร่วม:** นักวิจัย และเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี
-

- กิจกรรมที่ 9:** การคืนข้อมูล
- วันที่จัดกิจกรรม:** วันที่ 4-5 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2561
- สถานที่จัดกิจกรรม:** วันที่ 4 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2561
- ช่วงเช้า ณ ศาลากลางบ้านไค้งอร่าม ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ช่วงบ่าย ณ ศาลาประชาคมบ้านสามแยก ตำบลคำโพน อำเภอบุณฑลราชวงศา
จังหวัดอำนาจเจริญ

วันที่ 5 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2561

ช่วงเช้า ณ ลานวัดสุวรรณาราม บ้านดอนชาด ตำบลห้วย อำเภอบุณฑลราชวงศา
จังหวัดอำนาจเจริญ

ช่วงบ่าย ณ ศาลากลางบ้านแก้งไฮ ตำบลนาหว้า อำเภอบุณฑลราชวงศา จังหวัด
อำนาจเจริญ

วัตถุประสงค์:

1. นัดหมายคณะวิจัยแจ้งวันประชุม
2. เพื่อให้ชุมชนรับทราบข้อมูลที่คุณวิจัยได้วิเคราะห์เพื่อเขียนรายงานประกอบด้วย ลักษณะพื้นที่และศักยภาพของกลุ่มผู้ใช้น้ำ การจัดการน้ำ แผนการแก้ไขปัญหาแผนการพัฒนาพื้นที่
3. จัดตั้งคณะกรรมการจัดการน้ำแต่ละสาย
4. ตั้งกติกากิจการน้ำ
5. จัดทำแผนสามแยก และดอนชาด-หินกอง

กระบวนการ / วิธีการ:

1. นัดหมายคณะวิจัยแจ้งวันประชุม
2. ประชุมชี้แจง รายงานข้อมูลให้ผู้เข้าร่วมประชุมทราบเกี่ยวกับ ลักษณะพื้นที่และศักยภาพของกลุ่มผู้ใช้น้ำ การจัดการน้ำ แผนการแก้ไขปัญหา แผนการพัฒนาพื้นที่
3. จัดตั้งคณะกรรมการจัดการน้ำแต่ละสาย
4. ตั้งกติกากิจการน้ำ
5. จัดทำแผนสามแยก และดอนชาด-หินกอง

ผลการดำเนินงานกิจกรรม: ดำเนินการได้ตามกระบวนการ มีรายละเอียดดังนี้

คืนข้อมูลให้กับชุมชน พร้อมจัดตั้งคณะกรรมการจัดการน้ำแต่ละสาย ตั้งกติกากิจการน้ำและจัดทำแผนพัฒนา มีรายละเอียด ดังนี้

1. สายโคงอรัม

คณะกรรมการจัดการน้ำ มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. นายแสง สีเขียว	ประธาน
2. นายวร ประสันลักษณ์	รองประธาน
3. นายไพรัตน์ ขุนรัตน์	รองประธาน
4. นายสุนันท์ บัวใหญ่	เลขานุการ
5. นายสมพาน กุญโสม	เหรัญญิก
6. นายประมวล นาคำ	กรรมการ
7. นายทองเสาร์ อนุสนธิ์	กรรมการ
8. นายผจญ นาคำสี	กรรมการ
9. นายประธาน ยวนยี่	กรรมการ
10. นายธงไชย พิมพ์วงศ์	กรรมการ
11. นายมงกุฎ สีเขียว	กรรมการ

กฏกติกา

1. เปิดน้ำ 8 หัวขึ้นไป
2. อัตราค่าบริการ 40 บาท ต่อ ชั่วโมง ต่อ หนึ่งหัว หรือสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม
3. แบ่งเขตใช้น้ำเป็น 2 สาย ดังนี้
 - 3.1 สายไส้ไก่ นายประมวล นาคำ นายทองเสาร์ อนุสนธิ์
 - 3.2 สายท่อใต้ดิน นายแสง สีเขียว นายวร ประสันลักษณ์
4. ผู้ใดก่อให้เกิดความเสียหายแก่ระบบต้องชดใช้ค่าเสียหาย ตามความเป็นจริง
5. แบ่งรายได้จากการเก็บค่าบริการออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้
 - 5.1 เข้าส่วนกลาง 40 %
 - 5.2 ตอบแทนกรรมการ 30 %
 - 5.3 ซ่อมบำรุง 30 %

แผนพัฒนาพื้นที่

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (แคนตาลูป แตงไทย)
 2. เป็นแหล่งกระจายสินค้าทางการเกษตรจากท้องถิ่น (ตลาดขายส่ง)
 3. ชุมลอรอบ ๆ บริเวณที่ตั้งเครื่องสูบน้ำ
 4. หาแหล่งน้ำมาเพิ่มเติมเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร (ผืนน้ำโขง)
 5. ขยายเขตพื้นที่ใช้น้ำทางการเกษตร (สามเหลี่ยมไม้ผล)
2. สายบ้านสามแยก

คณะกรรมการจัดการน้ำ มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. นายวิฑูรย์ ศรีจันทร์	ประธาน
2. นายเล็งสี ทวีแสง	รองประธาน
3. นางคำภา ก้อนแก้ว	รองประธาน
4. นายสมชาย พันเอ็ด	เลขานุการ
5. นายเกรียงไกร แสงคำ	เหรัญญิก
6. นายยุทธนา พิงภพ	กรรมการ
7. นายดี เหลาเคน	กรรมการ
8. นายบุญยัง ก้านกิ่ง	กรรมการ
9. นายมานิต พิมพ์สุตะ	กรรมการ

กฎกติกา

1. เปิดน้ำไม่ต่ำกว่า 6 หัวขึ้นไป
2. อัตราค่าบริการ 80 บาท ต่อ หนึ่งหัว
3. แบ่งเขตใช้น้ำเป็น 3 สาย
 - 3.1 สายบ้านพุทธศิลป์
 - 3.2 สายบ้านดอนนกกุง
 - 3.3 สายวัดหนองน้ำใส
4. ผู้ใดก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบใช้น้ำโดยไม่ได้รับอนุญาตจะต้องชดใช้ค่าเสียหายตามความเป็นจริง
5. แบ่งรายได้จากการเก็บค่าบริการออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

5.1 เข้าอบต. 40 %

5.2 เข้าส่วนกลาง 30 %

5.3 ค่าตอบแทนคณะกรรมการ 30 %

แผนการแก้ปัญหา

1. ปัญหาไฟฟ้าสูง ไม่คุ้มทุน เปลี่ยนจากระบบไฟฟ้าเป็นระบบโซลาร์เซลล์
2. ขุดลอกบริเวณที่ตั้งเครื่องสูบน้ำให้มีความลึกและกว้างมากขึ้น
3. กันฝายน้ำล้น
4. หาแหล่งน้ำอื่นมาเติม (จากน้ำโขง)

แผนพัฒนาพื้นที่

1. ปรับภูมิทัศน์รอบอ่างหินกองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของตำบลคำโพน
2. ทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร กีฬา และวัฒนธรรม (หินกองโมเดล)
3. ฟื้นฟูแหล่งน้ำโดยการขุดลอกเพื่อเพิ่มปริมาณการเก็บกักน้ำ
4. ตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยว
5. แสวงหาพลังงานทดแทนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและคนในชุมชน

3. สายบ้านดอนขาด

คณะกรรมการจัดการน้ำ มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. นายณรรธ ธีรโคตร	ประธาน
2. นายปรีชา ทองทัพ	รองประธาน
3. นายทองเปลว เทียมทัศน์	รองประธาน
4. นายบุญดี บุญเกื้อ	เลขานุการ
5. นางชนิษฐา คงทน	เหรัญญิก
6. นายก่อ เกษมจิตต์	กรรมการ
7. นายบุญเส็ง หงษา	กรรมการ
8. นายอำพร เครือวัลย์	กรรมการ
9. นางสาวสิริพัฒน์นาภรณ์ ชินโคตรพงษ์	กรรมการ
10. นายบุญทัน แดงล้อม	กรรมการ
11. นายสังข์ ศรีคำ	กรรมการ
12. นายวิเชียร ทองทัพ	กรรมการ
13. นางคำเพียร อุ๋นใจแรม	กรรมการ

กฎกติกา

1. จากอ่างหินกอง ถึงนายนายบุญมา จันทร์แรม ใช้ท่อไม่เกิน 2 นิ้ว
2. จากพื้นที่นายนายบุญมา จันทร์แรม ถึงก่อนเข้าหมู่บ้าน ใช้ท่อไม่เกิน 1 นิ้ว
3. ท่อน้ำที่ใช้ในครัวเรือน (หมู่บ้าน) ท่อขนาดไม่เกิน 3/4 นิ้ว
4. ใช้น้ำเท่าที่จำเป็น
5. จัดเก็บค่าบริการใช้น้ำดังนี้
 - 5.1 ขนาดท่อ 2 นิ้ว 200 บาทต่อปี
 - 5.2 ขนาดท่อ 1 นิ้ว 100 บาทต่อปี
 - 5.3 ขนาดท่อ 3/4 นิ้ว 50 บาทต่อปี
6. แบ่งรายได้จากการเก็บค่าบริการออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

- 6.1 คณะกรรมการ 50 %
- 6.2 เข้าส่วนกลาง 20 %
- 6.3 ซ่อมบำรุง 30 %
- 7. สมาชิกทำผิดกฎกติกาหรือทำให้ทรัพย์สินส่วนรวมเสียหาย มีข้อกำหนด ดังนี้
 - 7.1 ตักเตือน
 - 7.2 ปรับค่าเสียหาย ตามขนาดท่อ ดังนี้
 - ท่อขนาด 2 นิ้ว 1,000 บาท
 - ท่อขนาด 1 นิ้ว 500 บาท
 - ท่อขนาด 3/4 นิ้ว 300 บาท
 - 7.3 ยกเลิกการใช้น้ำ

แผนการแก้ปัญหา

ถึงบ้านดอนชาด

1. ลดขนาดท่อเข้าแปลงเกษตรเป็นขนาด 1 นิ้ว จากบริเวณที่นาของนายบุญมา จันทรแรม

2. ลดขนาดท่อจากอ่างเก็บน้ำหिनกองถึงนายนายบุญมา จันทรแรม เป็นไม่เกิน 2 นิ้ว

แผนพัฒนาพื้นที่

1. รวมกลุ่มปลูกไม้ผลเพื่อจำหน่าย (สามเหลี่ยมผลไม้)
2. ปรับปรุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ประเพณี วัฒนธรรม การทอเสื่อ ทอผ้า พื้นเมือง ล่องแพ จุดชมวิว สวนผลไม้ ศูนย์โอท็อป)
3. หาแหล่งน้ำมาเติมให้เพียงพอ (ผันน้ำโขง)
4. ฟื้นฟูแหล่งน้ำบริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยหिनกองเพื่อเพิ่มปริมาณเก็บกักน้ำ
5. ปรับปรุงถนนสายตั้งแต่ทางเชื่อมถนนหมายเลข 202 (อรุณประเสริฐ) ช่วงตั้งแต่โรงเรียนบ้านหिनกองถึงอำเภอภูซำปูน จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นถนนสายท่องเที่ยวเชื่อมระหว่าง 2 จังหวัด (อุบลราชธานี-อำนาจเจริญ)

6. ปรับปรุงถนนสายบ้านดอนชาด-อ่างเก็บน้ำห้วยหिनกอง

4. สายบ้านแก้งไฮ หินกอง

คณะกรรมการจัดการน้ำ มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. นายจำนงค์ อธิภาณูจน์	ประธาน
2. นายบัวพันธ์ แก้วพิลา	รองประธาน
3. นายสุน พิมพ์หาญ	รองประธาน
4. นายจุลเจิม ศรีซึ้ง	เลขานุการ
5. นายหนูกร อธิภาณูจน์	เหรัญญิก
6. นายบัว วงศ์พรหมมา	กรรมการ
7. นายสาคร พันทอง	กรรมการ
8. นายจัน อินลี	กรรมการ
9. นายสำราญ อยู่เย็น	กรรมการ
10. นายบุญ พิพิมพ์หาร	กรรมการ

กฎกติกา

1. ติดตั้งมิเตอร์โดยจัดซื้อเอง
2. ใช้ท่อขนาดไม่เกิน 3 นิ้ว

3. ใช้น้ำเท่าที่จำเป็น
4. จัดเก็บค่าบริการใช้น้ำผ่านมิเตอร์ คิดอัตราหน่วยละ 50 สตางค์ (เก็บตามรอบเดือน)
5. ค่าตอบแทน
 - 5.1 คณะกรรมการ 50%
 - 5.2 เข้าส่วนกลาง 20 %
 - 5.3 ซ่อมบำรุง 30 %
6. สมาชิกทำผิดกฎกติกาหรือทำทรัพย์สินเสียหายซึ่งมีข้อกำหนดดังนี้
 - 6.1 ตักเตือน
 - 6.2 ชดใช้ค่าเสียหายทั้งหมด
 - 6.3 ตัดออกจากระบบ

การจัดการน้ำ

1. มีกติกาใช้น้ำระดับชุมชน
2. มีประธาน รองประธาน กรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ผ่านการแต่งตั้งโดยกรมทรัพยากรน้ำ ซึ่งคณะกรรมการไม่มีค่าตอบแทน
3. ท่อขนาด 10 นิ้ว มีวาล์วใหญ่สำหรับเปิดน้ำ 1 วาล์ว
4. มีแผนการวางท่อเพิ่มเติมท่อขนาด 15 นิ้ว (แผนกรมทรัพยากรน้ำ ได้รับการอนุมัติแล้ว)
5. มีแผนคลองซอย ซึ่งเรียกว่าสายสีม่วง สำหรับนำน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองมาใช้ในพื้นที่ที่ยังไม่ได้ใช้น้ำ (ยังไม่มียางประมาณ)

ปัญหา

สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่เคารพกติกา เช่นไม่เปิดน้ำตามคิว

แผนการแก้ไขปัญหา

1. ติดตั้งมิเตอร์โดยจัดซื้อเอง
2. ตัดระบบเดิมเพื่อเชื่อมต่อระบบสีแดง
3. เชื่อมต่อจากระบบสีแดง
4. จัดตั้งกฎกติกาขึ้นมาใหม่
5. แต่งตั้งคณะกรรมการชุดใหม่
6. จัดหาค่าตอบแทนคณะกรรมการ จากผู้ใช้น้ำผ่านมิเตอร์
7. ลดขนาดท่อลงเป็นขนาด 3 นิ้ว

แผนพัฒนาพื้นที่

1. รวมกลุ่มปลูกไม้ผลเพื่อจำหน่าย (สามเหลี่ยมผลไม้)
2. ปรับปรุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ประเพณี วัฒนธรรม การทอเสื่อ ทอผ้าพื้นเมือง ล่องแพ จุดชมวิว สวนผลไม้ ศูนย์โฮมทอ)
3. หาแหล่งน้ำมาเติมให้เพียงพอ (ผันน้ำโขง)
4. พื้นฟูแหล่งน้ำบริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อเพิ่มปริมาณเก็บกักน้ำ
5. ปรับปรุงถนนสายตั้งแต่ทางเชื่อมถนนหมายเลข 202 (อรุณประเสริฐ) ช่วงตั้งแต่โรงเรียนบ้านหินกองถึงอำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นถนนสายท่องเที่ยวเชื่อมระหว่าง 2 จังหวัด (อุบลราชธานี-อำนาจเจริญ)
6. ปรับปรุงถนนสายบ้านดอนชาด-อ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

ผู้เข้าร่วม: นักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องจากชุมชน

- กิจกรรมที่ 10:** เก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประกอบการเขียนรายงานการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ
- วันที่จัดกิจกรรม:** วันที่ 29 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2561
- สถานที่จัดกิจกรรม:** ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ
- วัตถุประสงค์:** เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประกอบการเขียนรายงานการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

กระบวนการ / วิธีการ:

1. นัดหมายคณะวิจัยแจ้งวันประชุม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประกอบการเขียนรายงานการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ
2. คณะนักวิจัย และเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงาน พร้อมกัน ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ
3. เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานแจ้งข้อมูลที่คุณผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะในคราวนำเสนอความก้าวหน้าวันที่ 14 กันยายน 2561 ให้คณะนักวิจัยทราบว่า คณะผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะว่าให้เพิ่มข้อมูลปริมาณการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อการประปาส่วนภูมิภาค เพื่อประปาหมู่บ้าน และเพื่อการเกษตร จำนวนเท่าไร ความเป็นมาของการวิจัยว่าเหตุใดจึงมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ และการแต่งตั้งคณะกรรมการกลาง พร้อมกฎกติกา
4. แบ่งคณะวิจัยออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย 1. กลุ่มให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของโครงการวิจัย และ 2. กลุ่มข้อมูลเกี่ยวกับการใช้น้ำ
5. ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้น้ำ โดยขอข้อมูลการใช้น้ำจากการประปาส่วนภูมิภาคสาขาเขมราฐ
6. กำหนดแผนการดำเนินงานการคืนข้อมูลผลการวิจัย วันที่ 12 เดือนพฤศจิกายน 2561
7. กำหนดแต่งตั้งคณะกรรมการกลาง ตั้งกฎกติกาของคณะกรรมการกลาง วันที่ 12 เดือนพฤศจิกายน 2561
8. นัดหมายการประชุมครั้งต่อไป วันที่ 12 เดือนพฤศจิกายน 2561

ผลการดำเนินกิจกรรม: ได้ข้อมูลความเป็นมาและสาเหตุที่ทำการวิจัยครั้งนี้ และได้ข้อมูลการใช้น้ำของพืชผู้เข้าร่วม: นักวิจัย และเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี

- กิจกรรมที่ 11:** คืนข้อมูลการวิจัยสู่ชุมชน และประชุมแต่งตั้งคณะกรรมการกลาง
- วันที่จัดกิจกรรม:** วันที่ 12 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2561
- สถานที่จัดกิจกรรม:** ศาลากลางบ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ
- วัตถุประสงค์:** เพื่อคืนข้อมูลการวิจัยสู่ชุมชน และประชุมแต่งตั้งคณะกรรมการกลาง พร้อมตั้งกฎกติกา
- กระบวนการ / วิธีการ:**

1. นัดหมายคณะวิจัยแจ้งวันประชุม
2. คณะนักวิจัย และผู้แทนชุมชน พร้อมกัน ณ ศาลากลางบ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ
3. หัวหน้าโครงการวิจัยชี้แจงให้ที่ประชุมทราบว่า คณะผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะในคราวนำเสนอความก้าวหน้าวันที่ 14 กันยายน 2561 ให้เพิ่มข้อมูลปริมาณการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อการประปาส่วนภูมิภาค เพื่อประปาหมู่บ้าน และการเกษตร จำนวนเท่าไร ความเป็นมาของการวิจัยว่าเหตุใดจึงมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ และการแต่งตั้งคณะกรรมการกลาง พร้อมกฎกติกา
4. ที่ประชุมดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการกลาง พร้อมบทบาทหน้าที่ และกฎกติกา โดยได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุม ดังนี้

4.1 คณะกรรมการกลางบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

1) นายสมัย ชวงค์	ประธาน
2) นายมงกุฏ สีเขียว	รองประธาน
3) นายบุญยัง ก้านกิ่ง	รองประธาน
4) นายจ้านงค์ อธิภาณูจน์	เลขานุการ
5) นายสุนันท์ บัวใหญ่	รองเลขานุการ
6) นายสมพร ป้อมหิน	เหรัญญิก
7) นางคำภา ก้อนแก้ว	รองเหรัญญิก
8) นายณรรธ ธีรโคตร	รองเหรัญญิก
9) นายปรีชา ทองทัพ	ประชาสัมพันธ์
10) นายเกรียงไกร แสงกำ	รองประชาสัมพันธ์
11) นายแสง สีเขียว	รองประชาสัมพันธ์
12) นางศรีเรือน รัตนศรี	รองประชาสัมพันธ์
13) นายทองเปลว เทียมทัศน์	ปฏิคม
14) นางคำมี ตระทอง	รองปฏิคม
15) นายอ่องทอง บุญสงค์	รองปฏิคม
16) นางสาวสิริพัฒน์ภรณ์ ชิมโคตรพงษ์	รองปฏิคม

4.2 บทบาทหน้าที่คณะกรรมการกลางบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

- 1) ตรวจสอบติดตาม ควบคุมการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อให้เป็นไปตามกฎกติกาของแต่ละสาย
- 2) ติดตามและตรวจสอบ แจ้งเตือนปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำก่อนเกิดวิกฤตน้ำขาดแคลน

4.3 กฎกติกาคณะกรรมการกลางบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วย หินกอง

- 1) จัดประชุมคณะกรรมการกลางและคณะกรรมการแต่ละสาย ทุกวันที 8 ของเดือน
- 2) คณะกรรมการกลางมีวาระ 2 ปี
- 3) คณะกรรมการกลางมีค่าตอบแทนตามความเหมาะสม
5. หัวหน้าโครงการวิจัยแจ้งจำนวนเงินคงเหลือและค่าใช้จ่ายที่จะดำเนินการในลำดับต่อไป ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายในการจัดทำรูปเล่มรายงานการวิจัย ค่าจัดทำแผ่นไวนิลรายชื่อคณะกรรมการ กฎกติกา แผนผังรอบอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง และค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์ในการปรับปรุงระบบประปาของ

ชุมชนจำนวน 4 สาย โดยได้มอบเงินให้ผู้รับผิดชอบของแต่ละสาย ดังนี้ นายสมพร ป้อมหิน นายเกรียงไกร แสง
 กำ นายปรีชา ทองทัพ และนายแสง สีเขียว

6. ปิดการประชุม

ผลการดำเนินงานกิจกรรม: ได้คณะกรรมการกลาง พร้อมบทบาทหน้าที่ และกฎกติกา รวมทั้งการจัดการเกี่ยวกับ
 ค่าใช้จ่ายในการวิจัย

ผู้เข้าร่วม: นักวิจัย และผู้แทนชุมชน

.....

บทที่ 4 ผลการวิจัย

โครงการวิจัย แนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน ได้ดำเนินการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ ศักยภาพของแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง 2) เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการน้ำ ปัญหา สาเหตุและผลกระทบในการจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 3) เพื่อศึกษาสภาพการใช้น้ำ ปัญหา สาเหตุและข้อจำกัดของการใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง 4) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

4.1 บริบทชุมชนตำบลคำโพน ตำบลนาหว้า ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

4.1.1 บริบทหมู่บ้านโค้งอร่าม หมู่ที่ 2 ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ ที่ตั้งอาณาเขตของหมู่บ้าน

ทิศเหนือติดต่อกับบ้านพุทธศิลป์ หมู่ที่ 10 ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศใต้ติดต่อกับบ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศตะวันออกติดต่อกับอ่างเก็บน้ำห้วยหินและเขตอำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันตกติดต่อกับบ้านทิวผล หมู่ที่ 6 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ประชากร ทั้งหมด 126 ครัวเรือน แบ่งเป็นชาย 204 คน และหญิง 210 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 414 คน

สภาพโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ไฟฟ้า ประปา และการสื่อสาร

1. ประปาหมู่บ้าน สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2526
2. ถนนคอนกรีตหมู่บ้านสร้างเมื่อปี พ.ศ.2538
3. ถนนลาดยาง หมายเลข 202 สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2512-2514
4. การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2527

สภาพพื้นที่ของหมู่บ้าน

พื้นที่บ้านโค้งอร่าม เป็นพื้นที่ราบลุ่มสลับกับภูเขาขนาดเล็กเรียกว่าภูดานตู๋ พื้นที่เหมาะแก่การทำนา เพราะมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ คือ อ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ซึ่งมีน้ำตลอดปี และมีสถานีสูบน้ำด้วยพลังไฟฟ้า ระยะทางระหว่างบ้านโค้งอร่ามกับอำเภอปทุมราชวงศา 6 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดอำนาจเจริญ 37 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี 34 กิโลเมตร

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านโค้งอร่าม

บ้านโค้งอร่ามตั้งอยู่เป็นพื้นที่ราบสูง เหมาะแก่การทำเกษตรกรรมทุกชนิด เพราะมีแหล่งน้ำ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ห้วยหินด่าง ห้วยหมาดำ มีน้ำตลอดปี และมีสถานีสูบน้ำด้วย ไฟฟ้าบ้านโค้งอร่าม บ้านโค้งอร่ามตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2520 ผู้ที่มาตั้งบ้านครั้งแรกคือ คือ นายแดง สายเนตร เดิมพื้นที่ตั้งบ้านโค้งอร่ามนี้เป็นพื้นที่ป่าไม้ เมื่อชุมชนขยายมากขึ้นทำให้ป่าลดลงมาก ปัจจุบันเหลือแต่ภูดานตู๋เท่านั้น ผู้ใหญ่คนแรกของหมู่บ้าน คือ นายคำสี ภูติรักษ์ ต่อมาคือ นายทองกาย สิทธิธรรม นางนาง กองทอง นายเสียม แสงคำ นายไพรัตน์ บุญทศ และนายมงกุฎ สีเขียว (คนปัจจุบัน) ตามลำดับ

สถานการณ์ส่งผลกระทบอย่างไรต่อชุมชน กล่าวคือ ในอดีตแต่ละชุมชนมีขนาดเล็กมีความต้องการน้ำน้อย แต่ปัจจุบันชุมชนขยายมากขึ้น ทำให้น้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการมีขยายเขตการประปาส่วนภูมิภาค

การสร้างประปาหมู่บ้าน การสร้างระบบส่งน้ำแบบท่อ การสร้างสถานีสูบน้ำเพื่อการเกษตร 2 สถานี ทำให้แหล่งน้ำห้วยหินกองเริ่มมีปริมาณไม่เพียงพอ

ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

- 1.อ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเริ่มต้นเงิน
- 2.ห้วยหินด่างเริ่มต้นเงิน
- 3.ห้วยหมาดำ สภาพสมบูรณ์ มีการขุดลอกเป็นช่วง ๆ
4. ห้วยถ้ำเต่า สภาพสมบูรณ์มีการขุดลอกเป็นช่วง ๆ
5. ภูตาดู สภาพสมบูรณ์

ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น

1. วัดเขาขันทอง สร้างขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2521
2. โรงเรียนบ้านโค้งอร่าม พ.ศ. 2519 เดิมเป็นโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
3. สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า บ้านโค้งอร่าม สร้างเมื่อ พ.ศ. 2545
4. ถนนลาดยางสาย 202 สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2512-2514

อาชีพ ชุมชนมีอาชีพหลักคือการทำนาข้าว รองลงไปที่การปลูกมันสำปะหลัง ปลูกยางพารา และปลูกปาล์ม แต่ละอาชีพทำให้คนในชุมชนมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี ดังนี้

อาชีพ (พืชที่ปลูก)	รายได้ (บาทต่อครัวเรือนต่อปี)
ทำนาข้าว	10,000 - 30,000
ปลูกมันสำปะหลัง	10,000 - 50,000
ปลูกยางพารา	50,000 - 100,000

ประเพณีในชุมชน มีดังนี้

1. เดือนกุมภาพันธ์ บุญข้าวฉี่ เพื่อความอุดมสมบูรณ์ ต่อพืชผล
2. เดือนมีนาคม บุญมหาชาติ บุญผะเหวด ทำเพื่อบ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข
3. เดือนสิงหาคม บุญข้าวน้อย เพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษ

กลุ่มในองค์กรชุมชนมีดังนี้

1. กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน มีสมาชิก 200 คน
2. กลุ่มออมทรัพย์ มีสมาชิก 50 คน
3. กลุ่มสตรี มีสมาชิก 30 คน

4.1.2 บริบทหมู่บ้านสามแยก หมู่ที่ 1 ตำบลคำโพน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอำนาจเจริญ ที่ตั้งอาณาเขต

ทิศเหนือติดต่อกับบ้านดอนนกกุง หมู่ที่ 7 ตำบลคำโพน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศใต้ติดต่อกับบ้านพุทธศิลป์ ตำบลคำโพน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศตะวันออกติดต่อกับอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลคำโพน หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 9 ตำบลคำโพน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอำนาจเจริญ

ประชากร มีทั้งหมด 260 ครัวเรือน แบ่งเป็น ชาย 648 คน และหญิง 613 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 1,261 คน

สภาพพื้นที่ของหมู่บ้าน คือ เดิมเป็นป่าไม้เบญจพรรณ เป็นที่ราบลุ่ม
ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ในอดีตเคยเป็นป่าไม้เบญจพรรณ (ป่าดงคำเดียว) ไปมาหาสู่ยากลำบาก ปัจจุบันชุมชนขยายมากขึ้น
ทำให้ป่าเริ่มหมดไป ความเจริญเข้ามาแทนที่

ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมีดังนี้

1. ห้วยม่วง ปัจจุบันคงเหลือพื้นที่ไม่มากเนื่องจากมีการปรับพื้นที่ทำการเกษตร
2. ห้วยญเพิ่ม ปัจจุบันเป็นที่พักสงฆ์ มีความอุดมสมบูรณ์
3. ป่าพื้นที่กรมทางหลวงประมาณ 1 ไร่ มีสภาพสมบูรณ์

ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น

1. ประปาหมู่บ้าน
2. โรงเรียนสามแยกผดุงวิทย์
3. วัดบ้านสามแยก
4. ถนนลาดยาง (หมายเลข 202 สร้างเมื่อปี พ.ศ.2512 - 2514)

อาชีพหลักหรือแหล่งรายได้ของคนในชุมชน

1. ทำนาข้าว
2. ปลูग्มันสำปะหลัง
3. ปลูกยางพารา

บุญประเพณีในชุมชน

1. บุญข้าวจี
2. บุญมหาชาติ
3. บุญบั้งไฟ
4. บุญกล่อ่งข้าวน้อย
5. ลอยกระทง

กลุ่มหรือองค์กรในชุมชน

1. กองทุนร้านค้าหมู่บ้าน
2. กลุ่มออมทรัพย์
3. กองทุนเงินล้าน
4. กลุ่มสตรี

4.1.3 บริบทหมู่บ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ
ที่ตั้งอาณาเขตหมู่บ้าน

ทิศเหนือติดต่อกับบ้านโค้งอร่าม หมู่ที่ 2 ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศใต้ติดต่อกับบ้านตาด หมู่ที่ 7 ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศตะวันออกติดต่อกับบ้านดอนชาด หมู่ที่ 9 ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศตะวันตกติดต่อกับบ้านโนนสำราญ หมู่ที่ 8 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ข้อมูลประชากร ประชากรทั้งสิ้น 1,387 คน ชาย 690 คน หญิง 697 คน

สภาพโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ไฟฟ้า ประปา และการสื่อสาร

1. ถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต ถนนลูกรัง ถนนดิน

2. การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ประปาส่วนภูมิภาค ประปาหมู่บ้าน ประปาบาดาล
3. การสื่อสาร ทางโทรศัพท์ หอกระจายข่าว

สภาพพื้นที่หมู่บ้าน

บ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ ตั้งอยู่ที่ดอน ห่างจากอำเภอปทุมราชวงศา 6 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดอำนาจเจริญ 37 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี 34 กิโลเมตร

ประวัติความเป็นมา(เอกสาร+สัมภาษณ์) ของชุมชน

เมื่อปี พ.ศ. 2470 นายดี สุวรรณโค นายพาน นายจวน นายถอน พร้อมญาติได้มาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ที่บริเวณโรงเรียนบ้านหินกองปัจจุบัน โดยร่วมกันตั้งหมู่บ้านขึ้นมาบริเวณที่อยู่อาศัยมีลักษณะเป็นที่นา มีรูปร่างคล้ายกันกระทะเลจึงเรียกว่า บ้านนวมน หลังจากนั้นประมาณ 5 ปี ชาวบ้านพากันอพยพหนีไป คงเหลือ นายดีครอบครัวเดียว และเมื่อ พ.ศ.2485 ครอบครัวนายดีจึงย้ายขึ้นไปด้านทิศเหนือมา ต่อมา มีนายเคน สีเขียว มาอยู่เพิ่มเป็น 3 ครอบครัว เมื่อ พ.ศ.2488 พ่ออ่วม แสงคำ และพ่อเอ็บ อภิกาญจน์ เข้ามาอยู่ด้วยรวม 5 ครอบครัว ทำมาหากินตามประสาคนบ้านป่าหากินกันสบาย ทำเป็นที่พักสงฆ์ด้วย ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2520 เกิดภัยแล้งในหมู่บ้านจึงพากันอพยพไปทำงานต่างจังหวัด ทำให้ชุมชนลำบากมากอยู่ต่อมาจึงมีการทำอ่างเก็บน้ำขึ้น

ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นมีดังนี้

1. ถนนลาดยาง
2. ถนนคอนกรีต
3. ถนนลูกรัง
4. ไฟฟ้า
5. โรงเรียน
6. วัดบ้านหินกอง
7. อ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

อาชีพ ชุมชนมีอาชีพหลักคือการทำนา รองลงไปคือการทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และปลูกพืชผักสวนครัว

ประเพณี ชุมชนมีประเพณีเกี่ยวกับฮีต 12 เพื่อสืบทอดจารีตประเพณีพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป ได้แก่

1. บุญปรีวาสมกรรม
2. บุญคูณลาน
3. บุญข้าวจี
4. บุญมหาชาติ
5. บุญสงกรานต์
6. บุญบั้งไฟ
7. บุญข้าสะ
8. บุญเข้าพรรษา
9. บุญข้าวประดับดิน
10. บุญข้าวฉลาก
11. บุญออกพรรษา
12. บุญลอยกระทง

นอกจากบุญประเพณีดังกล่าวแล้วชุมชนยังมีความเชื่อบาปบุญคุณโทษ

กลุ่มองค์กรในชุมชน มีดังนี้

1. กลุ่มทอผ้า

2. กลุ่มกองทุน
3. กลุ่มกองทุนเงินออม
4. กลุ่มพันธบัตร
5. กลุ่มกองทุนเงินล้าน
6. กลุ่มสตรี

4.1.4 บริบทหมู่บ้านดอนชาด หมู่ที่ 9 ตำบลห้วย อำเภอบุพผราวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

บ้านดอนชาดมีชื่อเดิมว่าบ้านคำซึนาค ตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2480 ผู้ก่อตั้งคือ นายพิมพ์ พลเทพ กับนายแหล่ ชวงค์ และมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือนายเล้ง ชวงค์ โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำอย่างต่อเนื่องของชุมชน ดังนี้ นายเหี่ยว หงษา นายมา ป้อมหิน นายสมฤทธิ์ สีหพันธ์ นายขันตรี รุมา และนายสฤติย์ จิตรประสงค์ ตามลำดับ สภาพพื้นที่หมู่บ้าน พื้นที่บ้านดอนชาด เป็นที่ราบ – ลุ่ม – ดอน พื้นที่เหมาะแก่การทำนา สวนยาง ไร่มันสำปะหลัง มีแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ คือห้วยโปร่งและสระน้ำขนาดใหญ่ 2 แห่ง และมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่คืออ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ซึ่งมีน้ำตลอดปี บ้านดอนชาดห่างจากอำเภอบุพผราวงศา ระยะทาง 7 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดอำนาจเจริญ 38 กิโลเมตร มีประชากรทั้งหมด 666 คน แบ่งเป็นชาย 335 คน หญิง 331 คน 138 ครัวเรือน ส่วนมากประกอบอาชีพทำนา พื้นที่นาเป็นที่ราบ มีวัดและโรงเรียน อดีตไม่มีไฟฟ้าใช้ต้องอาศัยแสงไฟจากตะเกียงหรือไฟชัฏหรือกระบอก ปัจจุบันมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน สำหรับการคมนาคมเดิมถนนเป็นดินทรายแต่ปัจจุบันมีถนนคอนกรีตรอบบ้านและคอนกรีตเข้าสู่หมู่บ้านต่าง ๆ และใช้น้ำบ่อหรือชาวบ้านเรียกว่าน้ำสร้าง บ้านดอนชาดมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือติดต่อกับ บ้านพุทธศิลป์ หมู่ที่ 10 ตำบลคำโพน อำเภอบุพผราวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศใต้ติดต่อกับ บ้านดอนตู หมู่ที่ 11 ตำบลห้วย อำเภอบุพผราวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศตะวันออกติดต่อกับ บ้านแก่งลิง หมู่ที่ 7 ตำบลโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันตกติดต่อกับ บ้านตาตใหญ่ หมู่ที่ 7 ตำบลห้วย อำเภอบุพผราวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

สภาพโครงสร้างพื้นฐาน ถนน – ไฟฟ้า – ประปา

1. ประปาหมู่บ้าน สร้างเมื่อ พ.ศ. 2522
2. ถนนคอนกรีตสร้างเมื่อ พ.ศ. 2536
3. ไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เข้ามาเมื่อปี พ.ศ. 2525

สถานการณ์ส่งผลกระทบต่อชุมชนคือในอดีตแต่ละหมู่บ้านเป็นชุมชนขนาดเล็กแต่ปัจจุบันชุมชนขยายทำให้น้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองไม่เพียงพอ และมีการขยายประปาส่วนภูมิภาค ก่อสร้างประปาหมู่บ้าน ขยายท่อส่งน้ำระบบท่อ สร้างสถานีสูบน้ำ 2 สถานี

ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น

1. วัดสุวรรณาราม สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2518
2. สำนักสงฆ์ด่านฮัง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2543
3. สำนักสงฆ์สร้างธรรม สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2549
4. โรงเรียนบ้านดอนชาด ตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2493

ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

1. มีห้วยโปร่ง สภาพดีกว่าเดิม เพราะได้ขุดลอกใหม่แล้ว
2. มีสระน้ำลึกประมาณ 3 เมตร กว้างยาว 5 ไร่
3. มีแหล่งน้ำ เรียกว่า โสกม้า ลึกประมาณ 4 เมตร กว้างยาว 6 ไร่

อาชีพ

ชุมชนมีอาชีพหลักคือ การทำนาข้าว รองลงมาคือ มันสำปะหลัง ยางพารา และปาล์ม แต่ละอาชีพมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี ดังนี้

อาชีพ (พืชที่ปลูก)	รายได้ (บาท/ครัวเรือน/ปี)
ทำนาข้าว	20,000 – 40,000
มันสำปะหลัง	10,000 – 40,000
ยางพารา	10,000 – 50,000

ประเพณีในชุมชน มีดังนี้

1. เดือนกุมภาพันธ์ บุญข้าวจี ทำเพื่อความอุดมสมบูรณ์ต่อพืชผล
2. เดือนมีนาคมบุญมหาชาติ บุญพะเหวด ทำเพื่อบ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข
3. เดือนสิงหาคม บุญช้างน้อย เพื่อลาลึกถึงบรรพบุรุษ

กลุ่มองค์กรในชุมชน มีดังนี้

1. กลุ่มสมาชิกเงินล้าน มีสมาชิก 138 คน
2. กลุ่มกองทุนสัจจะ วันละบาท มีสมาชิก 50 คน
3. กลุ่มสตรี มีสมาชิก 20 คน
4. กลุ่มธนาคารคลองน้ำ มีสมาชิก 45 คน

4.2 สภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ ศักยภาพของแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

สภาพทั่วไปของอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

สภาพทั่วไปของอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก รูปร่างคล้ายปลากระเบน ตั้งอยู่ที่บ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า มีอาณาเขตติดต่อกับ 3 ตำบล คือ 1. ตำบลนาหว้า 2. ตำบลคำโพน 3. ตำบลห้วย มีอาณาเขตอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

ทิศเหนือ จด บ้านสามแยก บ้านดอนนกยูง บ้านพุทธศิลป์ ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศใต้ จด บ้านดอนชาด หมู่ที่ 9 ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ บ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศตะวันออก จด บ้านดอนชาด หมู่ที่ 9 ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ บ้านพุทธศิลป์ หมู่ที่ 10 ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศตะวันตก จด บ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ บ้านไค้จ้อ หมู่ที่ 2 ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

ระดับสูงต่ำของพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง มีระดับต่ำสุดอยู่ด้านทิศเหนือ และสูงสุดอยู่ด้านทิศใต้ ขนาดอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง กว้าง 2,500 เมตร ยาว 3,000 เมตร ลึก 12 เมตร

ระดับสูงต่ำของพื้นที่โดยรอบอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ทิศเหนือห้วยมีระดับน้ำลึก 4 เมตร ทิศตะวันออกมีระดับน้ำลึก 10 เมตร ทิศตะวันตกมีระดับน้ำลึก 12 เมตร

แหล่งน้ำที่อยู่บริเวณรอบอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

1. ห้วยม่วง ติดกับบ้านสามแยก หมู่ที่ 1 ไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำห้วยหินกองทางด้านทิศเหนือ ปัจจุบันมีการพัฒนาพื้นที่ทำนา น้ำไหลลงอ่างในช่วงฤดูฝนเท่านั้น

2. ห้วยภูเพิ่ม กว้าง 5.60 เมตร อยู่ติดกับบ้านสามแยก หมู่ที่ 1 ไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำห้วยหินกองทางทิศตะวันออกเฉพาะช่วงฤดูฝนเท่านั้น

3. ห้วยกล้วย ห่างจากห้วยภูเพิ่ม 1,000 เมตร และห่างจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง 500 เมตร ช่วงฤดูฝนน้ำไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำห้วยหินกองทางด้านทิศตะวันตก

ห้วยโสกแม่หม่น กว้าง 3-4 เมตร ไหลลงสู่อ่างหินกอง ทิศตะวันตก บ้านโค้งอร่าม ปัจจุบันมีการปรับเป็นพื้นที่นาหมดแล้ว

ปริมาณน้ำของอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองในแต่ละฤดู มีดังนี้

1. ฤดูฝน ระหว่างเดือนกันยายนถึงเดือนมกราคม ปริมาณน้ำประมาณ 5 ล้านลูกบาศก์เมตร
2. ฤดูแล้ง ปริมาณน้ำในอ่างเริ่มลดลงเล็กน้อยประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ของปริมาณน้ำทั้งหมด
3. ฤดูร้อน ปริมาณน้ำในอ่างลดลงช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ระดับน้ำต่ำกว่าทางน้ำล้น (spillway) ประมาณ 2.00 เมตร คงเหลือน้ำในอ่างประมาณ 350,000 ลูกบาศก์เมตร

4.3 บทเรียนการจัดการน้ำ ปัญหา สาเหตุและผลกระทบในการจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

อ่างเก็บน้ำห้วยหินกองก่อสร้าง เมื่อปี พ.ศ. 2519 โดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดอุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2521 มีพื้นที่ประมาณ 1200 ไร่ ความจุน้ำประมาณ 5 ล้านลูกบาศก์เมตร ตั้งอยู่ในพื้นที่ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลห้วยคำบคำโพธิ์ และตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ พื้นที่ส่วนใหญ่ของอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอยู่ในพื้นที่บ้านหินกอง ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งประชาชนใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อการอุปโภค บริโภค การพาณิชย์ การเกษตร และเพื่อการเลี้ยงสัตว์ โดยที่การประปาส่วนภูมิภาคเขมราฐนำน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองไปผลิตน้ำประปาเพื่อให้บริการในพื้นที่อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ และในพื้นที่อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้ กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ตำบลนาหว้า ตำบลห้วยคำบคำโพธิ์ อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ นำน้ำไปใช้เพื่อการปลูกพืช (ข้าว พืชผลไม้) ส่วนใหญ่ปลูกแคนตาลูป แตงโม และมันเทศ โดยการส่งน้ำด้วยระบบท่อใต้ดินจากที่สูงสู่ที่ต่ำ แบ่งออกเป็น 3 สาย ประกอบด้วย 1. สายที่ 1 สายดอนขาคี ขนาดท่อส่งน้ำเส้นผ่านศูนย์กลาง 40 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 4.00 กิโลเมตร เกษตรกรผู้ใช้น้ำ 32 ราย และส่งน้ำเข้าหมู่บ้านเพื่อใช้ในครัวเรือน 90 ครัวเรือน ส่งน้ำโดยท่อขนาด 4 นิ้ว 2. สายที่ 2 สายกลาง ส่งน้ำด้วยระบบท่อขนาด 6 นิ้ว ความยาวประมาณ 3.00 กิโลเมตร เกษตรกรผู้ใช้น้ำทั้งหมด 18 ราย 3. สายที่ 3 สายหินกอง ส่งน้ำด้วยระบบท่อขนาด 10 นิ้ว ความยาวประมาณ 2.00 กิโลเมตร และท่อขนาด 6 นิ้ว ความยาวประมาณ 2.00 กิโลเมตร รวมความยาวประมาณ 4.00 กิโลเมตร เกษตรกรผู้ใช้น้ำ 33 ราย เกษตรกรผู้ใช้น้ำรวมทั้งสิ้น 83 ราย พื้นที่การเกษตรทั้งสิ้นประมาณ 3,000 ไร่ การใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองประสบกับปัญหาเกี่ยวกับขาดระบบระเบียบ กล่าวคือ เกษตรกรผู้ใช้น้ำมีการปิด เปิดน้ำอย่างไม่เป็นระเบียบ เปิดตามความพอใจของตนเอง ต้นน้ำได้รับน้ำเต็มที่ ส่วนกลางน้ำและปลายน้ำได้รับน้ำไม่เพียงพอกับความต้องการ บางรายนำวัสดุไปอุดท่อเพื่อไม่ให้ไหลไปจุดอื่น ซึ่งแต่ละสายมีประธานบริหารจัดการแต่เป็นเพียงหน้าที่เท่านั้น ไม่มีอำนาจสั่งการหรือดำเนินการใด ๆ แม้เมื่อเกิดปัญหาก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ รวมทั้งการดำเนินการกลุ่มของภาคประชาชนยังขาดความเข้มแข็ง ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ขาดประสบการณ์ในการบริหารองค์กร การบริหารและจัดสรรแบ่งปันน้ำ รวมทั้งการกำหนดข้อตกลงร่วมกัน ถึงแม้ว่าสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 11 (อุบลราชธานี) ได้ให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการการอบรมให้ความรู้ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบลุ่มน้ำ การรักษาแหล่งน้ำ การรวมกลุ่มผู้ใช้น้ำ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ทัวถึงและเป็นธรรม แต่การดำเนินการของสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 11 ดำเนินการตามกรอบ

งบประมาณประจำปี ซึ่งในแต่ละปีต้องเปลี่ยนพื้นที่การดำเนินการทำให้ขาดความต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลให้กลุ่มผู้ใช้น้ำขาดความเข้มแข็ง เป็นปัญหาอย่างต่อเนื่องและไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง หากไม่หาแนวทางการแก้ไขปัญหาก็อาจเกิดผลเสียตามมา เช่น เกิดความแตกแยกในกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำ และน้ำในอ่างเก็บน้ำจะหมดไปโดยไม่เกิดประโยชน์ และด้วยข้อจำกัดด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนที่มีสาเหตุมาจากแนวความคิดที่แตกต่างกัน การบริหารจัดการน้ำที่ไม่เหมาะสม ไม่มีความมั่นคงในผลผลิต ไม่สามารถวางแผนการผลิตในอนาคตได้ ทำให้เป็นอุปสรรคในการบริหารจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ซึ่งส่งผลต่อการผลิตด้านเกษตรกรรมและการอุปโภคบริโภค ปัญหาเกี่ยวกับการใช้น้ำในอดีตจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง มีดังนี้

4.3.1 น้ำเพื่อการอุปโภค - บริโภค หมู่บ้านที่ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง เพื่อการอุปโภคบริโภค ได้แก่ บ้านดอนชาด หมู่ที่ 9 ตำบลห้วย อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 90 ครัวเรือน โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลควบคุมการใช้น้ำ เป้าหมายหลักของการใช้น้ำเพื่อรดผักสวนครัวและเพื่ออุปโภค บริโภคในครัวเรือน มีกฎระเบียบ คือ ใช้เท่าที่จำเป็นและประหยัด และมีการจัดเก็บค่าบำรุงรักษาเป็นรายปี โดยคิดต่อขนาดท่อ นิ้วละ 100 บาทต่อครัวเรือน (ท่อขนาด 1 นิ้ว ค่าบำรุง 100 บาท ท่อขนาด 2 นิ้ว ค่าบำรุง 200 บาท) ปัจจุบันปริมาณน้ำเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ แต่มีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการเปิดปิดน้ำของประชาชนในพื้นที่ต้นน้ำไม่คำนึงถึงคนท้ายน้ำ เนื่องจากปริมาณน้ำที่ไหลไปท้ายน้ำน้อย การเปิดน้ำเข้าหมู่บ้านน้อยเกินไป (หรือแล้ว) ทำให้ชาวบ้านที่อยู่พื้นที่สูงมีน้ำใช้ไม่เพียงพอ ไม่มีหน่วยงาน ภาครัฐช่วยแก้ไขปัญหาคัดขาด และคณะกรรมการไม่มีอำนาจเพียงพอ

4.3.2 น้ำเพื่อการผลิตน้ำประปา การใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อผลิตเป็นน้ำประปา มีรายละเอียด ดังนี้

1) เพื่อผลิตน้ำประปาของการประปาส่วนภูมิภาคสาขาเขมราฐ (ขนาดใหญ่) มีผู้ใช้น้ำจำนวน 2 อำเภอ ประมาณ 2,000 ครัวเรือน ปริมาณการใช้น้ำประมาณ 1,500 ลูกบาศก์เมตรต่อวันหรือประมาณ 547,500 ลูกบาศก์เมตรต่อปี แต่ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ กล่าวคือไม่ทราบข้อมูลการใช้น้ำของประปาส่วนภูมิภาคเขมราฐที่ชัดเจน

2) เพื่อผลิตน้ำประปาขององค์การบริหารส่วนตำบลนาหว้า (ขนาดกลาง) มีผู้ใช้น้ำ 315 ครัวเรือน ใช้น้ำ 221 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน หรือประมาณ 80,665 ลูกบาศก์เมตรต่อปี แต่พบปัญหาคือ น้ำไหลไม่สะดวก ไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน เนื่องจากผู้ควบคุมการส่งจ่ายน้ำขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการระบบประปา

3) เพื่อผลิตน้ำประปาหมู่บ้านสามแยก ตำบลคำโพน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอำนาจเจริญ มีผู้ใช้น้ำ 200 ครัวเรือน ปริมาณการใช้น้ำ 140 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน หรือประมาณ 51,100 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ซึ่งในพื้นที่ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการใช้น้ำ

รวมการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อผลิตน้ำประปาจำนวน 1,861 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน เท่ากับ 55,830 ลูกบาศก์เมตรต่อเดือน หรือ 679,265 ลูกบาศก์เมตรต่อปี

4.3.3 น้ำเพื่อการเกษตร พื้นที่ชุมชนตำบลห้วย ตำบลคำโพน และตำบลนาหว้า อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอำนาจเจริญ ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อการเกษตร ดังนี้

1) สายที่ 1 พื้นที่บ้านดอนชาด ตำบลห้วย มีผู้ใช้น้ำ 32 ราย มีพื้นที่ทำเกษตร 1,200 ไร่ พืชที่ปลูกได้แก่ แคนตาลูป และแตงโม จำนวน 8 ราย พื้นที่เพาะปลูก 200 ไร่ ข้าวโพด, พริก และมะเขือ จำนวน 5 ราย พื้นที่เพาะปลูก 100 ไร่ ปาล์ม, ลำไย และมันสำปะหลัง จำนวน 7 ราย พื้นที่เพาะปลูก 300 ไร่ ไร่นาสวนผสม จำนวน 12 ราย พื้นที่เพาะปลูก 600 ไร่

สถานการณ์ปัญหาที่พบ

1. เกษตรกรจำนวนมากมีความต้องการใช้น้ำ แต่ระบบการกระจายน้ำยังไม่ทั่วถึง
2. ขาดงบประมาณในการบำรุงรักษา
3. เกษตรกรบางรายใช้น้ำไม่เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากใช้น้ำเกินความต้องการและเกิน

ความจำเป็น

2) สายที่ 2 พื้นที่บ้านดอนชาด ตำบลห้วย (สายกลาง) มีผู้ใช้น้ำ 18 ราย พื้นที่การเกษตร 600 ไร่ พืชที่ปลูก ได้แก่ แคนตาลูป และแตงโม จำนวน 8 ราย พื้นที่เพาะปลูก 120 ไร่ ไร่นาสวนผสม จำนวน 6 ราย พื้นที่เพาะปลูก 220 ไร่ มันสำปะหลัง และสวนยางพารา จำนวน 4 ราย พื้นที่เพาะปลูก 260 ไร่ และยังมีผู้ต้องการใช้น้ำอีกจำนวน 15 ราย พื้นที่เพาะปลูกประมาณ 102 ไร่

สถานการณ์ปัญหาที่พบ

1. ท่อส่งน้ำมีขนาดเล็กเกินไป ไม่เพียงพอต่อความต้องการ เกิดการแย่งน้ำของเกษตรกร
2. เกษตรกรบางรายใช้น้ำไม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากใช้น้ำเกินความต้องการและความจำเป็น

3. ระบบกระจายน้ำยังไม่ทั่วถึง และไม่เพียงพอ

3) สายที่ 3 พื้นที่บ้านหินกอง แก้งไฮ ตำบลนาหว้า มีผู้ใช้น้ำ 33 ราย พื้นที่เพาะปลูก 1,200 ไร่ พืชที่ปลูก ได้แก่ แคนตาลูป และแตงโม จำนวน 13 ราย พื้นที่เพาะปลูก 180 ไร่ ไร่นาสวนผสม จำนวน 8 ราย พื้นที่เพาะปลูก 420 ไร่ มันสำปะหลังและปาล์ม จำนวน 7 ราย พื้นที่เพาะปลูก 600 ไร่

สถานการณ์ปัญหาที่พบ

1. สมาชิกบางรายใช้น้ำตามใจตัวเอง
2. สมาชิกใช้น้ำไม่เป็นประโยชน์และไม่ประหยัด
3. สมาชิกไม่เคารพกฎกติกา
4. สมาชิกบางรายนำวัสดุปิดท่อส่งน้ำทำให้ท่ออุดตัน

จากปัญหาเกี่ยวกับการใช้น้ำในอดีตของอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองตามที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว ถึงแม้ว่ามีการจัดการแล้วแต่ยังคงพบกับสภาพปัญหาในปัจจุบันของแต่ละสายดังจะกล่าวต่อไป ดังนี้

4.3.4 สายกลางดอนชาด แก้งไฮ

มีแปลงการเกษตรที่ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองทั้งหมด 12 แปลง รวม 283 ไร่ นำน้ำมาใช้ในการเกษตรโดยใช้ระบบกัลน้ำ มีวาล์วเปิด-ปิดน้ำ 40 ตัว พืชที่ปลูก คือ ข้าว ส่วนหน้าแล้งปลูกแคนตาลูป ข้าวโพด และลำไย ซึ่งมีการจัดการเกี่ยวกับการใช้น้ำ โดยมีกติกาการใช้น้ำระดับชุมชน ซึ่งกติกาดังขึ้นมาโดยชุมชน ว่า ใช้น้ำเท่าที่จำเป็นและประหยัด จัดเก็บค่าบำรุงรักษาเป็นรายปี โดยคิดต่อขนาดท่อนิ้วละ 100 บาท ต่อครัวเรือน (ท่อขนาด 1 นิ้ว ค่าบำรุง 100 บาท ท่อขนาด 2 นิ้ว ค่าบำรุง 200 บาท) มีประธาน รองประธาน กรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ผ่านการแต่งตั้งโดยกรมทรัพยากรน้ำ ทั้งนี้คณะกรรมการดังกล่าวไม่มีค่าตอบแทน

ปัญหาที่พบ มีดังนี้

1. ท่อส่งน้ำขนาด 6 นิ้ว ซึ่งมีขนาดเล็กไม่สัมพันธ์กับพื้นที่การใช้น้ำ
2. ผู้ใช้น้ำที่อยู่ในพื้นที่ต่ำเปิดใช้น้ำโดยไม่คำนึงถึงผู้ใช้น้ำที่อยู่ด้านบน เช่น เปิดน้ำใช้ได้ตามปริมาณที่ต้องการแล้วก็ปิด ส่งผลให้ผู้ใช้น้ำที่มีพื้นที่สูงกว่า ไม่ได้น้ำใช้ตามต้องการ
3. วาล์วเปิด-ปิดน้ำถูกถอดออกเพื่อเปิดน้ำใช้ ส่งผลให้วาล์วเสียหาย ปัจจุบันเหลือ 2 วาล์ว
4. ผู้ใช้น้ำไม่เคารพกฎกติกาการใช้น้ำ

4.3.2 สายหินกอง แก้งไฮ

มีพื้นที่การเกษตรที่ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองทั้งหมด 27 แปลง รวม 320 ไร่ นำน้ำมาใช้ในการเกษตรโดยใช้ระบบกัลกน้ำ

พืชที่ปลูก คือ ข้าว และนาแล้งปลูกแคนตาลูป ข้าวโพด และปาล์มน้ำมัน

การจัดการ มีดังนี้

1. มีกติกการใช้ระดับชุมชน กติกาตั้งขึ้นมาโดยชุมชน ว่า ใช้น้ำเท่าที่จำเป็นและประหยัด จัดเก็บค่าบำรุงรักษาเป็นรายปี โดยคิดต่อขนาดท่อ นิ้วละ 100 บาทต่อครัวเรือน (ท่อขนาด 1 นิ้ว ค่าบำรุง 100 บาท ท่อขนาด 2 นิ้ว ค่าบำรุง 200 บาท)
2. มีประธาน รองประธาน กรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ ที่ผ่านการแต่งตั้งโดยกรมทรัพยากรน้ำ ทั้งนี้ คณะกรรมการดังกล่าวไม่มีค่าตอบแทน
3. ท่อขนาด 10 นิ้วมีวาล์วใหญ่สำหรับเปิด-ปิดน้ำ 1 วาล์ว
4. มีแผนการวางท่อเพิ่มเติม ท่อขนาด 15 นิ้ว (แผนกรมทรัพยากรน้ำ ได้รับการอนุมัติแล้ว)
5. มีแผนการสร้างคลองซอย ซึ่งเรียกว่าสายสีม่วง สำหรับนำน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองมาใช้ในพื้นที่ที่ยังไม่ได้ใช้น้ำ (ยังไม่มีการขุด)

ปัญหาที่พบ คือ สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่เคารพกฎกติกา เช่น ไม่เปิดน้ำใช้ตามลำดับการใช้น้ำ

4.3.3 สายดอนชาด

มีแปลงการเกษตรที่ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองทั้งหมด 29 แปลง รวมพื้นที่ทั้งหมด 347 ไร่ นำน้ำมาใช้โดยระบบท่อแบบกัลกน้ำ นอกจากนี้ยังนำน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองมาใช้ในการระบบประปาหมู่บ้าน จำนวน 90 ครัวเรือน ประปาหมู่บ้านหน้าแล้งแห้งขาด

พืชที่ปลูก ส่วนใหญ่ทำนาข้าว และปลูกพืชอื่นๆ ในหน้าแล้ง คือ พืชไร่ แคนตาลูป แตงโม ข้าวโพด

การจัดการ มีดังนี้

1. มีกติกการใช้ระดับชุมชน กติกาตั้งขึ้นมาโดยชุมชน ว่า ใช้น้ำเท่าที่จำเป็นและประหยัด จัดเก็บค่าบำรุงรักษาเป็นรายปี โดยคิดต่อขนาดท่อ นิ้วละ 100 บาทต่อครัวเรือน (ท่อขนาด 1 นิ้ว ค่าบำรุง 100 บาท ท่อขนาด 2 นิ้ว ค่าบำรุง 200 บาท)
2. มีประธาน รองประธาน กรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ ที่ผ่านการแต่งตั้งโดยกรมทรัพยากรน้ำ ทั้งนี้ คณะกรรมการดังกล่าวไม่มีค่าตอบแทน

ปัญหาที่พบ คือ จำนวน 90 ครัวเรือน ที่เชื่อมต่อน้ำไปใช้ในครัวเรือนโดยใช้ท่อขนาดเล็ก แต่สมาชิกในชุมชนบางคนจัดระบบน้ำเพื่อให้ไหลเข้าพื้นที่เกษตร (เปิดท่อใหญ่) ส่งผลให้น้ำไม่ไหลไปตามครัวเรือน และบางจุดเกิดท่อส่งน้ำอุดตัน

4.3.4 สายสามแยกและโค้งอร่าม

เป็นพื้นที่ที่อยู่เหนืออ่างเก็บน้ำ นำน้ำจากห้วยหินกองไปใช้ประปาหมู่บ้านและ นำน้ำไปใช้ในการเกษตรโดยใช้สถานีสูบน้ำไฟฟ้า

สามแยก มีแปลงการเกษตรที่ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองทั้งหมด 12 แปลง รวมพื้นที่ทั้งหมด 164 ไร่

โค้งอร่าม มีแปลงการเกษตรที่ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองทั้งหมด 64 แปลง รวมพื้นที่ทั้งหมด 673 ไร่

พืชที่ปลูก คือ ข้าวเป็นส่วนใหญ่

การจัดการ มีดังนี้

1. สูบน้ำมาใช้โดยใช้พลังงานไฟฟ้า
2. ปัจจุบันมีแผนการนำน้ำมาใช้โดยใช้พลังงานแสงอาทิตย์ ซึ่งกำลังดำเนินการของงบประมาณ

จากพลังงานจังหวัด และจากกรมทรัพยากรน้ำ สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 11 ครอบคลุมพื้นที่ทางการเกษตร 365 ไร่ และ 57 แปลง

ปัญหาที่พบ คือ

1. น้ำใช้ในครัวเรือนไม่เพียงพอต่อการใช้ในหน้าแล้ง เนื่องจากในหน้าแล้งน้ำแห้ง
2. ค่าน้ำประปาหน่วยละ 6 บาท ไม่คุ้มทุน เนื่องจากค่าไฟฟ้าแพง
3. เครื่องสูบน้ำชำรุดบ่อยครั้ง
4. ไม่สามารถสูบน้ำมาใช้ในการเกษตรได้เลย เนื่องจากค่าไฟฟ้าแพงมาก

4.4 สภาพการใช้น้ำ ปัญหา สาเหตุและข้อจำกัดของการใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

4.4.1 การใช้น้ำเพื่อการเกษตร

1) หมู่บ้านหินกอง (คุ้มแก้งไฮ หมู่ที่ 9)

[illegible]

2) หมู่บ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า

นางหัน ตาแก้ว	15	ชื่อ - สกุล	พื้นที่ (ไร่)	กล้วย (ไร่)	ถั่วฝักยาว (ไร่) 486)	ข้าวโพด (ไร่)	แตงกวา (ไร่) (350)	แคนตาลูป (ไร่)	มันสำปะหลัง (ไร่)	มะเขือเปราะ (ไร่) (500)	ปาล์มน้ำมัน (ไร่)	อ้อย (ไร่) (1656)	แตงไทย (ไร่)	แตงโม (ไร่)	ยางพารา (ไร่)
---------------	----	-------------	---------------	-------------	-----------------------	---------------	--------------------	----------------	-------------------	-------------------------	-------------------	-------------------	--------------	-------------	---------------

[illegible]

3) หมู่บ้านดอนชาด หมู่ที่ 9 ตำบลห้วย

[illegible]

ชื่อ - สกุล	พื้นที่ (ไร่)	ถั่วฝักยาว (ไร่)	ข้าวโพด (ไร่) (464)	แตงกวา (ไร่) (350)	พริก (ไร่) (650)	แคนตาลูป (ไร่)	มะเขือเปราะ (ไร่) (500)	ปาล์มน้ำมัน (ไร่)	กาดินหมี่ (ไร่)	ลำไย (ไร่)	หน่อไม้ฝรั่ง (ไร่) (2586)	ยาลัด (ไร่)
น.ส.รุ่งสว่างจิตร ชูวงศ์	8											1
นางจำปี บุญเกื้อ	8					2						
นายก่อ เกษมจิตต์	13					1						
นายทวีชัย นวลตา	4					1						
นางอำพร ฉลุศรี	14											
นายเริ่ม เหลาผา	14											
(รวมทั้งสิ้น 413 ไร่)												

4) หมู่บ้านสามแยก หมู่ที่ 1 ตำบลคำโพน

ชื่อ - สกุล	พื้นที่ (ไร่)	ยางพารา (ไร่)
นายถวิล ไตรยวงศ์	6	
นางวาริ กาเผือกงาม	7	
นายวิสันต์ เสียงหวาน	4	
นายอุเทน สีวสา	10	
นายอนันพล ลาเลิศ	22	4
นายเข้มพร อนุสนธิ์	17	
นายศรีอุบล ใจใส	10	
นางสาวอนอนงค์ ลาเลิศ	10	
นางสมศรี สุขขา	24	
นายเพ็ญสันต์ ไตยวงศ์	15	
(รวมทั้งสิ้น 127 ไร่)		

5) หมู่บ้านโค้งอร่าม หมู่ที่ 2 ตำบลคำโพน

ชื่อ - สกุล	พื้นที่ (ไร่)	แคนตาลูป (ไร่)	ยางพารา (ไร่)
นายวร ประสันรักษ์	16		4
นายบุญจันทร์ เสนาคำ	6		
นายสมพงษ์ สีเขียว	6		
นายทองเสาร์ อนุสนธิ์	9		
นายประธาน ยวนยี่	18	10	
นางวิมลมาศ ขุนรัตน์	15		
นายผจญ นาคาสี	16		
นายวิเชียร พันหาร	10		
นายสมพาน กภโสม	17	6	
นายชาลี กาเผือกงาม	20		

ชื่อ - สกุล	พื้นที่ (ไร่)	แคนตาลูป (ไร่)	ยางพารา (ไร่)
นายบุญลิ่ง คำชัยภูมิ	6		
นายพัฒนา ศรีจันทร์	7		
นายบรรเลง อวยพร	12		
(รวมทั้งสิ้น 158 ไร่)			
ปัจจุบันไม่มีการใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเนื่องจากเป็นพื้นที่สูงใช้ระบบสูบน้ำโดยไฟฟ้าพลังงานไฟฟ้า ซึ่งค่าไฟฟ้าแพงมาก ไม่เกิดความคุ้มค่า อีกทั้งเครื่องสูบน้ำชำรุดบ่อย			

สรุปปริมาณการใช้น้ำเพื่อการเกษตร

ชนิดพืช	ปริมาณการใช้น้ำต่อไร่ต่อฤดูกาล (ลูกบาศก์เมตรต่อไร่)	จำนวนพื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	รวมปริมาณการใช้น้ำต่อฤดูกาล (ลูกบาศก์เมตร)
กล้วย	1,200	5	6,000
ถั่วฝักยาว	558	8.1	4,519.80
ข้าวโพด	553	10.2	5,640.60
แตงกวา	350	8.1	2,835
พริก	940	2.2	2,068
แคนตาลูป	812	46	37,352
มันสำปะหลัง	0.008	7.5	0.06
มะเขือเปราะ	500	2.2	1,100
ปาล์มน้ำมัน	1797	22	39,534
กะหล่ำปลี	384	0.2	76.80
กาดตีนหมี	362	0.3	108.60
กาดขาว	263	0.2	52.60
เผือก	2,290	1	2,290
อ้อย	1,902	10	19,020
แตงไทย	812	1	812
แตงโม	812	5	4,060
ยางพารา	1,200	13	15,600
หน่อไม้ฝรั่ง	2,969	1	2,969
ลำไย	1,997	1	1,997
ยาจัด	774	4.3	3,328.20
รวมการใช้น้ำของพืชทุกชนิดต่อฤดูกาล			149,363.66

การคำนวณปริมาณการใช้น้ำ

ปริมาณการใช้น้ำต่อฤดูกาลของพืชแต่ละชนิด (ลูกบาศก์เมตร) = ปริมาณการใช้น้ำต่อไร่ต่อฤดูกาล (ลูกบาศก์เมตรต่อไร่) ของพืชแต่ละชนิด × จำนวนพื้นที่เพาะปลูกของพืชแต่ละชนิด (ไร่)

ตัวอย่างการคำนวณ

ชนิดพืช กล้วย ปริมาณการใช้น้ำต่อไร่ต่อฤดูกาล 1,200 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ จำนวนพื้นที่เพาะปลูก 5 ไร่
ดังนั้น

ปริมาณการใช้น้ำต่อฤดูกาลของกล้วย = 1,200 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ $\times$ 5 ไร่ = 6,000 ลูกบาศก์เมตร

4.4.2 การใช้น้ำเพื่อการประปาหมู่บ้าน

หมู่บ้านที่ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อการประปาหมู่บ้านมีเพียงหนึ่งหมู่บ้าน คือบ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โดยปริมาณการใช้น้ำ ต่อปีจำนวน 13,076 ลูกบาศก์เมตร

4.4.3 การใช้น้ำเพื่อการประปาส่วนภูมิภาค

พื้นที่อำเภอปทุมราชวงศาเป็นที่ตั้งของการประปาส่วนภูมิภาคสาขาเขมราฐ หน่วยบริการปทุมราชวงศา ซึ่งเป็นสาขาของการประปาส่วนภูมิภาคเขต 8 โดยสูบน้ำดิบจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อนำไปผลิตเป็นน้ำประปาให้บริการในพื้นที่รับผิดชอบ ซึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ.2556 ถึง พ.ศ. 2560 มีปริมาณการใช้น้ำดิบเฉลี่ย 358,997.80 ลูกบาศก์เมตรต่อปี มีรายละเอียด ดังนี้

พ.ศ.	ปริมาณน้ำดิบ (ลูกบาศก์เมตร)
2556	91,014
2557	290,067
2558	355,319
2559	471,303
2560	587,286
รวมทั้งสิ้น	1,794,989
เฉลี่ยต่อปี	358,997.80

สรุปการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองโดยแยกตามกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรม	ปริมาณการใช้น้ำ (ลูกบาศก์เมตรต่อปี)
1. เพื่อการเกษตร	149,363.66
2. เพื่อการประปาหมู่บ้าน	13,076
3. เพื่อการประปาส่วนภูมิภาค	358,997.80
รวมปริมาณการใช้น้ำ	521,437.46

สรุปสภาพการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อกิจกรรมด้านการเกษตร ประปาหมู่บ้าน และประปาส่วนภูมิภาค มีปริมาณรวมทั้งสิ้น 521,437.46 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการใช้น้ำและปริมาณน้ำที่มีในอ่าง (ฤดูฝน ระหว่างเดือน กันยายน-มกราคม ปริมาณน้ำประมาณ 5 ล้านลูกบาศก์เมตร) จึงเพียงพอต่อความต้องการ ซึ่งคงเหลือปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำจำนวน 4,478,562.54 ลูกบาศก์เมตร ทั้งนี้ยังไม่คิดค่าการระเหยของน้ำในอ่างเก็บน้ำ

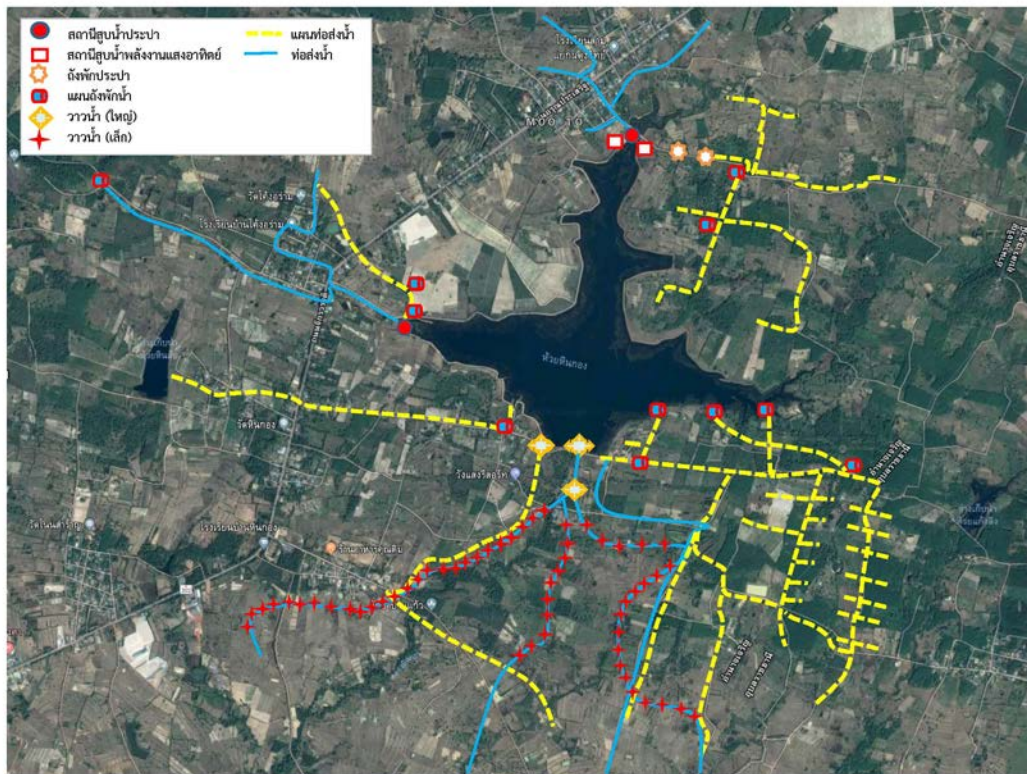
4.5 แนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน

4.5.1 การพัฒนาและแก้ไขปัญหาาระบบการกระจายน้ำ

การพัฒนาและแก้ไขปัญหาาระบบการกระจายน้ำของชุมชนรอบอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองได้เริ่มต้นจากแนวคิดของชุมชนที่ต้องการให้มีการบริหารจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเนื่องจากพบว่ามีการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองโดยไม่คำนึงถึงปริมาณการใช้ กล่าวคือส่วนมากเกษตรกรใช้น้ำไม่ประหยัดจึงเกิดแนวคิดในการจัดการน้ำขึ้นโดยได้ประสานขอความอนุเคราะห์จากสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค ๑๑ กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค ๑๑ ได้หาแนวทางในการดำเนินการโดยได้ประสานกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อศึกษาหาแนวทางการจัดการดังกล่าว โดยได้บูรณาการระหว่างชุมชนในพื้นที่ สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค ๑๑ และศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อศึกษาวิจัยแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน ซึ่งงานวิจัยได้สนับสนุนให้ชุมชนเกิดแนวคิดที่จะพัฒนาพื้นที่อย่างหลากหลาย เช่น การผันน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองไปยังชุมชนโดยใช้ระบบท่อส่ง การพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมระหว่างจังหวัด การพัฒนาพื้นที่สามตำบล เป็นต้น

การวิจัยดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนเกิดองค์ความรู้และแนวคิดด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งต้องมียงบประมาณเป็นองค์ประกอบ การจะได้มาซึ่งงบประมาณชุมชนต้องเสนอโครงการไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบแต่ละด้าน โดยเขียนข้อเสนอโครงการเพื่อขอรับจัดสรรเงินงบประมาณ และการประชุมเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันของชุมชน จากการเสนอโครงการเพื่อขอรับจัดสรรเงินงบประมาณ บางโครงการได้รับการจัดสรรดำเนินการและบางโครงการอยู่ระหว่างการเสนอของบประมาณ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วางโครงข่ายท่อกระจายน้ำเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถกระจายน้ำได้ทั่วถึงมากขึ้น ทั้งนี้ได้รับการอนุมัติงบประมาณจากกรมทรัพยากรน้ำจำนวน 18 ล้านบาท วางระบบใหม่ และเพิ่มเติมในสายตอนขาด แก้งไฮ และสายหินกอง แก้งไฮ ในส่วนที่ประสบปัญหา (แผนท่อส่งน้ำสีเหลือง ดังปรากฏในแผนที่) ปัจจุบันกำลังก่อสร้างใกล้จะแล้วเสร็จ (ก่อสร้างได้ 90 เปอร์เซ็นต์)
2. ปรับปรุงระบบการกระจายน้ำโดยให้สมาชิกที่ใช้น้ำซื้อมิเตอร์ติดเอง เพื่อแก้ไขปัญหาาระบบการกระจายน้ำในสายตอนขาด-แก้งไฮ
3. เปลี่ยนแปลงขนาดท่อกระจายน้ำ และซ่อมแซมในส่วนที่ชำรุด เพื่อแก้ไขปัญหาการกระจายน้ำสายตอนขาด
4. สำรวจ ออกแบบ และเสนอโครงการกระจายน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ แทนพลังงานไฟฟ้า เพื่อแก้ไขปัญหาการกระจายน้ำสายสามแยก และสายโค้งอร่าม
5. ขุดลอกอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง เพื่อเพิ่มความลึกของน้ำ ให้สามารถเก็บน้ำไว้ในหน้าแล้ง ได้รับงบประมาณจากกรมทรัพยากรน้ำ
6. เปลี่ยนระบบการใช้น้ำจากสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าเป็นสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ เนื่องจากการสูบน้ำด้วยไฟฟ้ามีค่าไฟแพงไม่คุ้มทุนการผลิต

แผนที่ระบบการกระจายน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

4.5.2 การพัฒนากลไกการจัดการน้ำในระดับกลุ่ม ดังนี้

1. สร้างกติการะดับโซนและกติการวมเนื่องจากไม่เคารพกติกา ละเมิดสิทธิคนอื่น โดยให้คณะกรรมการแต่ละโซนกำหนดกติการะดับโซน และคณะกรรมการกลางกำหนดกติการวม
2. ตั้งคณะกรรมการระดับหมู่บ้าน และกรรมการอ่างเก็บน้ำ โดยให้แต่ละหมู่บ้านแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน และให้คณะกรรมการหมู่บ้านแต่งตั้งคณะกรรมการอ่างเก็บน้ำ

การพัฒนากลไกดังกล่าวโดยการสร้างความตระหนักถึงปัญหา โดยใช้เวทีประชาคม คืบข้อมูล เพื่อให้เห็นสภาพปัญหาาร่วมกัน และนำไปสู่การสร้างกติกาการใช้น้ำ และตั้งคณะกรรมการร่วมกัน ได้ผลดังนี้

1. สายโค้งอร่าม

คณะกรรมการจัดการน้ำ มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. นายแสง สีเขียว	ประธาน
2. นายวร ประสันลักษณ์	รองประธาน
3. นายไพรัตน์ ขุนรัตน์	รองประธาน
4. นายสุนันท์ บัวใหญ่	เลขานุการ
5. นายสมพาน กุฎโสเม	เหรัญญิก
6. นายประมวล นาคำ	กรรมการ
7. นายทองเสาร์ อนุสนธิ์	กรรมการ
8. นายผจญ นาคำสี	กรรมการ

9. นายประธาน ยวนยี่	กรรมการ
10. นายธงชัย พิมพ์วงศ์	กรรมการ
11. นายมงกุฎ สีเขียว	กรรมการ

กฎกติกา

1. เปิดน้ำ 8 หัวขึ้นไป
2. อัตราค่าบริการ 40 บาท ต่อ ชั่วโมง ต่อ หนึ่งหัว หรือสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม
3. แบ่งเขตใช้น้ำเป็น 2 สาย ดังนี้
 - 3.1 สายไส้ไก่ นายประมวล นาคำ นายทองเสาร์ อนุสนธิ์
 - 3.2 สายท่อใต้ดิน นายแสง สีเขียว นายวร ประสันลักษณะ
4. ผู้ใดก่อให้เกิดความเสียหายแก่ระบบต้องชดใช้ค่าเสียหาย ตามความเป็นจริง
5. แบ่งรายได้จากการเก็บค่าบริการออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้
 - 5.1 เข้าส่วนกลาง 40 %
 - 5.2 ตอบแทนกรรมการ 30 %
 - 5.3 ซ่อมบำรุง 30 %

แผนพัฒนาพื้นที่

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (แคนตาลูป แตงไทย)
2. เป็นแหล่งกระจายสินค้าทางการเกษตรจากท้องถิ่น (ตลาดขายส่ง)
3. ชุมนุมรอบ ๆ บริเวณที่ตั้งเครื่องสูบน้ำ
4. หาแหล่งน้ำมาเพิ่มเติมเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร (ผันน้ำโขง)
5. ขยายเขตพื้นที่ใช้น้ำทางการเกษตร (สามเหลี่ยมไม้ผล)

2. สายบ้านสามแยก

คณะกรรมการจัดการน้ำ เมืองค์ประกอบ ดังนี้

1. นายวิฑูรย์ ศรีจันทร์	ประธาน
2. นายเล็งสี ทวีแสง	รองประธาน
3. นางคำภา ก้อนแก้ว	รองประธาน
4. นายสมชาย พันเอ็ด	เลขานุการ
5. นายเกรียงไกร แสงก่อ	เหรัญญิก
6. นายยุทธนา พิงภพ	กรรมการ
7. นายดี เหลาเคน	กรรมการ
8. นายบุญยัง ก้านกิ่ง	กรรมการ
9. นายมานิต พิมพ์สุตะ	กรรมการ

กฎกติกา

1. เปิดน้ำไม่ต่ำกว่า 6 หัวขึ้นไป
2. อัตราค่าบริการ 80 บาท ต่อ หนึ่งหัว
3. แบ่งเขตใช้น้ำเป็น 3 สาย
 - 3.1 สายบ้านพุทธศิลป์
 - 3.2 สายบ้านดอนนกยูง

ตามความเป็นจริง

- 3.3 สายวัดหนองน้ำใส
4. ผู้ใดก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบใช้น้ำโดยไม่ได้รับอนุญาตจะต้องชดใช้ค่าเสียหาย
5. แบ่งรายได้จากการเก็บค่าบริการออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้
 - 5.1 เข้าอบต. 40 %
 - 5.2 เข้าส่วนกลาง 30 %
 - 5.3 ค่าตอบแทนคณะกรรมการ 30 %

แผนการแก้ปัญหา

1. ปัญหาค่าไฟฟ้าสูง ไม่คุ้มทุน เปลี่ยนจากระบบไฟฟ้าเป็นระบบโซลาร์เซลล์
2. ขุดลอกบริเวณที่ตั้งเครื่องสูบน้ำให้มีความลึกและกว้างมากขึ้น
3. กั้นฝายน้ำล้น
4. หาแหล่งน้ำอื่นมาเติม (จากน้ำโขง)

แผนพัฒนาพื้นที่

1. ปรับภูมิทัศน์รอบอ่างหिनกองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของตำบลคำโพน
2. ทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร กีฬา และวัฒนธรรม (หिनกองโมเดล)
3. ฟื้นฟูแหล่งน้ำโดยการขุดลอกเพื่อเพิ่มปริมาณการเก็บกักน้ำ
4. ตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยว
5. แสวงหาพลังงานทดแทนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและคนในชุมชน

3. สายบ้านดอนขาด

คณะกรรมการจัดการน้ำ เมืองค์ประกอบ ดังนี้

1. นายณรรธ ธีรโคตร	ประธาน
2. นายปรีชา ทองทัพ	รองประธาน
3. นายทองเปลว เทียมทัศน์	รองประธาน
4. นายบุญดี บุญเกื้อ	เลขานุการ
5. นางชนิษฐา คงทน	เหรัญญิก
6. นายก่อ เกษมจิตต์	กรรมการ
7. นายบุญเส็ง หงษา	กรรมการ
8. นายอำพร เครือวัลย์	กรรมการ
9. นางสาวสิริพัฒน์ภรณ์ ชินโคตรพงษ์	กรรมการ
10. นายบุญทัน แดงล้อม	กรรมการ
11. นายสังข์ ศรีคำ	กรรมการ
12. นายวิเชียร ทองทัพ	กรรมการ
13. นางคำเพียร อุ๋นใจแรม	กรรมการ

กฎกติกา

1. จากอ่างหिनกอง ถึงนายนายบุญมา จันทรแรม ใช้ท่อไม่เกิน 2 นิ้ว
2. จากพื้นที่นายนายบุญมา จันทรแรม ถึงก่อนเข้าหมู่บ้าน ใช้ท่อไม่เกิน 1 นิ้ว
3. ท่อน้ำที่ใช้ในครัวเรือน (หมู่บ้าน) ท่อขนาดไม่เกิน 3/4 นิ้ว
4. ใช้น้ำเท่าที่จำเป็น
5. จัดเก็บค่าบริการใช้น้ำดังนี้

- 5.1 ขนาดท่อ 2 นิ้ว 200 บาทต่อปี
- 5.2 ขนาดท่อ 1 นิ้ว 100 บาทต่อปี
- 5.3 ขนาดท่อ 3/4 นิ้ว 50 บาทต่อปี
6. แบ่งรายได้จากการเก็บค่าบริการออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้
 - 6.1 คณะกรรมการ 50 %
 - 6.2 เข้าส่วนกลาง 20 %
 - 6.3 ซ่อมบำรุง 30 %
7. สมาชิกทำผิดกฎกติกาหรือทำให้ทรัพย์สินส่วนรวมเสียหาย มีข้อกำหนด ดังนี้
 - 7.1 ตักเตือน
 - 7.2 ปรับค่าเสียหาย ตามขนาดท่อ ดังนี้
 - ท่อขนาด 2 นิ้ว 1,000 บาท
 - ท่อขนาด 1 นิ้ว 500 บาท
 - ท่อขนาด 3/4 นิ้ว 300 บาท
 - 7.3 ยกเลิกการใช้น้ำ

แผนการแก้ปัญหา

1. ลดขนาดท่อเข้าแปลงเกษตรเป็นขนาด 1 นิ้ว จากบริเวณที่นาของนายบุญมา จันทรแรม ถึงบ้านดอนชาด

2. ลดขนาดท่อจากอ่างเก็บน้ำหिनกองถึงนายนายบุญมา จันทรแรม เป็นไม่เกิน 2 นิ้ว

แผนพัฒนาพื้นที่

1. รวมกลุ่มปลูกไม้ผลเพื่อจำหน่าย (สามเหลี่ยมผลไม้)
2. ปรับปรุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ประเพณี วัฒนธรรม การทอเสื่อ ทอผ้า พื้นเมือง ล่องแพ จุดชมวิว สวนผลไม้ ศูนย์โอท็อป)
3. หาแหล่งน้ำมาเติมให้เพียงพอ (ผันน้ำโขง)
4. พื้นฟูแหล่งน้ำบริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยหिनกองเพื่อเพิ่มปริมาณเก็บกักน้ำ
5. ปรับปรุงถนนสายตั้งแต่ทางเชื่อมถนนหมายเลข 202 (อรุณประเสริฐ) ช่วงตั้งแต่โรงเรียนบ้านหिनกองถึงอำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นถนนสายท่องเที่ยวเชื่อมระหว่าง 2 จังหวัด (อุบลราชธานี-อำนาจเจริญ)
6. ปรับปรุงถนนสายบ้านดอนชาด-อ่างเก็บน้ำห้วยหिनกอง

4. สายบ้านแก้งไฮ หินกอง

คณะกรรมการจัดการน้ำ มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. นายจันทน์ อภัยภูจน์	ประธาน
2. นายบัวพันธ์ แก้วพิลา	รองประธาน
3. นายสุน พิมพ์หาญ	รองประธาน
4. นายจุลเจิม ศรีซัง	เลขานุการ
5. นายหนูกร อภัยภูจน์	เหรัญญิก
6. นายบัว วงศ์พรมา	กรรมการ
7. นายสาคร พันทอง	กรรมการ
8. นายจัน อินลี	กรรมการ

9. นายสำราญ อยู่เย็น กรรมการ
10. นายบุญ พิมพ์หาร กรรมการ

กฎกติกา

1. ติดตั้งมิเตอร์โดยจัดซื้อเอง
2. ใช้ท่อขนาดไม่เกิน 3 นิ้ว
3. ใช้น้ำเท่าที่จำเป็น
4. จัดเก็บค่าบริการใช้น้ำผ่านมิเตอร์ คิดอัตราหน่วยละ 50 สตางค์ (เก็บตามรอบเดือน)
5. ค่าตอบแทน
 - 5.1 คณะกรรมการ 50%
 - 5.2 เข้าส่วนกลาง 20 %
 - 5.3 ซ่อมบำรุง 30 %
6. สมาชิกทำผิดกฎกติกาหรือทำทรัพย์สินเสียหายซึ่งมีข้อกำหนดดังนี้
 - 6.1 ตักเตือน
 - 6.2 ชดใช้ค่าเสียหายทั้งหมด
 - 6.3 ตัดออกจากระบบ

การจัดการน้ำ

1. มีกติกาใช้น้ำระดับชุมชน
2. มีประธาน รองประธาน กรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ผ่านการแต่งตั้ง โดยกรมทรัพยากรน้ำ
ซึ่งคณะกรรมการไม่มีค่าตอบแทน
3. ท่อขนาด 10 นิ้ว มีวาล์วใหญ่สำหรับเปิดน้ำ 1 วาล์ว
4. มีแผนการวางท่อเพิ่มเติมท่อขนาด 15 นิ้ว (แผนกรมทรัพยากรน้ำ ได้รับการอนุมัติแล้ว)
5. มีแผนคลองซอย ซึ่งเรียกว่าสายสีม่วง สำหรับนำน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองมาใช้ใน
พื้นที่ที่ยังไม่ได้ใช้น้ำ (ยังไม่มีงบประมาณ)

ปัญหา

สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่เคารพกติกา เช่นไม่เปิดน้ำตามคิว

แผนการแก้ไขปัญหา

1. ติดตั้งมิเตอร์โดยจัดซื้อเอง
2. ตัดระบบเดิมเพื่อเชื่อมต่อบริเวณ
3. เชื่อมต่อจากระบบสีแดง
4. จัดตั้งกฎกติกาขึ้นมาใหม่
5. แต่งตั้งคณะกรรมการชุดใหม่
6. จัดหาค่าตอบแทนคณะกรรมการ จากผู้ใช้น้ำผ่านมิเตอร์
7. ลดขนาดท่อลงเป็นขนาด 3 นิ้ว

แผนพัฒนาพื้นที่

1. รวมกลุ่มปลูกไม้ผลเพื่อจำหน่าย (สามเหลี่ยมผลไม้)
2. ปรับปรุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ประเพณี วัฒนธรรม การทอเสื่อ ทอผ้า
พื้นเมือง ล่องแพ จุดชมวิว สวนผลไม้ ศูนย์โอท็อป)
3. หาแหล่งน้ำมาเติมให้เพียงพอ (ผันน้ำโขง)

4. พื้นฟูแหล่งน้ำบริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อเพิ่มปริมาณเก็บกักน้ำ
5. ปรับปรุงถนนสายตั้งแต่ทางเชื่อมถนนหมายเลข 202 (อรุณประเสริฐ) ช่วงตั้งแต่โรงเรียนบ้านหินกองถึงอำเภอภูซำปูน จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นถนนสายท่องเที่ยวเชื่อมระหว่าง 2 จังหวัด (อุบลราชธานี-อำนาจเจริญ)
6. ปรับปรุงถนนสายบ้านดอนชาด-อ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

คณะกรรมการกลางบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

1) นายสมัย ชวงค์	ประธาน
2) นายมงกุฎ สีเขียว	รองประธาน
3) นายบุญยัง ก้านกิ่ง	รองประธาน
4) นายจำนงค์ อัมภาญจน์	เลขานุการ
5) นายสุนันท์ บัวใหญ่	รองเลขานุการ
6) นายสมพร ป้อมหิน	เหรัญญิก
7) นางคำภา ก้อนแก้ว	รองเหรัญญิก
8) นายณรรธ ธีรโคตร	รองเหรัญญิก
9) นายปรีชา ทองทัพ	ประชาสัมพันธ์
10) นายเกรียงไกร แสงก่า	รองประชาสัมพันธ์
11) นายแสง สีเขียว	รองประชาสัมพันธ์
12) นางศรีเรือน รัตนศรี	รองประชาสัมพันธ์
13) นายทองเปลว เทียมทัศน์	ปฎิคม
14) นางคำมี ตระทอง	รองปฎิคม
15) นายอ่างทอง บุญสงค์	รองปฎิคม
16) นางสาวสิริพัฒน์นาภรณ์ ชินโคตรพงษ์	รองปฎิคม

บทบาทหน้าที่คณะกรรมการกลางบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

- 1) ตรวจสอบ ติดตาม ควบคุมการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองเพื่อให้เป็นไปตามกฎกติกาของแต่ละสาย
- 2) ติดตามและตรวจสอบ แจ้งเตือนปริมาณน้ำในอ่างก่อนเกิดวิกฤตน้ำขาดแคลน

กฎกติกาคณะกรรมการกลางบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

- 1) จัดประชุมคณะกรรมการกลางและคณะกรรมการแต่ละสาย ทุกวันที่ 8 ของเดือน
- 2) คณะกรรมการกลางมีวาระ 2 ปี
- 3) คณะกรรมการกลางมีค่าตอบแทนตามความเหมาะสม

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

โครงการวิจัยแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน ได้ดำเนินการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ ศักยภาพของแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง 2) เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการน้ำ ปัญหา สาเหตุและผลกระทบในการจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 3) เพื่อศึกษาสภาพการใช้น้ำ ปัญหา สาเหตุและข้อจำกัดของการใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง 4) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน สามารถสรุปผลการวิจัยดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 บริบทชุมชนตำบลคำโพน ตำบลนาหว้า ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

1) หมู่บ้านบ้านโค้งอร่าม หมู่ที่ 2 ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ สภาพพื้นที่ของหมู่บ้าน

พื้นที่บ้านโค้งอร่าม เป็นพื้นที่ราบลุ่มสลับกับภูเขาขนาดเล็กเรียกว่าภูดานตู๋ พื้นที่เหมาะแก่การทำนาเพราะมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ คือ อ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ซึ่งมีน้ำตลอดปี และมีสถานีสูบน้ำด้วยพลังไฟฟ้า ระยะทางระหว่างบ้านโค้งอร่ามกับอำเภอปทุมราชวงศา 6 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดอำนาจเจริญ 37 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี 34 กิโลเมตร

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านโค้งอร่าม

บ้านโค้งอร่ามตั้งอยู่เป็นพื้นที่ราบสูง เหมาะแก่การทำเกษตรกรรมทุกชนิด เพราะมีแหล่งได้แก่ อ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ห้วยหินด่าง ห้วยหมาด้า มีน้ำตลอดปี และมีสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านโค้งอร่าม บ้านโค้งอร่ามตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2520 ผู้ที่มาตั้งบ้านครั้งแรกคือ คือ นายแดง สายเนตร เดิมพื้นที่นี้ตั้งบ้านโค้งอร่ามเป็นพื้นที่ป่าไม้ ต่อมาชุมชนขยายมากขึ้นทำให้ป่าลดลงมาก ปัจจุบันคงเหลือเพียงภูดานตู๋เท่านั้น ผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่คนแรกจนถึงคนปัจจุบัน คือ 1.นายคำสี ภูติรักษ 2.นายทองกาย สิทธิธรรม 3.นางนาง กองทอง 4.นายเสี่ยมแสงคำ 5.นายไพรัตน์ บุญทศ และ 6.นายมงกุฎ สีเขียว (คนปัจจุบัน)

สถานการณ์ส่งผลกระทบต่อชุมชนคือ ในอดีตแต่ละชุมชนมีขนาดเล็กมีความต้องการน้ำน้อย แต่ปัจจุบันชุมชนขยายมากขึ้น ทำให้น้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการมีขยายเขตการประปาส่วนภูมิภาค การสร้างประปาหมู่บ้าน การสร้างระบบส่งน้ำแบบท่อ การสร้างสถานีสูบน้ำ เพื่อการเกษตร 2 สถานีทำให้แหล่งน้ำห้วยหินกองเริ่มตื้นเขิน

2) หมู่บ้านสามแยก หมู่ที่ 1 ตำบลคำโพน อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ สภาพพื้นที่ของหมู่บ้าน เดิมเป็นป่าไม้เบญจพรรณ เป็นที่ราบลุ่มในอดีตเคยเป็นป่าไม้เบญจพรรณ (ป่าดงคำเดื่อย) ไปมาหาสู่ยากลำบาก ปัจจุบันชุมชนขยายมากขึ้น ทำให้ป่าเริ่มหมดไป ความเจริญเข้ามาแทนที่ ประชากรมีทั้งหมด 260 ครัวเรือน แบ่งเป็น ชาย 648 คน และหญิง 613 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 1,261คน

3) หมู่บ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ สภาพพื้นที่หมู่บ้าน

ตั้งอยู่ที่ดอน ห่างจากอำเภอปทุมราชวงศา 6 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดอำนาจเจริญ 37 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี 34 กิโลเมตร

ประวัติความเป็นมา (เอกสาร+สัมภาษณ์) ของชุมชน

เมื่อปี พ.ศ. 2470 มีนายดี สุวรรณโค และญาติมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ที่บริเวณโรงเรียนบ้านหินกองปัจจุบัน โดยบริเวณที่อยู่อาศัยมีลักษณะเป็นที่นาที่มีรูปร่างคล้ายกันกระเพาะจึงเรียกกันว่า บ้านนามน มีนายดี นายพาน นายจวน นายถอน ร่วมกันตั้งหมู่บ้านขึ้นมาหลังจากนั้นประมาณ 5 ปี ชาวบ้านพากันอพยพกลับบ้านหนีไป คงเหลือนายดีครอบครัวเดียว และเมื่อ พ.ศ. 2485 ครอบครัวนายดีจึงย้ายขึ้นไปทางด้านทิศเหนือของที่นา ต่อมา มีนายเคน สีเขียว เข้ามาอยู่เพิ่ม โดยเมื่อ พ.ศ. 2488 พ่ออ่วม แสงคำ และพ่อเอิบ อภิกาญจน์ เข้ามาอยู่ด้วย รวมเป็น 5 ครอบครัว ทำมาหากินตามประสาคนบ้านป่าและสร้างเป็นที่พักสงฆ์ด้วยอยู่กินกันแบบสบาย ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2520 เกิดภัยแล้งในหมู่บ้านคนพากันอพยพไปทำงานต่างจังหวัด ทำให้ชุมชนลำบากมากอยู่ต่อมาจึงมีการทำอ่างเก็บน้ำขึ้น

4) หมู่บ้านดอนชาด หมู่ที่ 9 ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

สภาพพื้นที่หมู่บ้าน

บ้านดอนชาดมีชื่อเดิมว่าบ้านคำซ้นาค ตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2480 ผู้ก่อตั้งคือ นายพิมพ์ พลเทพ กับนายแหล่ ชวงค์ และมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือนายเส็ง ชวงค์ โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำอย่างต่อเนื่องของชุมชน ดังนี้ นายเหี่ยว หงษา นายมา ป้อมหิน นายสัมฤทธิ์ สีหพันธ์ นายขันตรี รุมา และนายสถิตย์ จิตรประสงค์ ตามลำดับ สภาพพื้นที่หมู่บ้าน พื้นที่บ้านดอนชาด เป็นที่ราบ – ลุ่ม – ดอน พื้นที่เหมาะแก่การทำนา สวนยาง ไร่มันสำปะหลัง มีแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ คือห้วยโปร่งและสระน้ำขนาดใหญ่ 2 แห่ง และมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่คืออ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ซึ่งมีน้ำตลอดปี บ้านดอนชาดห่างจากอำเภอปทุมราชวงศา ระยะทาง 7 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดอำนาจเจริญ 38 กิโลเมตร มีประชากรทั้งหมด 666 คน แบ่งเป็นชาย 335 คน หญิง 331 คน 138 ครัวเรือน ส่วนมากประกอบอาชีพทำนา พื้นที่นาเป็นที่ราบ มีวัดและโรงเรียน อดีตไม่มีไฟฟ้าใช้ต้องอาศัยแสงไฟจากตะเกียงหรือไฟซั๊กหรือกระบอก ปัจจุบันมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน สำหรับการคมนาคมเดิมถนนเป็นดินทรายสถานการณ์ส่งผลกระทบต่อชุมชนคือในอดีตแต่ละหมู่บ้านเป็นชุมชนขนาดเล็ก แต่ปัจจุบันชุมชนขยายทำให้น้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองไม่เพียงพอ และมีการขยายประปาส่วนภูมิภาคก่อสร้างประปามูลบ้าน ขยายท่อส่งน้ำระบบท่อ สร้างสถานีสูบน้ำ 2 สถานี

5.1.2 สภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ ศักยภาพของแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

สภาพทั่วไปของอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

สภาพทั่วไปของอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก รูปร่างคล้ายปลากระเบน ตั้งอยู่ที่บ้านหินกอง หมู่ที่ 9 ตำบล นาหว้า มีอาณาเขตติดต่อกับ 3 ตำบล คือ 1.ตำบลนาหว้า 2. ตำบลคำโพน 3.ตำบลห้วย อ่างเก็บน้ำห้วยหินกองมีขนาดกว้าง 2,500 เมตร ยาว 3,000 เมตร ลึก 12 เมตร ระดับสูงต่ำของพื้นที่โดยรอบอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง โดยด้านทิศเหนือมีระดับน้ำลึก 4 เมตร ทิศตะวันออกมีระดับน้ำลึก 10 เมตร ทิศตะวันตกมีระดับน้ำลึก 12 เมตร ปริมาณน้ำของอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองในแต่ละฤดู ได้แก่ ฤดูฝน ระหว่างเดือนกันยายน-มกราคม ปริมาณน้ำประมาณ 5 ล้านลูกบาศก์เมตร ฤดูหนาวปริมาณน้ำในอ่างเริ่มลดลงเล็กน้อยประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ ฤดูร้อนช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคมปริมาณน้ำในอ่างลดลงโดยระดับน้ำต่ำกว่าทางน้ำล้น (spillway) ประมาณ 2.00 เมตร คงเหลือน้ำในอ่างประมาณ 350,000 ลูกบาศก์เมตร

5.1.3 บทเรียนการจัดการน้ำ ปัญหา สาเหตุและผลกระทบในการจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีดังนี้

1) สายกลางดอนชาด แก่งไฮ ปัญหาที่พบ มีดังนี้

- (1) ท่อส่งน้ำขนาด 6 นิ้ว ซึ่งมีขนาดเล็กไม่สัมพันธ์กับพื้นที่การใช้น้ำ

- (2) ผู้ใช้น้ำที่อยู่ในพื้นที่ต่ำเปิดใช้น้ำโดยไม่คำนึงถึงผู้ใช้น้ำที่อยู่ด้านบน เช่น เปิดน้ำใช้ได้ตามปริมาณที่ต้องการแล้วก็ไม่ปิด หรือผู้ที่มีพื้นที่สูง ส่งผลให้ผู้ใช้น้ำที่มีพื้นที่สูงกว่า ไม่ได้น้ำใช้ตามต้องการ
- (3) วาล์วเปิดปิดน้ำถูกถอดออกเพื่อเปิดน้ำใช้ ส่งผลให้วาล์วเสียหาย ปัจจุบันคงเหลือ 2 วาล์ว
- (4) ผู้ใช้น้ำไม่เคารพกฎกติกาการใช้น้ำ

2) **สายหिनกอง แก้งไฮ** ปัญหาที่พบคือ คือ สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่เคารพกฎกติกา เช่น เปิดน้ำใช้ไม่ตามลำดับการใช้น้ำ

3) **สายดอนชาด** ปัญหาที่พบคือ 90 ครั้วเรือนที่ต่อน้ำเข้าไปใช้ในครั้วเรือนโดยท่อขนาดเล็ก สมาชิกในชุมชนบางคนจัดระบบน้ำเพื่อให้ไหลเข้าพื้นที่เกษตร (เปิดท่อใหญ่) ส่งผลให้น้ำไม่ไหลไปตามครั้วเรือน และท่อส่งน้ำอุดตัน

4) **สายสามแยกและโค้งอร่าม** ปัญหาที่พบ มีดังนี้

- (1) น้ำใช้ในครั้วเรือนไม่เพียงพอต่อการใช้ในหน้าแล้ง เนื่องจากในหน้าแล้งน้ำแห้ง
- (2) คำน้ำประปาหน่วยละ 6 บาท ไม่คุ้มทุน เนื่องจากค่าไฟฟ้าราคาสูง
- (3) เครื่องสูบน้ำชำรุดบ่อย
- (4) ไม่สามารถสูบน้ำมาใช้ในการเกษตรได้เลย เนื่องจากค่าไฟฟ้าราคาสูงมาก

5.1.4 สภาพการใช้น้ำ ปัญหา สาเหตุและข้อจำกัดของการใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหिनกอง

สรุปสภาพการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหिनกองเพื่อกิจกรรมด้านการเกษตร ประปาหมู่บ้าน และประปาส่วนภูมิภาค มีปริมาณรวมทั้งสิ้น 521,437.46 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการใช้น้ำและปริมาณน้ำที่มีในอ่าง (ฤดูฝน ระหว่างเดือน กันยายน-มกราคม ปริมาณน้ำประมาณ 5 ล้านลูกบาศก์เมตร) จึงเพียงพอต่อความต้องการ ซึ่งคงเหลือปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำจำนวน 4,478,562.54 ลูกบาศก์เมตร

5.1.5 แนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหिनกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน

ชุมชน

1) **การพัฒนาและแก้ไขปัญหาระบบการกระจายน้ำ** ซึ่งประกอบด้วย

(1) วางโครงข่ายท่อกระจายน้ำเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถกระจายน้ำได้ทั่วถึงมากขึ้น ทั้งนี้ได้รับการอนุมัติงบประมาณจากจากกรมทรัพยากรน้ำจำนวน 18 ล้านบาท วางระบบใหม่ และเพิ่มเติมในสายดอนชาด แก้งไฮ และสายหिनกอง แก้งไฮ ในส่วนที่ประสบปัญหา (แผนท่อส่งน้ำสีเหลือง ดังปรากฏในแผนที่) ปัจจุบันกำลังก่อสร้างใกล้จะแล้วเสร็จ (ก่อสร้างได้ 90 เปอร์เซ็นต์)

(2) ปรับปรุงระบบการกระจายน้ำโดยให้สมาชิกที่ใช้น้ำซื้อมิเตอร์ติดเอง เพื่อแก้ไขปัญหาระบบการกระจายน้ำในสายดอนชาด-แก้งไฮ

(3) เปลี่ยนแปลงขนาดท่อกระจายน้ำ และซ่อมแซมในส่วนที่ชำรุด เพื่อแก้ไขปัญหาระบบการกระจายน้ำสายสายดอนชาด

(4) สำรวจ ออกแบบ และเสนอโครงการกระจายน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ แทนพลังงานไฟฟ้า เพื่อแก้ไขปัญหาระบบการกระจายน้ำสายสามแยก และสายโค้งอร่าม

(5) ขุดลอกอ่างเก็บน้ำห้วยหिनกอง เพื่อเพิ่มความลึกของน้ำให้สามารถเก็บน้ำไว้ในหน้าแล้งมากขึ้น ได้รับงบประมาณจากกรมทรัพยากรน้ำ

(6) เปลี่ยนระบบการใช้น้ำจากสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า เป็นสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ เนื่องจากการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า มีค่าไฟแพงมาก ไม่คุ้มทุนการผลิต

2) การพัฒนากลไกการจัดการน้ำในระดับกลุ่ม ดังนี้

(1) สร้างกติกา ระดับโซน และกติการวม เนื่องจากไม่เคารพกติกา ละเมิดสิทธิคนอื่น

(2) ตั้งคณะกรรมการระดับหมู่บ้าน และกรรมการอ่างเก็บน้ำ (ไม่ทำงาน ไม่สามารถทำงานได้ และคุณธรรมชุดเดิม)

พัฒนากลไกดังกล่าวโดยการสร้างความตระหนักถึงปัญหา โดยใช้เวทีประชาคมคืนข้อมูล เพื่อให้เห็นสภาพปัญหาร่วมกัน และนำไปสู่การสร้างกติกาการใช้น้ำ และตั้งคณะกรรมการร่วมกัน

5.2 ผลที่เกิดขึ้นกับทิววิสัยและชุมชน

โดยสรุป คือ ชุมชนมีแกนนำซึ่งเป็นกลไกการพัฒนาและจัดการการใช้น้ำที่สำคัญใน 3 ตำบล ซึ่งจะทำให้เกิดความยั่งยืนในการใช้น้ำต่อไป นอกจากนี้เมื่อเกิดแกนนำดังกล่าวแล้ว ส่งผลให้เกิดโครงการพัฒนาระบบการใช้น้ำและการพัฒนาพื้นที่โดยชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งเล็งเห็นความสำคัญของพื้นที่และความเข้มแข็งในการจัดการ ดังคำกล่าวของ นักวิจัย ดังนี้

“แต่ก่อนต่างคนต่างอยู่ ไม่ได้มาร่วมกัน พอได้มาทำเรื่องนี้ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบร่วมกัน รู้ปัญหา รู้แนวทางร่วมกัน หลังจากรวมตัวกันแล้วจึงเกิดคณะกรรมการ 3 ตำบลร่วม ว่าจะต้องบริหารจัดการร่วมกัน โดยมีกำนันสมัยเป็นประธาน หลังจากนั้นหน้าที่ของคณะกรรมการ คือ การขอความอนุเคราะห์จากกรมทรัพยากรน้ำที่กำลังทำการขุดลอก เพื่อทำเกาะกลางไว้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นมติการประชุมของ 3 ตำบล ลงความเห็นกันว่าโครงการมีเพียงการขุดลอกเพื่อเพิ่มปริมาณเก็บกัก แต่ไม่ได้นำดินไปทิ้งไว้กลางอ่าง สรุปแล้วมตินี้ส่งผลให้ทำเกาะได้ จึงเกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อ่างหินกอง ทั้งหมดนี้เกิดจากการเชื่อมโยงประสานความร่วมมือระหว่างสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค ๑๑ (อุบลราชธานี) กรมทรัพยากรน้ำ โดยนางพรพรรณ ฉลาดล้ำ ได้ประสานกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เพื่อร่วมบูรณาการในการพัฒนาพื้นที่โดยการจัดทำการวิจัยในชุมชนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปการจัดการน้ำของชุมชน โดยยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง เมื่อชุมชนเห็นผลของการวิจัยแล้วมีผู้บริจาคที่ดินเพื่อดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นให้ซึ่งตั้งอยู่ท้ายอ่าง คิดจำนวนเงินเป็นแสนบาท โดยมอบให้พร้อมกับเกียรติบัตร ในวันที่ 16 สิงหาคม ๒๕๖๑ ถ้าไม่มีการบูรณาการระหว่างชุมชนและหน่วยงาน (ชุมชนตำบลนาหว้า ตำบลคำโพน ตำบลห้วย อำเภอบุธมาชงครา จังหวัดอำนาจเจริญ สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค ๑๑ และศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เรื่องดี ๆ แบบนี้อาจไม่เกิดขึ้น แล้วก็อยากให้คณะกรรมการทราบว่าผลที่เกิดจากการบูรณาการ มีอะไรบ้าง”

“ก่อนที่จะเป็นสถานีสูบน้ำทางการเกษตรทางสามแยกหรือทางสายกลาง 3 สาย ไม่ว่าจะเป็นสายตำบลนาหว้า สายตำบลห้วยหรือว่าสายกลาง เมื่อก่อนต่างคนต่างอยู่ ซึ่งไม่คิดว่าจะสามารถรวมตัวกันได้ขนาดนี้ ซึ่งแต่ก่อนประปากี่สูบน้ำไปใช้ในส่วนของประปา ไม่มีใครเข้ามาร่วมประชุมร่วมกับเราสักที มีการขยายโครงการไปเรื่อย ข้างล่างต่อคลองก็ต่อไปเรื่อย สามแยกก็ทำไปเรื่อย ๆ อันนี้คือที่ผ่านมา คิดว่าจะไม่สามารถมาร่วมกันได้ เวลานี้มาร่วมกันได้เนื่องจากมีโครงการวิจัยในพื้นที่ว่าต้องการการบริหารจัดการร่วมกัน มีการให้มารับรู้ปัญหาร่วมกัน จึงได้มีการเชิญกันมาร่วมปรึกษาหารือ เชิญประปา เชิญตำบลห้วยเข้ามาร่วมด้วย ตอนนั้นไม่ได้ต่างคนต่างอยู่”

“เกิดโครงการสามเหลี่ยมไม้ผล คำว่าสามเหลี่ยมไม้ผลรอบอ่างหินกอง มี 3 ตำบลรอบอ่าง จึงคิดว่ามีการพัฒนาร่วมกัน ที่เขาใช้คำว่าสามเหลี่ยมไม้ผล โดยที่เอาจริงอ่างหินกอง 3 ตำบล มารวมเป็นจุดเด่นของการส่งเสริมปลูกไม้ผล เมื่อมีทางผู้ใหญ่มาเจอก็มีการต่อยอดไปอีก การต่อยอดทางผู้ใหญ่บอกว่า

สามเหลี่ยมไม้ผลยังไม่เท่าไร น่าจะเป็นสามเหลี่ยมทองคำของอำนาจเจริญเรื่องไม้ผล อันนี้คือทางผู้ใหญ่ต่อยอดให้ จึงเกิดโครงการสามเหลี่ยมไม้ผลยกเป็นระดับของจังหวัด เมืองธรรมชาติ เอาแบบนี้เป็นต้นแบบในคำว่าธรรมชาติ เราเกิดความภูมิใจ จากเมืองเล็ก ๆ กลายมาเป็นต้นแบบระดับจังหวัด”

“โครงการพัฒนาต้นแบบ 3 ตำบล ยกกระดับให้เป็นระดับจังหวัด ที่ว่าโครงการประชารัฐ คณะกรรมการบางคนรู้ โครงการประชารัฐว่าการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม สำคัญอยู่ 3 ส่วน 1. ส่วนเกษตรกรยกไว้บนไม่ได้ไว้ล่างเหมือนเดิม 2. คือ หน่วยงานต่าง ๆ 3. ภาครัฐ ซึ่งเป็นงบประมาณสนับสนุนในจังหวัดอำนาจเจริญให้มีจุดเดียว ปรากฏว่าชุมชนติดหนึ่งในนั้น หลายปีใช้งบประมาณมาก จึงได้ให้เชิญกรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ (สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค ๑๑) เข้ามาร่วม และอีกหลายหน่วยงาน เช่น พัฒนาชุมชน เกษตร ประมง เข้ามาร่วมเยอะ จะมีการกันเป็นล็อก ๆ หรือว่ามีการชดเชยเพิ่ม เอาพลังงานแสงอาทิตย์เข้ามาร่วม จะมีการกันและสับสองฝั่ง ทำเกษตรพืชผล ที่ว่าสามเหลี่ยมไม้ผล ทำอย่างนี้แหละ”

“เกิดโครงการพัฒนาอ่างหินกองเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำไมถึงเกิดแบบนี้ เพราะมีการมารวมกัน 3 ตำบลจึงเป็นจุดแข็ง แต่ก่อนแต่ละตำบลแต่ละชุมชนต่างคนต่างอยู่ เมื่อมาเป็น 3 ตำบล ซึ่งผู้ใหญ่ให้ความสำคัญว่าเป็น 3 ตำบล จะร่วมพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ถูกบรรจุเข้าไปในแผน ในวันที่ผู้ว่ามาเปิด ผู้ว่ามาเปิดพูดถึงการท่องเที่ยว บอก ผอ. ให้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว 3 ตำบล ผลมาจากโครงการวิจัยทำให้มีคณะกรรมการร่วม 3 ตำบล เป็นข้อดี โดยที่ว่ามีกำนันสมัย ชวงค์ เป็นประธาน โดยมีคนในชุมชนเป็นคณะกรรมการร่วม 3 ตำบล และพัฒนา 3 ตำบลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว”

“เกิดโครงการกระจายน้ำ รอบอ่างหินกอง 3 ตำบล เกิดโครงการกระจายน้ำรอบอ่างอย่างไร อันที่หนึ่งคือมีระบบการกระจายน้ำทำคลองส่งน้ำ 3 กิโลเมตร นอกจากนั้นจะมีพลังงานที่ทดแทนที่ว่าความสูงรอบอ่างใช้พลังงานแสงอาทิตย์ ให้คนที่อยู่สูง เกิดจากโครงการวิจัยนี้แหละ เมื่อก่อนไม่มี”

“เกิดโครงการสำรวจ ออกแบบผันน้ำโขง โดยมีคณะกรรมการ 3 ตำบลเป็นแกนหลัก การสำรวจออกแบบมีการส่งพิักัด โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านช่วย”

“เกิดโครงการเปิดสวนไม้ผลรอบอ่าง 3 ตำบล ให้รองผู้ว่าราชการจังหวัดมาเปิดโครงการ วันที่ 16 สิงหาคม 2561 ที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวเป็นกรุปทัวร์มา 600-700 คนเข้ามา มีขบวนรถ อีแต่นไปสวนลำไย ไปสวนเงาะ แล้วก็ส่งผลไปยังสภาเกษตรกร ออกแบบส่งเสริมไม้ผล คล้าย ๆ จังหวัดจันทบุรี เป็นมิติที่เกิดขึ้น ที่เป็นสวนไม้ผล

“จัดงานสิ่งแวดล้อมโลก หลายหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วม ด้านประมงมาให้พันธุ์ปลา ชลประทานมาทำฝายชะลอน้ำ เกิดจากชุมชนนี้แหละ มีการแจ้งมาว่าวันที่ 15 กันยายน 2561 และวันที่ 26 กันยายน 2561 แต่ยังไม่ชัดเจนจะทำเป็นวันอนุรักษ์แม่น้ำ เป็นผลพวงมาจากชุมชนเห็นว่าชุมชนเข้มแข็งและจะมีการจัดแข่งเรืออีก”

5.3 ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดในการทำงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ยึดชุมชนเป็นหลัก เป็นงานวิจัยที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเพื่อหาแนวทางในการบริหารและการจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง เนื่องจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองมีขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนาหว้า ตำบลคำโพน และตำบลห้วย อำเภอบุณฑลราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ สำหรับดำเนินการงานการวิจัยครั้งนี้มีอุปสรรคเกี่ยวกับการประสานงาน

และความร่วมมือในพื้นที่เนื่องจากเป็นพื้นที่วิจัยที่กว้างครอบคลุม 3 ตำบล ทำให้การประชุมบางครั้งไม่มีความพร้อมเพรียง นอกจากนี้แล้วคณะวิจัยชุมชนมีข้อจำกัดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบ วิธีการในการทำงานวิจัย

5.4 ข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยแนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน เป็นแนวคิดของชุมชนที่ต้องการให้มีการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ โดยมีการบูรณาการระหว่างชุมชนและหน่วยงาน ดังนั้นควรมีการวิจัยในรูปแบบเดียวกันในพื้นที่อื่น ควรมีการวิจัยเพื่อติดตามผลของการพัฒนาที่เกิดจากงานวิจัยในครั้งนี้ นอกจากนี้ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนทุนวิจัยในพื้นที่อื่นที่มีความต้องการเพื่อเป็นการพัฒนาท้องถิ่นทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

บรรณานุกรม

- วิจิต บุตรชา. 2558. รายงานการวิจัยโครงการจัดการตนเองกรณีการจัดการพื้นที่รองรับขยะอย่างมีส่วนร่วมของตำบลไถ่คำ อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ. : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุนทร เจริญท้าวและคณะ.2561. รายงานการวิจัยโครงการแนวทางการจัดสรรน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ของตำบลกุศกรโดยชุมชนมีส่วนร่วม: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ธนาชัย สุนทรอนันตชัย. ความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความเป็นธรรมทางสังคม กับการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย (The Equality, Equity and Social Justice with the Social Welfare of Thailand). วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2
- ธีระ สนิทธารักษ์ อรุณา เตพละกุล และจุฑาศินี ธัญปรณีตกุล. ความเป็นธรรมทางสังคม: ความพยายามชี้วัดและวิเคราะห์ในเชิงตัวเลข. วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 35 ฉบับที่ 1 ปี, 2559.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม, แบบสัมภาษณ์เชิงลึก
โครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง
อย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมของชุมชน

ชื่อผู้เก็บข้อมูล.....

ข้อมูลสภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ ศักยภาพแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

๑.๑. ชื่อ(ผู้ให้ข้อมูล).....สกุล.....

ที่อยู่

.....
.....
.....

เบอร์โทร.....

๑.๒ ชื่อหมู่บ้าน

.....

ที่ตั้งอาณาเขต

.....
.....
.....

๑.๓ ข้อมูลประชากร

.....
.....
.....

๑.๔ สภาพโครงสร้างพื้นฐาน (ถนน ไฟฟ้า ประปา การสื่อสาร)

.....
.....

๑.๕ สภาพพื้นที่

ที่ตั้ง

.....

อาณาเขต

ทิศเหนือ

ทิศใต้.....

ทิศตะวันออก.....

ทิศตะวันตก.....

ระดับสูงต่ำของพื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

.....

ขนาดอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

กว้าง.....ยาว.....ลึก.....

.....ไร่

ระดับสูงต่ำของพื้นที่โดยรอบอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

.....

แหล่งน้ำที่อยู่บริเวณรอบอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

๑).....

๒).....

๓).....

.....

๔).....

.....

๕).....

.....

ปริมาณน้ำของอ่างเก็บน้ำห้วยหินกองในแต่ละฤดู

๑) ช่วงฤดูฝน

.....

.....

๒) ช่วงฤดูหนาว

.....

.....

๓) ช่วงฤดูร้อน

.....

.....

ส่วนที่ ๒ ประวัติความเป็นมา (เอกสาร + สัมภาษณ์)

๒.๑ มาอยู่ที่นี่นานหรือยัง

.....

.....

๒.๒ ทำไมถึงมาตั้งที่นี่

.....

.....

๒.๓ ใครเป็นผู้มาตั้งครั้งแรก

.....

.....

๒.๔ สถานการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น ในชุมชนมีอะไรบ้าง

๒.๕ สถานการณ์ส่งผลกระทบอย่างไรต่อชุมชน

๒.๖ ทรัพยากรในชุมชนมีอะไรบ้าง (ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน)

๒.๗ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นมีอะไรบ้าง (ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน)

๒.๘ อาชีพหลักของคนในชุมชนคือ อาชีพอะไร

๒.๙ รายได้ของคนในชุมชนมาจากอะไร

๒.๑๐ ชุมชนมีประเพณี อะไรบ้าง แต่ละประเพณีจัดขึ้นเพื่ออะไร

๒.๑๑ ชุมชนมีความเชื่อเรื่องอะไรบ้าง

ส่วนที่ ๓ คำถามบทเรียนการจัดการน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง (อดีต,ปัจจุบัน)

๓.๑ ที่ผ่านมามีวิธีการจัดการน้ำก๊ววิธี อะไรบ้าง

.....

.....

๓.๒ แต่ละวิธีมีขั้นตอนอย่างไร มีใครเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง

.....

.....

๓.๓ มีกฎระเบียบการจัดการหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

๓.๔ แต่ละวิธีมีการมีระบบการดูแลควบคุมอย่างไร ผลเป็นอย่างไร

.....

.....

๓.๕ ปัญหาในการจัดการน้ำแต่ละวิธีมีอะไรบ้าง มีสาเหตุมาจากอะไร

☐ คน

.....

.....

☐ น้ำ

.....

.....

☐ เครื่องมือ

.....

.....

๓.๖ จากปัญหาที่เกิดขึ้นมีผลกระทบอย่างไร

.....

.....

ส่วนที่ ๔ คำถามเรื่องสภาพการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

๔.๑ มีการนำน้ำไปใช้ประโยชน์อะไรบ้าง (อุปโภคบริโภค เกษตร เลี้ยงสัตว์)

.....

.....

๔.๒ ใช้น้ำปริมาณเท่าไร

.....

.....

๔.๓ มีปัญหาสาเหตุอย่างไร

.....

.....

๔.๔ แนวโน้มของปัญหา สาเหตุ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

รายชื่อนักวิจัย

1. นางพรพรรณ จิตล้า เกิดวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๐๕ เลขที่บัตรประชาชน ๓๓๔๐๑๐๐๕๒๐๘๔๕ ที่อยู่ ๒๘๔/๑ หมู่ที่ ๑๒ บ้านดอนยุง ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โทรศัพท์ ๐๘๕ ๕๔๕๘๗๗๒ การศึกษา วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
2. นางสาวอมรรัตน์ เกิดหิรัญ เกิดวันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2527 เลขที่บัตรประชาชน 1-4999-00002-45-2 ที่อยู่ หมู่ที่ บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด โทรศัพท์ 095 6492777 การศึกษา ปริญญาตรี
3. นายโชคชัย แซ่เจีย เกิดวันที่ พ.ศ.๒๕ เลขที่บัตรประชาชน ที่อยู่ หมู่ที่ ๑๒ บ้านดอนยุง ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โทรศัพท์ 088 3541578 การศึกษาปริญญาตรี
4. นายสมพร ป้อมหิน เกิดวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.2505 เลขที่บัตรประชาชน 3-3413004561619 ที่อยู่ 213 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ 093 5283299 การศึกษามัธยมศึกษาปีที่ ๓
5. นายบุญ ตาแก้ว เกิดวันที่ พ.ศ.๒ เลขที่บัตรประชาชน ที่อยู่ ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ 089 2740701 การศึกษา
6. นายจ่านอง อภัยจัน เกิดวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2504 เลขที่บัตรประชาชน 3-3413-00459-41-9 ที่อยู่ 138 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ 082 7545424 การศึกษามัธยมศึกษาปีที่ ๓
7. นายจำลอง สลักทอง เกิดวันที่ พ.ศ.๒๕ เลขที่บัตรประชาชน ที่อยู่ ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ 084 8299402 การศึกษา
8. นายสาคร พันทอง เกิดวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.๒๕๐๗ เลขที่บัตรประชาชน 3-3404-00690-19-7 ที่อยู่ ๗ ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ การศึกษาประถมศึกษาปีที่ ๗
9. นายสุน พิมพ์หาญ เกิดวันที่ เลขที่บัตรประชาชน 3-3413-00455-86-3 ที่อยู่ ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ การศึกษา -
10. นายสุรพงษ์ นวลตา เกิดวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2493 เลขที่บัตรประชาชน 3-3412-00270-65-0 ที่อยู่ ๑๖ ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ 089 0243625 การศึกษามัธยมศึกษาปีที่ ๓
11. นายบัว วงศ์พรมมา เกิดวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2489 เลขที่บัตรประชาชน 3-3413-00460-26-2 ที่อยู่ ๗๘ ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์- การศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔
12. นายณรรธ ธีรโคตร เกิดวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2517 เลขที่บัตรประชาชน 3-3413-00265-40-1 ที่อยู่ 134 ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ 061 0531708 การศึกษามัธยมศึกษาปีที่ ๖

13. นายบุญดี บุญเกื้อ เกิดวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๒ เลขที่บัตรประชาชน 3-3413-00257-67-1 ที่อยู่ 119 ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ 082 1341588 การศึกษามัธยมศึกษาปี ๖

14. นายบุญมา จันทร์แรม เกิดวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ.๒๕๒๒ เลขที่บัตรประชาชน 3-3413-00267-99-4 ที่อยู่ 74 ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ 065 0701456 การศึกษาประถมศึกษาปี ๖

15. นายบัวลา วงศาสตร์ เกิดวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ.2500 เลขที่บัตรประชาชน 3-3413-00268-45-1 ที่อยู่ 83 ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ 098 8682572 การศึกษาประถมศึกษาปี ๔

16. นายอุทัย มหา เกิดวันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๑๒ เลขที่บัตรประชาชน 3-3413-00456-49-5 ที่อยู่ 14 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ การศึกษาประถมศึกษาปี ๖

17. นายสมยศ साโสม เกิดวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ.๒๕๐5 เลขที่บัตรประชาชน 3-3413-00350-56-5 ที่อยู่ 40 ตำบลนาหว้า อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ การศึกษามัธยมศึกษาปี ๓

18. นายทองคำ นวลตา เกิดวันที่ - - พ.ศ.2496 เลขที่บัตรประชาชน 33-3412-00173-78-5 ที่อยู่ 38 ตำบลโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี โทรศัพท์ 087 - 5861175 การศึกษาประถมศึกษาปี ๔

19. นายดวงใจ สีระสา เกิดวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๐๘ เลขที่บัตรประชาชน 3-3413-00267-16-1 ที่อยู่ ๑๐๘ ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ - การศึกษาประถมศึกษาปี ๔

20. นายวินัย หงษ์ยา เกิดวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๑ เลขที่บัตรประชาชน 3-3413-00264-13-8 ที่อยู่ ๑๒ ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ - การศึกษามัธยมศึกษาปี ๓

21. นางสาวกรรณต์ หงษ์ยา เกิดวันที่ - - - เลขที่บัตรประชาชน - ที่อยู่ - ตำบล- อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ 084 7342158 การศึกษา-

22. นางสิริเรือน รัตนศรี เกิดวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2494 เลขที่บัตรประชาชน 3-3413-00461-33-2 ที่อยู่ 107 ตำบลนาหว้า อำเภออำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ - การศึกษามัธยมศึกษาปี ๓

23. นางราตรี โทบุคดี เกิดวันที่ - - - เลขที่บัตรประชาชน - ที่อยู่ - ตำบล- อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ 061 6730524 การศึกษา-

24. น.ส.ศิริพัฒน์ วัฒนกรณ์ วัฒนโคตรพรม เกิดวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.๒๕๒๒ เลขที่บัตรประชาชน 3-3413-00268-36-2 ที่อยู่ 81 ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ 081 0696413 การศึกษาประถมศึกษาปี ๖

25. นายอำพร เครือวัลย์ เกิดวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2501 เลขที่บัตรประชาชน 331300266840 ที่อยู่ 38 ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ การศึกษาประถมศึกษาปีที่ ๔

26. นายคำไผ่ วงษา เกิดวันที่ - - - เลขที่บัตรประชาชน - ที่อยู่ - ตำบล- อำเภอ- จังหวัด- โทรศัพท์- การศึกษา-

27. นายวิเชียร ทองทับ เกิดวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2500 เลขที่บัตรประชาชน 3-3412-00060-98-1 ที่อยู่ 90 ตำบลห้วย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โทรศัพท์ – การศึกษาประถมศึกษาปีที่ ๔

28. นางรำไพ สิ้นทร์ขาว เกิดวันที่ - - - เลขที่บัตรประชาชน - ที่อยู่ – ตำบล- อำเภอ- จังหวัด- โทรศัพท์- การศึกษา-

29. นางลำไย ดวงศรี เกิดวันที่ - - - เลขที่บัตรประชาชน - ที่อยู่ – ตำบล- อำเภอ- จังหวัด- โทรศัพท์- การศึกษา-

ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

1. อาจารย์ ดร. วรงค์ นัยวินิจ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ภาคผนวก ข

รูปภาพ

วันที่ 14 กรกฎาคม 2560

วันที่ 4 สิงหาคม 2560

วันที่ 19 สิงหาคม 2560

วันที่ 6 พฤศจิกายน 2560

วันที่ 4 มกราคม 2561

วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2561

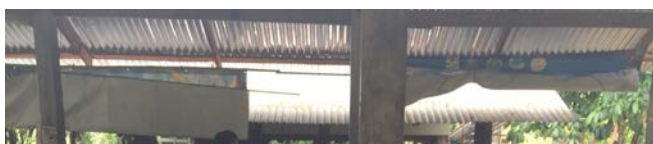
วันที่ 18 มิถุนายน 2561

24 กรกฎาคม 2561

9 สิงหาคม 2561

23 สิงหาคม 2561

พืชผลที่ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยหินกอง

